

Kadınlara Karşı Şiddet

İNSAN HAKLARI EVRENSEL BEYANNAMESİ¹

Madde 3

Yaşamak, hürriyet ve kişi emniyeti her ferdin hakkıdır.

Madde 5

Hiç kimse işkenceye, zalimane, gayriinsani, haysiyet kırıcı cezalara veya muamelelere tabi tutulamaz.

Madde 9

Hiç kimse keyfî olarak tutulamaz, alıkonulamaz veya sürülemez.

¹ İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (*Universal Declaration of Human Rights: UDHR*) 27 Mayıs 1949 tarihli ve 7217 sayılı *Resmî Gazete*'de yayımlanmıştır.

KADINLARA YÖNELİK ŞİDDETİN ORTADAN KALDIRILMASINA DAİR BİLDİRGE^{2,3}

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda 20 Aralık 1993 tarihinde oylamaya başvurulmadan kabul edilmiştir.

Genel Kurul,

Tüm insanların eşitliği, güvenliği, hürriyeti, bütünlüğü ve onuruna ilişkin hakların ve ilkelerin kadınlara evrensel olarak uygulanmasına acilen ihtiyaç olduğunu *kabul ederek,*

Bu hakların ve ilkelerin, İnsan Hakları Evrensel Beyanname, Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme, Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi ve İşkenceye ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme dahil olmak üzere uluslararası belgelerde korunduğuna *işaret ederek,*

Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nin etkin olarak uygulanmasının kadınlara yönelik şiddetin önlenmesine katkıda bulunacağını ve bu konuda beyan edilen Kadınlara Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılmasına Dair Bildirge'nin bu süreci güçlendireceği ve tamamlayacağını *kabul ederek,*

Kadınlara yönelik şiddetin, bununla mücadele etmek için bir dizi tedbirin önerildiği Kadının İlerlemesi için Nairobi İleriye Dönük Stratejiler'de kabul edildiği gibi eşitliğe, gelişmeye ve barışa ve Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'nin tam olarak uygulanmasına engel olduğundan *kaygı duyarak,*

Kadınlara yönelik şiddetin, kadınların haklarının ve temel özgürlüklerinin ihlalini oluşturduğunu ve bu hak ve özgürlüklerini kullanmalarını zedelediğini veya geçersiz kıldığını teyit ederek ve kadınlara yönelik şiddet konusunda bu hak ve özgürlükleri koruma ve teşvik etmedeki öteden beri süregelen başarısızlıktan *kaygı duyarak,*

Kadınlara yönelik şiddetin, erkeklerin kadınların üzerinde egemenlik kurmalarına ve onlara karşı ayrımcılık yapmalarına ve kadınların azami derecede ilerlemelerine engel olmasına yol açan, kadınlar ve erkekler arasındaki tarihten gelen eşit olmayan güç ilişkisinin bir tezahürü olduğunu ve kadınlara yönelik şiddetin, kadınları erkeklerle karşılaştırıldığında ikincil konuma zorlayan can alıcı sosyal mekanizmalardan biri olduğunu *kabul ederek,*

Azınlık gruplarına mensup kadınlar, yerli topluluklara mensup kadınlar, mülteci

2 Kadınlara Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılmasına Dair Bildirge'nin (*Declaration on the Elimination of Violence against Women*) orijinal metni için bkz. <http://www.un.org/documents/galres/48/a48r104.htm> (erişim: 28 Eylül 2009).

3 Bu belgenin İngilizceden Türkçeye çevirisi İstanbul Bilgi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Dolunay Özbek tarafından yapılmıştır. Çeviri metin daha önce İstanbul Barosu Kadın Hakları Uygulama Merkezi tarafından yayınlanan *Kadına Yönelik Cinsel Şiddete Karşılaşılmalı Hukukum Yaklaşımı* başlıklı kitapta yer almıştır.

kadınlar, göçmen kadınlar, kırsal veya merkezden uzak topluluklarda yaşayan kadınlar, muhtaç kadınlar, kurumlardaki veya gözlem altındaki kadınlar, kız çocuklar, engelli kadınlar, yaşlı kadınlar ve silahlı çatışma durumlarındaki kadınlar gibi bazı kadın gruplarının şiddete özellikle maruz kalma riski altında bulduklarından *kaygı duyarak*,

Ekonomik ve Sosyal Konsey'in 24 Mayıs 1990 tarihli 1990/15 kararındaki Ek'in 23. paragrafındaki, kadınlara yönelik aile içindeki ve toplumdaki şiddetin yaygın olduğunun ve gelir, sınıf ve kültür farkı gözetmediğinin kabulünün, bu şiddetin önlenmesi için acil ve etkin adımlarla tamamlanması gerektiği sonucunu *hatırlatarak*,

Ekonomik ve Sosyal Konsey'in, sarıh olarak kadınlara yönelik şiddet sorununa ilişkin bir uluslararası belge için çerçeve çalışmasının geliştirilmesini tavsiye ettiği 30 Mayıs 1991 tarihli 1991/18 kararını da *hatırlatarak*,

Kadın hareketlerinin, kadınlara yönelik şiddet probleminin doğasına, şiddetine ve büyüklüğüne giderek artan bir dikkat çekmekte oynadıkları rolü *memnuniyetle karşılayarak*,

Kadınlar için toplumda hukuksal, sosyal, siyasal ve ekonomik eşitliği kazanma fırsatlarının, başka sebeplerin yanı sıra, devamlı ve sürekli şiddet sebebiyle kısıtlı olması karşısında *endişelenerek*,

Yukarıdakilerin ışığında, kadınlara yönelik şiddetin açık ve kapsayıcı bir tanımına, kadınlara yönelik şiddetin her biçiminin önlenmesinin temin edilmesi için uygulanacak hakların açık bir beyanına, sorumlulukları bakımından devletlerin taahhüdüne ve kadınlara yönelik şiddetin önlenmesi için genel olarak uluslararası topluluğun taahhüdüne ihtiyaç olduğuna *kani olarak*,

Aşağıdaki Kadınlara Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılmasına Dair Bildirme'yi *resmen ilan eder* ve herkes tarafından bilinmesi ve saygı gösterilmesi için her çabanın gösterilmesini teşvik eder:

Madde 1

Bu Bildirme'nin amaçları bakımından kadınlara yönelik, şiddet ister kamusal ister özel hayatta olsun bu tür eylemlerle tehdit etme, zorlama veya özgürlükten keyfi olarak yoksun bırakma dahil olmak üzere, kadınlara fiziksel, cinsel veya psikolojik zarar veya acı verme sonucu doğuran veya bu sonucu doğurması muhtemel olan, cinsiyete dayalı her türlü şiddet eylemi anlamına gelir.

Madde 2

Kadınlara yönelik şiddetin, bunlarla sınırlı olmaksızın aşağıdakileri içerir biçimde anlaşılması gerekir:

(a) Dayak ve hırpalama, ev halkına dahil olan kız çocuklarının cinsel suistimali, drahoma bağlantılı şiddet, evlilik içi tecavüz, kadın cinsel organını sakatlama veya kadına zarar veren diğer geleneksel uygulamalar, eş haricinde (ev halkına dahil) kişilerce uygulanan şiddet, sömürüyle bağlantılı şiddet dahil olmak üzere aile içinde meydana gelen fiziksel, cinsel veya psikolojik şiddet;

(b) Tecavüz, cinsel suistimal, iş yerinde, eğitim kurumlarında veya diğer yerlerde

meydana gelen cinsel taciz ve sindirme, kadın ticareti ve fahişliğe zorlama dahil olmak üzere genel olarak toplum içinde meydana gelen şiddet;

(c) Nerede olursa olsun devlet tarafından işlenen veya göz yumulan fiziksel, cinsel veya psikolojik şiddet.

Madde 3

Kadınlara siyasal, ekonomik, sosyal, kültürel, medeni veya herhangi başka bir alanda tüm insan haklarından ve temel özgürlüklerden eşit olarak yararlanma ve bunların eşit koruması altında olma hakları vardır. Bu haklar diğerlerinin yanı sıra şunları kapsar:

- (a) Yaşama hakkı;
- (b) Eşitlik hakkı;
- (c) Özgürlük ve kişi güvenliği hakkı;
- (d) Kanun önünde eşitlik hakkı;
- (e) Tüm ayrımcılık biçimlerinden azade olma hakkı;
- (f) Ulaşılabilecek en yüksek fiziksel ve ruhsal sağlık standardı hakkı;
- (g) Adil ve elverişli çalışma koşulları hakkı;
- (h) İşkence veya diğer zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı muameleye veya cezalandırmaya maruz bırakılmama hakkı.

Madde 4

Devletler kadınlara yönelik şiddeti kınamalı ve önlenmesine yönelik yükümlülüklerinden kaçınmak için hiçbir adeti, geleneği veya dinsel düşünceyi ileri sürmemelidir. Devletler tüm uygun yolları kullanarak ve gecikmeksizin kadınlara yönelik şiddeti önlemeye yönelik bir politika izlemek zorundadır ve bu amaca yönelik olarak:

(a) Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'ni, henüz yapmamışlarsa onaylamayı veya buna katılmayı veya bu Sözleşme'ye koydukları çekinçleri geri almayı gündeme almalıdırlar;

(b) Kadınlara yönelik şiddet uygulamaktan kaçınmalıdırlar;

(c) Gerek Devlet tarafından gerekse özel kişiler tarafından işlenen kadınlara yönelik şiddet eylemlerini önleme, soruşturma ve ulusal mevzuatı uyarınca cezalandırma konusunda gereken özeni göstermelidirler;

(d) Şiddete maruz kalmış kadınlara verilen zararları cezalandırmak ve tazmin etmek için ulusal hukuk vasıtasıyla cezai, hukuki, idari ve çalışma alanında yaptırımlar geliştirmelidirler; şiddete maruz kalmış kadınlara adalet mekanizmalarına başvuru imkânı ve uğradıkları zararın ulusal hukuk uyarınca adil ve etkin biçimde tazmin edilmesi sağlanmalıdır; devletler bu mekanizmalara başvurarak arayabilecekleri hakları konusunda kadınları bilgilendirmelidirler;

(e) Sivil toplum kuruluşlarınca, özellikle de kadınlara yönelik şiddet meselesi ile ilgilenenlerince sağlanabilecek işbirliği uygun olduğunca göz önünde bulundurularak, kadınların her türlü şiddete karşı korunmalarına yönelik ulusal eylem planları hazırlanması veya halihazırda var olan planlara bu amaca yönelik hükümlerin dahil edilmesi olanağını dikkate almalıdırlar;

(f) Kadınların şiddetin herhangi bir türüne maruz kalmamalarını teşvik eden önleyici yaklaşımları ve hukuki, idari, kültürel ve siyasi tedbirleri kapsayıcı şekilde geliştirmeli ve kadınların, cinsiyet farklılıklarına duyarlı kanunlar, adli ve kolluk uygulamaları veya diğer müdahaleler sebebiyle yeniden mağdur haline gelmemelerini sağlamalıdır;

(g) Mevcut kaynaklarının ışığında mümkün olan azami derecede ve gerektiğinde uluslararası işbirliği çerçevesinde, şiddete maruz kalmış kadınların ve uygun olduğunda çocuklarının destek yapılarının yanı sıra, rehabilitasyon, çocuk bakımında yardım, tedavi, danışmanlık ve sağlık ve sosyal hizmetler, kolaylıklar ve programlar gibi, uzmanlaşmış yardım almalarını sağlamaya çalışmalı ve onların güvenliğini ve fiziksel ve psikolojik rehabilitasyonlarını sağlayıcı diğer her türlü uygun tedbiri almalıdır;

(h) Hükümet bütçelerinde, kadınlara yönelik şiddetin önlenmesine ilişkin faaliyetleri için yeterli kaynaklara yer vermelidirler;

(i) Kadınlara yönelik şiddeti önleyecek, soruşturacak ve cezalandıracak politikaları uygulamaktan sorumlu kamu yetkililerinin ve kolluk ve yargı görevlilerinin, kadınların ihtiyaçlarına duyarlı olmaları için eğitim almalarının sağlanması için önlemler almalıdır;

(j) Kadın ve erkeklerin sosyal ve kültürel davranış biçimlerini değiştirmek ve cinslerden birinin üstünlüğü veya aşağı olması fikrine ve kadın ve erkekler için basmakalıp rollere dayanan önyargıları, geleneksel uygulamaları ve tüm diğer uygulamaları silmek üzere, özellikle eğitim alanında tüm uygun tedbirleri almalıdır;

(k) Özellikle aile içi şiddet üzerine, kadınlara yönelik şiddetin değişik türlerinin yaygınlığına ilişkin araştırmaları özendirilmeli, veri toplamalı, istatistikler çıkarmalı ve kadınlara yönelik şiddetin sebepleri, niteliği, ciddiyeti ve sonuçları üzerine ve kadınlara yönelik şiddetin önlenmesi ve tazmin edilmesi için uygulanan önlemlerin ne kadar etkili olduğu üzerine araştırmaları teşvik etmelidirler; bu istatistikler ve araştırmaların bulguları kamuya açıklanacaktır;

(l) Şiddete özellikle maruz kalma tehlikesi altında olan kadınlara yönelik şiddeti önlemeyi hedefleyen tedbirleri almalıdır;

(m) İlgili Birleşmiş Milletler insan hakları sözleşmelerince sunmaları gereken raporlarına kadınlara yönelik şiddet hakkında bilgileri ve bu Bildirme'yi uygulamak için alınan önlemleri de dahil etmelidirler;

(n) Bu Bildirme'de belirlenen ilkelerin uygulanmasına yardımcı olmak için uygun rehber ilkelerin geliştirilmesini teşvik etmelidirler;

(o) Kadın hareketinin ve tüm dünyadaki sivil toplum kuruluşlarının kadınlara yönelik şiddet konusunda bilinçlendirme ve sorunu hafifletmedeki önemli rolünü tanımalıdır;

(p) Kadın hareketinin ve sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarını kolaylaştırmalı ve güçlendirmelidirler ve onlarla yerel, ulusal ve bölgesel düzeylerde işbirliği yapmalıdır;

(q) Üyesi oldukları hükümetler arası bölgesel örgütlerin, kadınlara yönelik şiddetin önlenmesini uygun olduğunca programlarına dahil etmesini teşvik etmelidirler.

Madde 5

Her biri kendi görev alanları içinde olmak üzere, Birleşmiş Milletler sisteminin organları ve uzmanlaşmış kurumları bu Bildirge'de belirtilen hakların ve ilkelerin tanınmasına ve gerçekleştirilmesine katkıda bulunmalıdırlar ve bu amaca yönelik olarak, diğerlerinin yanı sıra:

(a) Şiddete karşı mücadele etmek için bölgesel stratejiler belirlemek, deneyim alışverişinde bulunmak ve kadınlara yönelik şiddeti önlemeye yönelik programların masraflarını karşılamak amacıyla uluslararası ve bölgesel işbirliğini güçlendirmelidirler;

(b) Kadınlara yönelik şiddet konusunda tüm kişilerin dikkatini çekmek ve bilgilendirmek amacıyla toplantı ve seminerlerin düzenlenmesi özendirilmelidirler;

(c) Kadınlara yönelik şiddet konusuna etkin olarak hitap etmeleri için andlaşmalarla kurulmuş insan hakları birimlerinin arasında, Birleşmiş Milletler sistemi içinde eşgüdümü ve alışverişi güçlendirmelidirler;

(d) Birleşmiş Milletler sisteminin örgütleri ve birimleri tarafından, dünyadaki sosyal durum üzerine hazırlanan periyodik raporlar, benzeri sosyal eğilim ve sorunlara ilişkin analizlere, kadınlara yönelik şiddetteki eğilimlerin incelenmesini dahil etmelidirler;

(e) Devam eden programlara, bilhassa şiddete özellikle maruz kalma tehlikesi altında olan kadınlara ilişkin olarak, kadınlara yönelik şiddet konusunu dahil etmeleri için Birleşmiş Milletler sisteminin örgütleri ve birimleri arasında eşgüdümü teşvik etmelidirler;

(f) Kadınlara yönelik şiddete ilişkin olarak, bu Bildirge'de değinilen önlemleri göz önüne alan rehber ilkelerin ve kılavuzların hazırlanmasını özendirilmelidirler;

(g) İnsan hakları belgelerinin uygulanmasına ilişkin görevlerinin yerine getirilmesinde, kadınlara yönelik şiddetin önlenmesi sorununu uygun olduğunca göz önünde tutmalıdırlar;

(h) Kadınlara yönelik şiddet sorununa hitap etmede sivil toplum örgütleriyle işbirliği yapmalıdırlar.

Madde 6

Bu Bildirge'deki hiçbir şey, bir Devlet'in kanunlarında ya da bir Devlet'te yürürlükte bulunan uluslararası andlaşma veya diğer belgede olabilecek kadınlara yönelik şiddetin önlenmesinde daha yararlı herhangi bir hükmü etkilemeyecektir.

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER KADINLARA KARŞI AYRIMCILIĞIN ÖNLENMESİ KOMİTESİ'NİN 12 NO'LU GENEL TAVSİYESİ: KADINLARA KARŞI ŞİDDET^{4,5}

Sekizinci Oturum, 1989

Kadınlara Yönelik Şiddet

Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi,⁶

Sözleşme'nin 2, 5, 11, 12 ve 16. maddelerinin, Taraf Devletleri, kadınları aile içinde, iş yerinde veya toplumsal hayatın başka herhangi bir alanında meydana gelen her türlü şiddetten korumak amacıyla hareket etmesini gerektirdiğini göz önünde bulundurarak,

Ekonomik ve Sosyal Konsey'in 1988/27 sayılı kararını dikkate alarak,

Taraf Devletlerin Komite'ye sundukları dönem raporlarına aşağıdaki hususlara ilişkin bilgileri de eklemelerini tavsiye etmektedir:

1. Kadınları gündelik hayat içerisinde karşılaşılan her türlü şiddet olayına (cinselliğe dayalı şiddet, aile içi istismar, iş yerinde cinsel taciz vb.) karşı korumak için çıkarılmış olan yürürlükteki mevzuat;
2. Bu tür şiddeti ortadan kaldırmak amacıyla alınmış diğer tedbirler;
3. Saldırı veya tacize uğramış kadınlara yönelik mevcut yardım hizmetleri;
4. Kadınlara yönelik her türlü şiddet olayına ve şiddet mağduru kadınlara ilişkin istatistik veriler.

⁴ Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi'nin 12 No'lu Genel Tavsiyesi: Kadınlara Karşı Şiddet (*United Nations Committee on the Elimination of Discrimination against Women, General Recommendation No.12: Violence against Women*) metninin orijinali için bkz. <http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/recommendations/recomm.htm#recom12> (erişim: 28 Eylül 2009).

⁵ Bu metnin İngilizceden Türkçeye çevirisi Defne Orhun tarafından yapılmıştır.

⁶ CEDAW Komitesi olarak anılmaktadır.

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER KADINLARA KARŞI AYRIMCILIĞIN ÖNLENMESİ KOMİTESİ'NİN⁷ 19 NO'LU GENEL TAVSİYESİ: KADINLARA KARŞI ŞİDDET^{8,9}

On Birinci Oturum, 1992

Kadınlara Yönelik Şiddet

Arka Plan

1. Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, kadınların erkeklerle eşit temelde hak ve özgürlüklerden yararlanma ehliyetini ciddi şekilde kısıtlayan bir ayrımcılık şeklidir.

2. Komite, 1989 yılında, Devletlere, raporlarının şiddet ve şiddetle mücadelede alınan önlemler hakkında bilgi içermesi gerektiğini tavsiye etmiştir (12 No'lu Genel Tavsiye, 8. oturum).

3. 1991 yılında düzenlenen 10. oturumda, 11. oturumun 6. madde ve kadın sömürüsü, cinsel taciz ve kadına yönelik şiddet ile ilgili diğer maddeler üzerinde tartışma ve çalışmaya ayrılmasına karar verilmiştir. Bu konu, Genel Kurul'un 18 Ekim 1990 tarihli 45/155 No'lu önergesi ile toplantıya çağırdığı 1993 yılında gerçekleştirilecek Dünya İnsan Hakları Konferansı'na ilişkin beklenti çerçevesinde seçilmiştir.

4. Komite, Taraf Devlet raporlarının tümünün kadınlara karşı ayrımcılıkla toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ile temel insan hakları ve özgürlüklerinin ihlalleri arasındaki yakın bağlantıyı yeterince yansıtmadığı sonucuna varmıştır. Sözleşme'nin tam anlamıyla uygulanabilmesi devletlerin kadınlara yönelik şiddetin tüm biçimlerini ortadan kaldırmaya yönelik pozitif önlemler almasını gerektirmektedir.

5. Komite, Taraf Devletlere Sözleşme çerçevesinde rapor sunarken, yasalarını ve politikalarını gözden geçirirken Komite'nin toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ile ilgili aşağıdaki yorumlarını göz önünde bulundurmalarını önermektedir.

Genel Yorumlar

6. Sözleşme, 1. maddede kadınlara yönelik ayrımcılığı tanımlamaktadır. Ayrımcılık tanımı kadına kadını olduğu için yöneltilen veya kadınları orantısız şekilde etkileyen toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti içermektedir. Bu, bedensel, zihinsel veya cinsel

⁷ CEDAW Komitesi olarak anılmaktadır.

⁸ Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi'nin 19 No'lu Genel Tavsiyesi: Kadınlara Karşı Şiddet (*United Nations Committee on the Elimination of Discrimination against Women, General Recommendation No.19: Violence against Women*) metninin orijinali için bkz. <http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/recommendations/recomm.htm#recom19> (erişim: 28 Eylül 2009).

⁹ Bu metnin İngilizceden Türkçeye çevirisi Sevinç Eryılmaz Dilek tarafından yapılmıştır.

bakımdan zarar veya acı veren eylemler, bu tür eylemlerle tehdit etme, zorlama ve diğer özgürlükten yoksun bırakma şekillerini içermektedir. Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet, Sözleşme'nin belirli hükümlerinin açıkça şiddetten söz edip etmediğine bakılmaksızın sözkonusu hükümleri ihlal edebilir.

7. Kadınların, insan hakları sözleşmeleri ve uluslararası hukuk bağlamındaki temel insan hak ve özgürlüklerinden yararlanmasını zedeleyen veya imkânsız hale getiren toplumsal cinsiyete dayalı şiddet Sözleşme'nin 1. maddesine göre ayrımcılıktır.

Bu haklar ve özgürlükler;

a) Yaşam hakkı;

b) İşkenceye, zalimane, insanlık dışı veya onur kırıcı muamele veya cezaya maruz kalmama hakkı;

c) Ulusal ya da uluslararası silahlı çatışma zamanında, insancıl normlara göre eşit korunma hakkı;

d) Kişi güvenliği ve özgürlüğü hakkı;

e) Yasalar önünde eşit korunma hakkı;

f) Aile içinde eşitlik hakkı;

g) Ulaşılabilir en yüksek standartta fiziksel ve zihinsel sağlığa sahip olma hakkı;

h) Adil ve elverişli çalışma koşullarına sahip olma haklarını içermektedir.

8. Sözleşme, kamu otoritelerince gerçekleştirilen şiddeti de kapsamaktadır. Söz konusu şiddet eylemleri Sözleşme'nin ihlaline ek olarak Devlet'in uluslararası insan hakları hukuku ve diğer sözleşmeler kapsamındaki yükümlülüklerini de ihlal edebilir.

9. Ancak Sözleşme kapsamında ayrımcılığın hükümetler tarafından ya da onlar adına gerçekleştirilen eylemlerle sınırlı olmadığı vurgulanmaktadır (Bakınız: 2. maddenin (e) ve (f) fıkraları ve 5. madde). Örneğin, Sözleşme'nin 2. maddesinin (e) fıkrası, Devletleri herhangi bir kişi, kuruluş veya teşebbüsün kadınlara karşı ayrımcılık yapmasını önlemek için bütün uygun önlemleri almaya davet etmektedir. Uluslararası hukuk ve özel bazı konulara özgülenmiş insan hakları sözleşmeleri bağlamında Devletler, kamu görevlisi sıfatı taşımayan gerçek kişilerce veya özel hukuk tüzel kişilerin gerçekleştirilen eylemlere ilişkin olarak da, bu eylemlerin yol açtığı hak ihlallerini önleme veya şiddet eylemlerini soruşturma ve cezalandırmada gereken özenin gösterilmesi ve mağdurun uğradığı zararın giderilmesi için harekete geçmezse sorumlu olabilecektir.

Sözleşme'nin Belirli Maddelerine İlişkin Yorumlar

2 ve 3. Madde

10. 2. ve 3. maddeler, 5. ila 16. maddeler çerçevesinde yer alan özel yükümlülüklere ek olarak ayrımcılığın tüm şekillerini ortadan kaldıracak kapsamlı bir yükümlülük getirmektedir.

2. Maddenin (f) Fıkrası, 5. Madde ve 10. Maddenin (c) Fıkrası

11. Kadınların erkeklere göre ikincil olduğunu ya da kalıplaşmış rollere sahip olduğunu kabul eden geleneksel tutum, aile içi şiddet ve istismar, zorla evlendirme, çe-

yiz cinayetleri,¹⁰ asitle saldırı ve kadın sünneti gibi zorlama ve şiddet içeren yaygın uygulamaları sürdürmektedir. Bu tip önyargı ve uygulamalar toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti kadınları koruma ve kontrol etme biçimi olarak haklı gösterebilir. Böylesi bir şiddetin kadınların bedensel ve ruhsal bütünlüğü üzerindeki etkisi kadınların temel insan hakları ve özgürlüklerine ilişkin bilgiden, hak ve özgürlüklerden eşit şekilde yararlanmaktan ve bunları kullanmaktan mahrum kalması olmaktadır. Bu yorum, gerçekleşen ya da tehdit niteliğindeki şiddete işaret etmekten toplumsal cinsiyete dayalı şiddet biçimlerinin altında yatan sonuçları, kadınların ikincil rollerinin sürmesine; siyasi yaşama, eğitime, meslek ve iş olanaklarına katılım seviyelerinin düşük olmasının pekişmesine yol açmaktadır.

12. Bu tutum, pornografinin yayılmasına ve kadınların birey olarak değil, seks objeleri olarak betimlenmesine ve ticari sömürüsüne sebep olmaktadır. Bu da toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti pekiştirir.

6. Madde

13. 6. madde Taraf Devletlerin kadın ticaretinin ve kadınların fahişelik ile sömürülmesinin tüm biçimlerini ortadan kaldıracak önlemler almalarını gerektirmektedir.

14. Yoksulluk ve işsizlik kadın ticaretine elverişli zemin yaratmaktadır. Kadın ticaretinin yerleşik biçimlerine ek olarak seks turizmi, gelişmekte olan ülkelerden kadınların ev işi yapmak üzere gelişmiş ülkelerde işe alınması, gelişmekte olan ülkelerdeki kadınların yabancı uyruklularla anlaşmalı evlilikleri gibi yeni cinsel sömürü biçimleri bulunmaktadır. Bu uygulamalar kadınların haklardan eşit olarak yararlanmaları ve hak ve onurlarına saygı ile bağdaşmaz. Bu durum, kadınları özel bir şiddet ve istismar riskine maruz bırakmaktadır.

15. Yoksulluk ve işsizlik genç kız çocukları da dahil olmak üzere birçok kadını fahişeliğe zorlamaktadır. Fahişelik yapanlar yasadışı da olabilen ve onları marjinalize eden statüleri nedeniyle şiddete karşı özellikle risk altında bulunmaktadır. Fahişelik yapanların tecavüz ve diğer şiddet biçimlerine karşı eşit yasal korumaya ihtiyaçları vardır.

16. Savaşlar, silahlı çatışmalar ve toprakların işgali çoğu kez, özel koruma ve ceza tedbirleri gerektiren fahişeliğin, kadın ticaretinin ve cinsel saldırıların artmasına yol açmaktadır.

11. Madde

17. Kadınlar iş yerinde cinsel taciz gibi toplumsal cinsiyete dayalı şiddete maruz kaldıklarında çalışma hayatındaki eşitlik ciddi olarak zarar görmektedir.

18. Cinsel taciz, fiziksel temas ve yakınlaşmalar gibi istenmeyen cinsel nitelikli davranışları, cinsel içerikli sözleri, –sözlü veya eyleme yönelik– pornografi gösterme ve cinsel talepte bulunmayı içermektedir. Bu davranış onur kırıcı olabilmekte, sağlık ve güvenlik sorunu yaratabilmektedir; kadınların, cinsel tacize karşı çıkmaları halinde işe alınma ve terfi de dahil olmak üzere istihdamla ilgili dezavantajlı hale geleceklere-

¹⁰ *Dowry deaths* karşılığında kullanılmıştır – ed.n.

ne inanmalarını gerektirecek makul sebepleri varsa veya cinsel taciz düşmanca bir iş ortamı yaratıyorsa cinsel taciz aynı zamanda ayrımcılıktır.

12. Madde

19. Taraf Devletlerin, 12. madde uyarınca sağlık hizmetlerine eşit erişimi sağlamak için önlemler almaları gerekmektedir. Kadınlara yönelik şiddet, kadınların sağlıklarını ve yaşamlarını riske atmaktadır.

20. Bazı devletlerde kültür ve gelenekler tarafından sürdürülen ve kadınlarla çocukların sağlığına zarar veren geleneksel uygulamalar mevcuttur. Bu uygulamalar, hamile kadınlar için perhiz sınırlaması, erkek çocuğun tercih edilmesi, kadın sünneti ve cinsel sakatlamayı¹¹ içermektedir.

14. Madde

21. Kırsal alanda yaşayan kadınlar, kırsal toplulukların birçoğunda kadına karşı devam eden ve onları ikincilleştiren geleneksel tutum nedeniyle toplumsal cinsiyete dayalı şiddet riski altındadır. Kentlerde iş aramak için kırsal topluluklarından ayrılan kırsal topluluğa mensup genç kızlar özel bir şiddet ve cinsel sömürü riski altındadırlar.

16. Madde (ve 5. Madde)

22. Zorunlu kısırlaştırma ve kürtaj kadının bedensel ve ruhsal sağlığını olumsuz yönde etkilemekte ve kadınların hangi sıklıkla ve kaç çocukları olacağına karar verme hakkını ihlal etmektedir.

23. Aile içi şiddet, kadınlara yönelik şiddetin en sinsi şekillerinden biridir. Tüm toplumlarda yaygındır. Aile ilişkileri içinde her yaştaki kadın, geleneksel tutum tarafından sürekliliği sağlanan dayatma, tecavüze, diğer cinsel saldırı biçimlerine, ruhsal ve diğer şiddet biçimlerine maruz kalmaktadır. Ekonomik özgürlükten yoksunluk birçok kadını şiddet içeren ilişkileri devam ettirmeye zorlamaktadır. Erkekler tarafından ailevi sorumlulukların reddedilmesi de bir şiddet ve baskı biçimi olabilir. Bu tür şiddet, kadınların sağlığını riske atmakta ve onların aile hayatına ve kamusal yaşama eşitlik temelinde katılma ehliyetini zedelemektedir.

Özel Tavsiye

24. Bu yorumlar ışığında Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi şunları tavsiye etmektedir:

a) Taraf Devletler –gerek kamu gerek özel kişi tarafından gerçekleştirilmiş eylemler olsun– toplumsal cinsiyet temelli şiddetin tüm biçimlerini ortadan kaldırmak için uygun ve etkili tedbirleri almalıdır;

b) Taraf Devletler aile içi şiddet ve istismar, tecavüz, cinsel saldırı ve diğer toplumsal cinsiyet temelli şiddete karşı yasaların tüm kadınlara yeterli koruma sağlamasını ve kadınların bütünlük ve onurlarına saygı göstermesini sağlamalıdır. Mağdurlar için uygun koruyucu ve destekleyici hizmetler sağlanmalıdır. Sözleşme'nin etkili bir şekilde

¹¹ *Genital mutilation* karşılığında kullanılmıştır – ed.n.

uygulanması için adli personele ve kanun uygulayıcılara ve diğer kamu çalışanlarına yönelik toplumsal cinsiyete duyarlı eğitimler verilmesi gereklidir;

c) Taraf Devletler, şiddetin kapsamı, nedenleri ve etkileri ile şiddeti önlemek ve şiddetle mücadele için alınan tedbirlerin ne kadar etkili olduğuna dair istatistiklerin derlenmesini ve bu konularla ilgili araştırma yapılmasını teşvik etmelidir;

d) Medyanın kadınlara saygı göstermesi ve saygı gösterilmesini teşvik etmesi için etkili tedbirler alınmalıdır;

e) Taraf Devletler raporlarında kadınlara yönelik şiddeti süreklileştiren tutum, örf, adet ve uygulamaların niteliğini ve kapsamını ve ortaya çıkan şiddet biçimlerini tanımlamalıdır. Raporda şiddeti alt etmek için aldıkları tedbirlere ve bu tedbirlerin etkilerine de yer verilmelidir;

f) Bu tutum ve uygulamaları ortadan kaldırmak için etkili önlemler alınmalıdır. Devletler kadınların eşitliğini engelleyen önyargıların ortadan kaldırılmasına yardımcı olacak eğitim ve kamuyu bilgilendirme programları hazırlamalıdır (3 No'lu Tavsiye, 1987);

g) Kadın ticareti ve cinsel sömürüyü ortadan kaldırmak için özel önleyici ve cezai tedbirler gereklidir;

h) Taraf Devletler raporlarında tüm bu sorunların kapsamını ve fahişelik yapmış veya insan ticaretine ve diğer cinsel sömürü biçimlerine maruz kalmış kadınları korumak için alınan önleyici ve rehabilite edici tedbirleri ve cezai hükümleri de içeren önlemleri açıklamalıdır. Bu önlemlerin ne kadar etkili olduğu da ayrıca anlatılmalıdır;

i) Etkili başvuru yolları ve –tazminat dahil– etkili giderimler sağlanmalıdır;

j) Taraf Devlet raporları cinsel tacizle ilgili bilgiyi ve kadınların iş yerinde cinsel taciz ve diğer baskı biçimlerinden korunması için alınan tedbirleri içermelidir;

k) Taraf Devletler aile içi şiddet, tecavüz, cinsel saldırı ve toplumsal cinsiyete dayalı diğer şiddet biçimlerine maruz kalmış mağdurlar için sığınak, özel eğitim almış sağlık çalışanları hizmeti, rehabilitasyon ve danışma gibi hizmetler oluşturmalı veya mevcut olanları desteklemelidir;

l) Taraf Devletler bu tip uygulamaları ortadan kaldırmak için tedbirler almalı ve sağlık sorunlarını rapor ederken Komite'nin kadın sünnetiyle ilgili tavsiyesini (14 No'lu Tavsiye) dikkate almalıdır;

m) Taraf Devletler, doğurganlık ve üremeyle ilgili zor kullanılmasını önlemek için tedbirler alınmasını sağlamalı ve kadınların doğum kontrolüyle ilgili uygun hizmetlerin olmaması nedeniyle yasa dışı kürtaj gibi güvenli olmayan tıbbi uygulamaların arayışına girmeye zorlanmamasını sağlamalıdır;

n) Taraf Devletler raporlarında bu sorunların kapsamını belirtmeli ve alınan tedbirleri ve bu tedbirlerin etkilerini açıklamalıdır;

o) Taraf Devletler şiddet mağdurları için sunulan hizmetlere kırsal alanda yaşayan kadınların da erişebilmesini ve gerektiğinde yalıtılmış haldeki topluluklara özel hizmetler sunulmasını sağlamalıdır;

p) Kırsal kesim kadınlarını şiddetten korumak için alınacak tedbirler arasında eğitim ve istihdam olanakları ve ev içi hizmetlilerin çalışma koşullarının izlenmesi bulunmalıdır;

q) Taraf Devletler raporlarında kırsal kesim kadınlarının karşı karşıya olduğu riskleri, maruz kaldıkları şiddet ve istismarın kapsamını ve niteliğini, desteğe ve diğer hizmetlere yönelik ihtiyaçlarını ve erişimlerini ve şiddeti ortadan kaldırmak için alınan tedbirlerin ne kadar etkili olduğunu belirtmelidir;

r) Aile içi şiddeti ortadan kaldırmak için alınacak tedbirler arasında şunlar yer almalıdır:

(i) Ev içi şiddet vakalarında gerektiğinde cezai müeyyideler ve hukuki giderimler;

(ii) Kadın aile bireyinin öldürülmesi veya saldırıya uğramasına ilişkin olarak namus kavramına dayalı bir savunma imkânının yasalardan çıkarılması;

(iii) Aile içi şiddet mağdurlarının güvenliğini ve emniyetini sağlamak için sığınak, danışma ve rehabilitasyon programları gibi hizmetler;

(iv) Aile içi şiddetin faileri için rehabilitasyon programları;

(v) Ensest veya cinsel istismarın gerçekleştiği aileler için destek hizmetleri;

s) Taraf Devletler aile içi şiddet ve cinsel istismarın kapsamı ile alınan önleyici, cezalandırıcı tedbirleri ve çareleri rapor etmelidir;

t) Taraf Devletler kadınların toplumsal cinsiyete dayalı şiddete karşı etkili bir şekilde korunması için aşağıda sayılanların yanı sıra yasal ve diğer tüm önlemleri almalıdır:

(i) Kadınları diğer şeylerin yanı sıra aile içinde istismar, cinsel saldırı ve iş yerinde cinsel taciz de dahil olmak üzere şiddetin tüm biçimlerine karşı korumak için cezai müeyyideler, hukuki giderimler ve uğranan zararı tazmin edici hükümleri içeren etkili hukuki tedbirler;

(ii) Kadınların ve erkeklerin rollerine ve statülerine dair tutumu değiştirecek eğitim programları ve kamuyu bilgilendirmeyi içeren önleyici tedbirler;

(iii) Şiddet mağduru ya da şiddet tehdidi altındaki kadınlar için barınma, danışma, rehabilitasyon ve destek hizmetleri içeren koruyucu tedbirler;

u) Taraf Devletler toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin tüm biçimlerini rapor etmeli ve bu raporlar her bir şiddet biçiminin yaşanma sıklığına ilişkin mevcut tüm bilgiyi ve mağdur kadınlar üzerinde bu şiddetin etkilerini içermelidir;

v) Taraf Devletlerin raporları kadınlara yönelik şiddeti ortadan kaldırmak üzere alınmış olan yasal, önleyici ve koruyucu tedbirleri ve bu tedbirlerin etkilerini içermelidir.

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER GENEL KURULU'NUN 57/179 NO'LU KARARI: NAMUS ADINA KADINLARA KARŞI İŞLENEN SUÇLARIN ORTADAN KALDIRILMASINA YÖNELİK ÇALIŞMA^{12,13,14}

Genel Kurul tarafından kabul edilmiş önerge

Üçüncü Komite raporu üzerine (A/57/549)

57/179. Namus Adına Kadınlara Karşı İşlenen Suçların Ortadan Kaldırılmasına Yönelik Çalışma

Genel Kurul,

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde¹⁵ belirtilmiş olduğu gibi tüm Devletlerin, yaşam hakkı, kişinin özgürlük ve güvenliği de dahil insan hakları ve temel özgürlüklerin korunması ve teşvik edilmesi hususundaki yükümlülüklerini *tekrar teyit ederek*, ve özellikle Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme,¹⁶ Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme,¹⁷ Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi¹⁸ ve Çocuk Haklarına Dair Sözleşme¹⁹ gibi insan hakları belgelerine Taraf Devletlerin yükümlülüklerini *tekrar teyit ederek*,

Viyana Bildirgesi ve Eylem Programı²⁰ ile Kadınlara Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılmasına Dair Bildirge²¹ ve aynı zamanda IV. Dünya Kadın Konferansı'nda kabul edilen Pekin Bildirgesi ve Eylem Platformu²² ve "Kadın 2000: 21. Yüzyıl için Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Kalkınma ve Barış"²³ başlıklı Genel Kurul özel oturumunun sonuç belgesini *hatırlayarak*,

12 Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 57/179 No'lu Kararı: Namus Adına Kadınlara Karşı İşlenen Suçların Ortadan Kaldırılmasına Yönelik Çalışma (*Resolution (57/179) adopted by United Nations General Assembly, Working towards the Elimination of Crimes against Women Committed in the Name of Honour*) metninin orijinali için bkz. <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N02/549/97/PDF/N0254997.pdf> (erişim: 28 Eylül 2009).

13 Bu metnin İngilizceden Türkçeye çevirisi Proje Ekibi tarafından yapılmıştır.

14 Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, 30 Ocak 2003. Elli yedinci Oturum. 102. Gündem Maddesi.

15 Karar 217 A (III).

16 Bkz. Karar 2200 A (XXI), Ek.

17 Bkz. Karar 2200 A (XXI), Ek.

18 Karar 34/180, Ek.

19 Karar 44/25, Ek.

20 A/CONF.157/24 (Bölüm I), Kısım III.

21 Bkz. Karar 48/104.

22 IV. Dünya Kadın Konferansı Raporu, Pekin, 4-15 Eylül 1995 (Birleşmiş Milletler Yayını, Satış No: E.96.IV.13), Kısım I, Karar 1, Ekler I ve II.

23 Karar S-23/3, Ek.

Kadınlara karşı namus adına işlenen suçların bir insan hakları sorunu olduğunu ve Devletlerin bu tür suçları önleme, kovuşturma ve suçluları cezalandırmak için gereken özeni gösterme ve mağdurlara koruma sağlama yükümlülükleri olduğunu ve bu yükümlülükleri yerine getirmemenin kadınların insan hakları ve temel özgürlüklerden yararlanmasını engellediğini veya ortadan kaldırdığını *akılda tutarak*,

Namus adına işlenen suçlar da dahil olmak üzere, kadınlara ve kız çocuklarına karşı uygulanan her türlü şiddetin ceza gerektiren bir suç olarak muamele görmesi ve kanunla cezalandırılabilir olması ihtiyacını *vurgulayarak*,

Namus adına işlenen suçlar da dahil olmak üzere, kadınlara karşı çeşitli şekillerde uygulanan şiddetin temel nedenlerini yeterince anlayamamanın ve bu tür şiddete ilişkin veri yetersizliğinin, ulusal ve uluslararası düzeylerde bilgiye dayalı politika analizini ve bu tür şiddetin önlenmesi çabalarını engellediğinin *farkında olarak*,

İnsan Hakları Komitesi, Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi, Çocuk Hakları Komitesi ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi raporlarının ilgili bölümlerinde ve İnsan Hakları Komisyonu Kadınlara Karşı Şiddet, Sebepleri ve Sonuçları Özel Raportörü'nün raporunun²⁴ ilgili bölümlerinde tanımlandığı gibi bu suçların mağdurlarının kadınlar ve kız çocukları olmasından *derin endişe duyarak*,

Bu tür suçların hiçbir dini ve kültürel değerle bağdaşmadığını *vurgulayarak*,
23 Nisan 2002 tarih ve 2002/52 sayılı İnsan Hakları Komisyonu kararını²⁵ *akılda tutarak*,

Namus adına kadınlara karşı işlenen suçların ortadan kaldırılmasının Hükümetler ve uluslararası toplum tarafından –diğer şeylerin yanı sıra uluslararası işbirliği çabaları ve sivil toplum kuruluşları da dahil olmak üzere sivil toplum aracılığı ile– daha fazla çaba ve taahhüt gerektirdiğini ve toplumsal tutumda temel değişiklikleri gerektirdiğini *vurgulayarak*,

Namus adına kadınlara karşı işlenen suçların önlenmesi ve ortadan kaldırılması için en kritik araçlardan biri olarak kadınların güçlendirilmesinin ve kadınların karar alma ve politika oluşturma sürecine etkili katılımlarının öneminin *altını çizerek*,

1.

(a) Devletlerin, kadınlara karşı her türlü şiddeti ortadan kaldırmayı amaçlayan faaliyetleri ve girişimlerinin yanı sıra, kadınlara karşı namus adına işlenen suçların ortadan kalkmasını amaçlayan, ilgili iç hukuk mevzuatında bu tür suçlara ilişkin değişikliklerin kabul edilmesi, bu yasaların etkili bir şekilde uygulanması ve eğitsel, sosyal ve ulusal çapta bilgi ve farkındalık yaratma kampanyalarını da içeren diğer tedbirlerin alınmasını kapsayan faaliyet ve girişimlerini;

(b) Birleşmiş Milletler organlarının yürütülen projeler ve Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu, Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu ve Birleşmiş Milletler Kadınlar Kalkınma Fonu gibi fon ve programların kadınlara karşı namus adına işlenen suçlar sorununa işaret eden çabalarını, bu çabaların koordine edilmesini teşvik ederek;

(c) Bu suçlar ve onların zararlı etkileriyle ilgili farkındalık yaratan, kadın kuruluş-

²⁴ E/CN.4/2002/83, 21-37. paragraflar.

²⁵ Bkz. *Ekonomik ve Sosyal Konsey Resmi Kayıtları, 2002, Ek No: 3 (E/2002/23)*, Bölüm II, Kısım A.

ları, taban hareketleri ve bireyleri içeren sivil toplum kuruluşları da dahil olmak üzere sivil toplum tarafından yürütülen çalışmaları

memnuniyetle karşılar;

2. Kadınların namus adına işlenen suçların mağdurları olmaya devam etmesinden ve bu tür şiddetin dünyanın bütün bölgelerinde çeşitli şekillerde ve sürekli yapılmakta olmasından ve failerin kovuşturma ve cezalandırılmasındaki başarısızlıklardan duyduğu endişeyi belirtir;

3. Devletleri,

(a) İlgili uluslararası insan hakları belgeleri bağlamındaki yükümlülüklerini yerine getirmeye ve Pekin Bildirgesi ve Eylem Platformu²⁶ ile Genel Kurul özel oturumu sonuç belgesini²⁷ uygulamaya;

(b) Kadınlara karşı namus adına işlenen ve çeşitli şekillerde gerçekleştirilen suçları önleme ve ortadan kaldırma çabalarını, yasal, idari ve planlı önlemler aracılığıyla yoğunlaştırmaya devam etmeye;

(c) Kadınlara karşı namus adına işlenen suç vakalarını çabuk ve derinlemesine araştırmaya, etkili bir biçimde kovuşturmaya ve belgelemeye ve failerini cezalandırmaya;

(d) Bu tür suçlara müsamaha edilmemesini sağlamak için tüm gerekli tedbirlerin alınmasına;

(e) Kadınlara karşı namus adına işlenen suçların önlenmesi ve ortadan kaldırılması ihtiyacı konusunda farkındalık yaratma çabalarını, bu tür suçların işlenmesine izin veren tutum ve davranışları değiştirmek amacıyla, diğerlerinin yanı sıra, topluluk liderlerini de süreç katarak yoğunlaştırılmasına,

(f) Medyanın farkındalık yaratma kampanyalarına dahil olma çabalarını teşvik etmeye;

(g) Kadınlara karşı namus adına işlenen suçların sebeplerini ve sonuçlarını anlamaya ve bu konudaki bilgiyi artırmaya yönelik tedbir ve programları –polis, yargı ve adliye personeli gibi yasayı uygulamakla sorumlu kişilere mesleki eğitim sağlanması dahil olmak üzere– teşvik etmeye, desteklemeye ve uygulamaya, onların bu tür suçlara dair şikâyetlere tarafsız ve etkili şekilde cevap verme kapasitelerini güçlendirmeye ve gerçek ve potansiyel mağdurların korunmasını güvence altına alan gerekli önlemleri almaya;

(h) Soruna işaret eden sivil toplum kuruluşları da dahil olmak üzere sivil toplumun çalışmalarına destek olmaya devam etmeye ve hükümetler arası örgütlerle ve sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliğini güçlendirmeye;

(i) Gerçek ve potansiyel mağdurların –diğer şeylerin yanı sıra, uygun koruma, güvenli sığınak, danışmanlık, adli yardım, sağlık bakım hizmetleri, rehabilitasyon ve topluma yeniden entegrasyonlarının sağlanarak– ihtiyaçlarına cevap vermek üzere, mümkün olduğunda destek hizmetlerinin kurulmasına, güçlendirilmesine veya buna olanak sağlanmasına;

²⁶ IV. Dünya Kadın Konferansı Raporu, Pekin, 4-15 Eylül 1995 (Birleşmiş Milletler Yayını, Satış No: E.96.IV.13), Kısım I, Karar 1, Ekler I ve II.

²⁷ Karar S-23/3, Ek.

(j) Mağdurların ve diğer kişilerin kadınlara karşı namus adına işlenen suçları güvenli ve gizli bir ortamda bildirebilmeleri için kurumsal mekanizmaların yaratılması, güçlendirilmesi veya kolaylaştırılması yoluyla bu tür suçlara ilişkin şikâyetlerin etkili olarak ele alınmasına;

(k) Bu tür suçların meydana gelmesinde, yaş dağılımına ait bilgiyi de kapsayan istatistiki bilginin toplanmasına ve dağıtılmasına;

(l) Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Komitesi de dahil olmak üzere insan hakları sözleşme yapılarına sunulan raporlarda, uygun olduğunda, kadınlara karşı namus adına işlenen suçların önlenmesi ve ortadan kalkması çabalarında kabul edilen ve uygulanan hukuki tedbirler ve politikalar hakkında bilgiyi, rapor yükümlülükleri kapsamında olduğu takdirde, dahil etmeye

davet eder;

4.

(a) İlgili Birleşmiş Milletler organları, fonları, programları da dahil olmak üzere uluslararası toplumu, diğer şeylerin yanı sıra, teknik yardım ve danışmanlık hizmetleri programları aracılığıyla, tüm devletlerin, kadınlara karşı namus adına işlenen suçların önlenmesi için kurumsal kapasitelerini güçlendirmeyi ve bu tür suçların temel nedenlerine yönelmeyi amaçlayan çabalarında, talepleri olduğunda desteklemeye,

(b) İlgili insan hakları sözleşme yapılarını, uygun durumlarda bu soruna işaret etmeye devam etmeye,

(c) Kadının Statüsü Komisyonu'nu, 47. oturumunda "Pekin Eylem Platformu ve 'Kadın 2000: 21. Yüzyıl için Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Kalkınma ve Barış' başlığında Genel Kurul özel oturumu sonuç belgesinde tanımlandığı gibi kadınların insan hakları ve kadınlara ve kız çocuklarına karşı her türlü şiddetin ortadan kaldırılması" konulu öncelikli tema altında bu sorunu ele almaya

davet eder;

5. Genel Sekreter'in raporunu²⁸ dikkate alır;

6. Genel Sekreter'den, Genel Kurul'un 59. oturumunda kadınlara karşı şiddetin ortadan kaldırılması konusunda sunacağı raporunda, işbu kararın konusuna dair tüm mevcut verilere dayanan, mümkün olduğunca destekleyici istatistiki verilerle bu suçların temel nedenlerinin analizini ve Devletler tarafından gerçekleştirilen girişimler konusunda bilgiyi içeren kapsamlı bir raporun yer almasını talep eder.

77. genel toplantı

18 Aralık 2002

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER KADINLARA KARŞI ŞİDDET, SEBEPLERİ VE SONUÇLARI ÖZEL RAPORTÖRÜ YAKIN ERTÜRK'ÜN TÜRKİYE ZİYARETİNE İLİŞKİN RAPORU^{29,30,31}

15 Mart 2006 Tarihli ve 60/251 Sayılı “İnsan Hakları Konseyi” Başlıklı
Genel Kurul Kararının Uygulanması

*Kadınlara Karşı Şiddet, Sebepleri ve Sonuçları Özel Raportörü
Yakın Ertürk'ün Raporu*

Ek

Türkiye Ziyareti³²

Özet

Bu rapor, Kadınlara Karşı Şiddet, Sebepleri ve Sonuçları Özel Raportörü olarak 22-31 Mayıs 2006 tarihleri arasında Türkiye resmi ziyareti sonrasında yaptığım tespitleri içermektedir. Rapor, Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğu'sundaki kadın intiharlarını ele almakta ve bu kadınların ölümlerinin adam öldürme veya zorla intihar vakaları olabileceğini ileri sürmektedir. Dolayısıyla, raporun coğrafi ve maddi açıdan sınırlı bir kapsama alanı bulunmaktadır.

Kadın erkek eşitliğinin Türkiye'nin modernleşme projesinin ayrılmaz bir parçasını oluşturduğu kabulüne ve Cumhuriyet kurulduğunda bu amaca yönelik hukuksal ve kurumsal tedbirler alınmış olmasına karşın, günümüzde kadınların temel gelişim göstergeleri içler acısıdır ve kadınlara yönelik şiddetin her biçimi son derece yaygındır. Doğudaki kadınların durumu özellikle kaygı uyandırıcıdır. Eğitim, istihdam, bilgi edinme, sağlık hizmetleri ve adalete sınırlı bir şekilde erişiyor olmaları bu kadınların vatandaşlık haklarının, varlık koşullarını müzakere edebilme ve sorunlarına çözüm arama imkânlarının büyük ölçüde kısıtlanmasına neden olmaktadır.

Namus Türk toplumunda önemli bir değer teşkil etmektedir; kadınlar ve cinsellik-

29 Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Şiddet, Sebepleri ve Sonuçları Özel Raportörü Yakın Ertürk'ün Türkiye Ziyaretine İlişkin Raporu (*Report of the Special Rapporteur on Violence against Women, its Causes and Consequences, Yakın Ertürk, Mission To Turkey*) orijinal metni için bkz. <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G07/100/90/PDF/G0710090.pdf> (erişim: 28 Eylül 2009).

30 Bu metnin İngilizceden Türkçeye çevirisi Defne Orhun tarafından yapılmıştır.

31 Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, A/HRC/4/34/Add.2. sayılı, 5 Ocak 2007 tarihli rapor.

32 Bu ziyaret raporunun özeti tüm resmi dillerde yayımlanmıştır. Raporun kendisi ise özete ilave edilen ekte yer almaktadır ve yalnızca sunulan dilde yayımlanmıştır.

leri üzerinde sıkı bir denetim kurulmasına hizmet etmektedir. Namus kavramı özellikle bölgede daha da önem taşımaktadır; töre içerisinde bir kural oluşturmaktadır. Buna göre, aile, tüm mensuplarının namus kuralına riayet etmesini sağlamak zorundadır; zira ihlaller (veya ihlal edildiğine ilişkin söylentiler) tüm ailenin “lekeli” olarak algılanmaktadır. Bu lekelerin ne pahasına olursun, gerektiğinde cinayetle temizlenmesi gerekebilmektedir.

Güneydoğu/Doğu Bölgesinde meydana gelen intiharlar, namus ve töre anlayışlarından kaynaklanan şiddetle sıkı sıkıya bağlantılıdır. İntihar olarak kaydedilen bazı vakaların aslında intihar süsü verilmiş cinayetler olduğunu düşünmek için yeterli nedenler mevcuttur. Bazı vakalarda ise aile mensuplarının intiharı teşvik ettiği görülmektedir. Resmi makamlar her bir intihar vakasının ayrıntılı bir şekilde soruşturulduğunu ve gerekli adli tıp incelemelerinin yapıldığını belirtiyorlarsa da, cezai sorumluluk içeren olayların tespit edilip karara bağlanması için daha çok çaba sarf edilmelidir.

1 Haziran 2005'te Türk Ceza Kanunu'na yönelik olarak çığır açan reformlar yürürlüğe girmiş, kanundan kaynaklanan ataerkil eğilimlerden en bariz olanları başarılı bir biçimde ilga edilmiştir. Mevzuat alanında atılan bu adımlara rağmen, sığınma evleri gibi kadınlara yönelik koruyucu mekanizmaların yetersizliğini de içeren, fiili uygulamalar alanında pek çok sorun varlığını sürdürmektedir.

Mevcut sorunları göz önünde bulundurarak, Türk Hükümeti'ni, kadınların gelişimini sağlamaya; hukuksal ve kurumsal çerçeveyi sağlamlaştırmaya; kadına yönelik her türlü şiddete karşı sıfır hoşgörü politikası uygulamaya; zorla intihar ve intihar süsü verilmiş cinayetleri tespit etmeye ve karara bağlamaya; şiddet tehlikesi altındaki kadınları korumaya; kadına yönelik şiddete ilişkin veri tabanını güçlendirmeye; ve intiharların önlenmesi için ek tedbirler almaya çağırıyorum. Medyayı, diğer sivil toplum aktörleriyle işbirliği içerisinde, toplumsal cinsiyet kalıplarına karşı çıkmaya, intiharları haberleştirirken hassasiyet göstermeye ve bu tür olayları sansasyonelleştirmemeye davet ediyorum. Sivil topluma, kadına yönelik şiddet olaylarını belgelemesini ve bu konudaki bilgileri yaymasını tavsiye ediyorum. Uluslararası toplumdan ise yerel kadın gruplarının, araştırma enstitülerinin ve akademinin girişimlerini ve Birleşmiş Milletler ülke ekibinin kadınların insan haklarını geliştirme ve koruma çabalarında desteklemesini talep ediyorum.

I. Giriş

1. Hükümet'in daveti üzerine, kadınlara karşı şiddet, sebepleri ve sonuçları Özel Raportörü sıfatıyla Türkiye'ye resmi bir araştırma ziyaretinde bulundum. Bu ziyarette, Türkiye'nin Güneydoğu ve Doğu'sunda (bundan böyle “Güneydoğu/Doğu Bölgesi” olarak anılacaktır) kadınlar (ve genç kızlar) arasında intihar oranlarının artışına ilişkin medyada çıkan haberler sebep oldu. Bu kadınların ölümlerinin aslında birer cinayet vakası olduğu veya mağdurların intihar etmeye zorlandıkları yönündeki iddialar beni özellikle endişelendirmekteydi. Bu nedenle, bu raporun coğrafi ve maddi açıdan sınırlı bir kapsama alanı bulunmaktadır. Yalnızca, bölgede ve Türkiye'de kadına yönelik şiddet meselelerini, kadın intiharlarıyla bağlantılı olduğunu tespit ettiğim oranda mercek altına almaktadır.

2. 22-31 Mayıs 2006 tarihleri arasında gerçekleştirdiğim ziyaret Hükümet tarafından gayet olumlu karşılanmıştır. Bazı illerde ve başkentte görüşme talebinde bulunduğum, aralarında İçişleri Bakanı, Adalet Bakanı, Kadın, Aile ve Çocuktan Sorumlu Devlet Bakanı ve Meclis Töre ve Namus Cinayetlerini Araştırma Komisyonu üyelerinin de yer aldığı yetkililere erişim imkânım oldu. Türk Hükümeti'ne gösterdiği işbirliğinden ötürü teşekkürlerimi sunuyorum.

3. Ankara'da ulusal makamlar ve sivil toplum kuruluşlarıyla yaptığım ilk istişarelerden sonra, Güneydoğu Anadolu'da Batman ve Şanlıurfa illerini, Doğu Anadolu'da ise Van ilini ziyaret ettim. Buralarda, bana değerli bilgi ve görüşler sunan yerel memurlar ve sivil toplum kuruluşlarının temsilcileriyle görüştim. Bunların yanı sıra, intihar edenlerin aileleri ve intihar girişiminde bulunup kurtulmuş olan kadınlarla konuştum. Başlarından geçen son derece kişisel trajedileri benimle konuşma cesaretine ve gücüne sahip bu ailelere ve kadınlara özel olarak müteşekkirim. Ayrıca, kadına yönelik şiddete cesurca yanıt veren yerel kadın gruplarını da alkışlıyorum.

4. Bu rapor, bölgedeki kadınların statüsünün temel parametrelerini oluşturan bağlama ilişkin kısa bir açıklamayla başlamakta ve şiddet tezahürlerine ilişkin genel bir inceleme, intihar analizleri ve bu soruna Devlet ve Devlet dışı aktörler tarafından verilen yanıtların değerlendirilmesiyle devam etmektedir. Son olarak, sonuçlar ve tavsiyeler kısmında, kadına yönelik şiddeti önlemek ve buna yanıt vermek için, intihar vakalarına özel olarak eğilen bütüncül bir yaklaşım benimsenmesini talep etmekte ve Hükümet'e ve diğer ilgili aktörlere yönelik özel tavsiyelerde bulunmaktayım.

II. Modernleşme Süreci

A. Bölgesel Özgüllükler

5. Türkiye iki kıtanın ve pek çok medeniyetin kesişme noktasında yer almaktadır. Türkiye, çok uluslu bir İslâm devleti olan Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkıntılarından, Birinci Dünya Savaşı sonrasında saltanata ve Batılı güçlere karşı yürütülen Kurtuluş Savaşı'nın ardından üniter, laik bir ulus-devlet olarak kurulmuştur. Bu geçiş, devamlılık ve kopukluk, birlik ve farklılık, gelenek ve modernlik unsurlarını beraberinde getirmiştir ve bunlar günümüzdeki siyasi çekişmelerin ve kimlik politikalarının temelini oluşturmaktadır.

6. Osmanlı döneminden Cumhuriyet dönemine devamlılık arz eden unsurlar “ortak kimlik” olarak anılan, dini ve siyasi iradeyi Devlet yetkisi içerisinde birleştiren ve tarihsel olarak merkezi bir siyasi düzenin devamlılığını kolaylaştıran kavramın içerisinde kök salmaktadır. Bu bağlamda, kamusal söylemde farklılıkları ortaya çıkaracak eğilimler tasvip edilmemiştir.³³

7. Devlet, toplum ve birey arasındaki ilişkinin toplumsal cemaat üyeliği temelinden vatandaşlık temeline kayarak yeniden yapılanması, Osmanlı hukuksal/kurumsal düzeninden ayrılmayı gerektirmiştir. Bu noktada, Devlet ile sivil toplum arasındaki

33 Y. Ertürk, 2006, “Turkey’s Modern Paradoxes: Identity Politics, Women’s Agency, and Universal Rights”, Ferree ve Tripp (der.), *Global Feminism: Transnational Women’s Activism, Organizing, and Human Rights* içinde, New York, NYU Press, 2006, s. 79-109.

gerilimin temelleri atılmıştır. Din, bir yandan farklı etnik-dilsel grupları birleştirmek için kullanılırken, diğer yandan laik ilkeler uyarınca kamusal alanda kimlik temsilinde dışarıda bırakılmıştır. Benzer biçimde Devlet'in üniter niteliği homojen bir ulusa dayanılarak tanımlanmıştır.

8. Nüfusun büyük oranda Kürt kökenli vatandaşlardan oluştuğu Güneydoğu/Doğu Bölgesi tarihsel olarak, feodal niteliği ve nispeten sahip olduğu özerklikle tanımlanmaktaydı. Bireyin statüsü ve sosyal ilişkileri, soy ve aşiret bağlarıyla tespit edilmiştir. Bu sosyo-politik yapının ekonomik temeli, toprağın çarpık dağılımında yatmaktadır. Ekilebilir toprakların büyük bir kısmı ağa adı verilen toprak sahiplerine aittir; ağaların kırsal yaşam üzerinde geniş yetkileri bulunmaktadır ve kendi toplulukları arasında çıkan çatışmaların baş hakemi konumundadırlar. Bu geleneksel ataerkil sistem içerisinde kadınlar ikincil bir konuma sahiptir, ancak mensup oldukları soya, kaç erkek çocuk doğurduklarına ve hanedeki kızların ve gelinlerin kurallara uygun davranmalarını sağlama koşuluna bağlı olarak statüleri farklılaşabilmektedir.³⁴ Başta baba tarafından kuzen evlilikleri olmak üzere aile içi evlilikler yoluyla ataerkil denetim sağlamlaştırılmış ve kolektif kimlik korunmuştur.

9. Ağalık sistemi Cumhuriyet'in kurulmasıyla darbe almışsa da, feodal ilişkiler bölgede varlığını sürdürmeye devam etmiştir. 1946 yılında çok partili sisteme geçilmesiyle ve tarımsal modernizasyon politikalarının benimsenmesiyle, eski ağa sınıfı ulusal sistemle bütünleştirilmiştir. Bu bağlamda bazı toprak ağaları bu fırsattan yararlanabilmiş, böylece bazı ağalar güçsüzleşirken, bazıları daha çok toprak ve siyasi güç edinmiştir. Sermaye yoğun tarıma erişemeyen küçük ve kiracı çiftçiler ya yarıcı sıfatıyla modern ağa sınıfına bağımlı hale gelmiş ya da arazilerini satmış ve ülkenin başka yerlerine göç etmiştir.

10. Bu eğilimlerin bölgenin entegrasyonu üzerinde çelişkili etkileri olmuştur. Bir yanda, modernleşmiş ağa sistemi siyasi partilerle ve birbiri ardına göreve gelen hükümetlerle yapılan ittifakların önemli bir unsuru haline geldikçe, bölgedeki geleneksel ilişkilerin yapısı da güçlenmiştir. Diğer yanda ise, kırsal kesimde meydana gelen dönüşümlerin tetiklediği büyük şehirlere göç olgusu, bu ilişkilerin temelini çatlatmış, böylece bireylere alternatif alanlar tanımuştur.³⁵

11. Ziyaret ettiğim üç il arasında, her ne kadar değişmiş olsa da aşiret sisteminin en gözle görünür olduğu il, nüfusun çoğunluğunun kendisini halen belirli bir aşiretin mensubu olarak tanımladığı Şanlıurfa'dır. Aşiret yapısının sağlamlığı belirli bir oranda şehrin güçlü tarımsal temelinden kaynaklanmaktadır. Bazı ağalar, geleneksel bağlılık biçimlerinin sürdürüldüğü kent yapılarıyla bütünleşmişlerdir. Siyaset de aşiret

³⁴ Karş. D. Kandiyoti, 1988, "Bargaining with Patriarchy", *Gender and Society* 2 (3), s. 274-290.

³⁵ Analizciler, bu sürecin hem entegrasyonun, hem de Türkiye'de etnisiteye dayalı politikaların ortaya çıkışının temelini oluşturduğu görüşünde birleşmektedirler. Bu durum, 1984 yılında yasa dışı Kürdistan İşçi Partisi'nin (PKK) sahneye çıkması ve bölgede güvenlik güçlerine ve diğer hedeflere yönelik bir dizi saldırı ve pusula gerçekleştirilmesi ile daha da ciddileşmiştir. Şiddet olayları, silahlı kuvvetlerin durumu kontrol altına aldığı 1997 yılına dek sürmüştür. Ülkenin çeşitli yerlerinde son zamanlarda meydana gelen PKK saldırıları, geçmişte yaşanan şiddetin yeniden ortaya çıkıyor olabileceği yönünde endişeler yaratmaktadır.

bağlarının varlığını sürdürmesine yardımcı olmaktadır. Görüştüğüm kişiler, siyasetçilerin ve yöneticilerin kendilerini yerel iktidar yapılarına uydurma ve iç meseleler olarak görülme ve kadınlarla ilgili konuları da kapsayan meselelere müdahalede bulunulmaması karşılığında ağaların siyasi desteğini almaya çalışma eğiliminde olduklarını dile getirmişlerdir. Muhtemelen, ağanın ailesine mensup kişiler de merkezi siyasi iktidar saflarına katılmaktadırlar.

12. Batman'da aşiret bağları halen etkisini sürdürmektedir, ancak bu bağlar başta kentsel alanlarda olmak üzere, önemli ölçüde zayıflamış durumdadır. 1952 yılında ilde petrol bulunması ekonomik bir canlılık yaratmış; bu canlılık ülkenin diğer bölgelerine göçü hızlandırmış ve yerel nüfusu farklılaştırmıştır. 1980'lerdeki çatışmalar sırasında yerlerinden edilen kişilerin bir kısmı kitleler halinde Batman'a akın etmiştir. Van'da da benzer bir kentleşme ve yer değiştirme manzarası görülmektedir; bu değişim yerel aşiret yapılarını zayıflatmış, ancak kesinlikle ortadan kaldıramamıştır. Sınır kenti olarak sahip olduğu konum çatışmalar sırasında Van'ı kitlesele ekonomik ve fiziksel yer değiştirmelere maruz bırakmıştır.

B. Kadınların Özgürleşmesinde Bölgesel Farklılıklar

13. "Kadın sorunu", Türk modernleşmesinin hem çerçevesini oluşturan, hem de bu süreci zorlaştıran temel meselelerden birini oluşturmuştur. Modernleşen seçkinler, ilerleme rotasının muhakkak her iki cinsiyeti de kapsaması gerektiğinin ve kadın ile erkek arasındaki eşitliğin anayasal ve yasal olarak tanınmış olduğunun altını çizmişlerdir. Ne var ki, modernleşme temel olarak erkek egemen kurumlar aracılığıyla yürütülmüştür. Bunun sonucu olarak da, pek çok kazanım sağlanmasına ve bazı kadınların modernleşmeyle bütünleştirilmesine karşın, toplumsal cinsiyet düzeni bozulmaksızın korunmuştur. Üstelik, kırsal alanlardaki ve doğu illerindeki kadınların büyük bir çoğunluğu bu sürecin kısıyında bırakılmıştır. Bölgesel ve kırsal-kentsel farklılıklar, Türkiye'nin genel olarak gelişme ve özel olarak da kadınların özgürleşmesi anlamında yaşadığı tecrübelerin en göze çarpan özelliği olmuştur.

14. Bölgesel eşitsizlikler, Güneydoğu/Doğu Bölgesinde eğitim ve istihdam imkânlarının varlığını da önemli ölçüde azaltmıştır. Ekonomik mahrumiyet, geleneksel ataerkil uygulamalardan kaynaklanan sosyo-kültürel mahrumiyetle birleşerek, bölgesel az gelişmişliğin yükünü orantısız bir şekilde bölgedeki kadınların omuzlarına bindirmiştir. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın [UNDP] Türkiye'ye ilişkin 2001 tarihli Ulusal İnsani Gelişme Raporu'na göre, bölgedeki iller, hem Toplumsal Cinsiyet Eksenli Gelişme Endeksi (GDI), hem de Toplumsal Cinsiyet Güçlendirme Ölçümü (GEM) açısından ülkenin en düşük illeri arasında yer almaktadır. Ölçülen 79 il arasında Batman GDI açısından 70., GEM açısından ise 63. (73'ü arasından) sırada yer almıştır. Şanlıurfa 72. ve 65., Van ise 74. ve 67. sıradadır.³⁶

15. Kadınların eğitimi alanında mevcut bölgesel farklılıklar da özellikle kaygı uyandırmaktadır. Türkiye'de okuma-yazma bilmeyen erkeklerin oranı yüzde 6,1, ka-

36 Türkiye'nin dünya ölçeğindeki GDI sıralaması 70, GEM sıralaması ise 76'dır (UNDP İnsani Gelişme Endeksi).

dınların orası ise yüzde 19,4 iken, Güneydoğu/Doğu Bölgesi için bu oranlar sırasıyla yüzde 12 ve yüzde 35 şeklindedir (2000 yılı nüfus sayımı). Bölgedeki kırsal alanlarda yaşayan kadınların neredeyse yarısı okuma-yazma bilmemektedir. Bu kadınların büyük bir kısmının aynı zamanda Türkçe de konuşmıyor olduğu düşünüldüğünde, genel toplumdaki dışlanmışlıkları daha da çarpıcı bir nitelik kazanmaktadır. Bu durum, Cumhuriyet'in kuruluşundan bu yana iktidara gelen hükümetlerin bölgedeki kadın sorunlarını ele almak konusundaki başarısızlıklarının göstergesini oluşturmaktadır.

16. 1997 yılında 4306 sayılı yeni Milli Eğitim Temel Kanunu'nun kabulü ile beş yıllık zorunlu eğitim süresi sekiz yıla çıkarılmıştır. 2003 yılında, yani kanunun kabulünden altı yıl sonra yapılan tahminlerde, her sekiz kız çocuğundan birinin ya hayatı boyunca hiç okula gönderilmediği ya da zorunlu ilköğretimin ikinci aşamasında (6-8. sınıf), kız çocukları ergenlik çağına girdiğinde okuldan alındığı dile getirilmiştir. Örneğin Şanlıurfa ve Van'da, tüm kız çocuklarının neredeyse üçte biri ilkokula kaydedilmemiştir.³⁷ Devlet'in gayri safi yurtiçi hasılasının (GSYİH) yalnızca yüzde 3,46'lık bir payını eğitim kurumlarına harcaması hayal kırıklığı yaratmaktadır.³⁸

17. Milli Eğitim Bakanlığı ve UNICEF, esas olarak Güneydoğu/Doğu Bölgesine odaklanan Haydi Kızlar Okula kampanyasını başlatmışlardır. UNICEF'e göre, bu kampanya sonucunda, hedeflenen sayının oldukça altında olmak üzere 177.000 kız ve 87.000 erkek çocuğu okula kaydedilmiştir. Kampanyaya katılan 33 ilden yalnızca 5'inde, eğitim alanında toplumsal cinsiyetler arası farklılıklarda pozitif ve istatistiki olarak büyük bir değişim kaydedilmiştir.³⁹ Bölge halkıyla geliştirdiği ilişkiler bakımından takdir edilecek yetkililer de elbette bulunmaktadır. Örneğin Şanlıurfa Emniyet Müdürlüğü, sosyoekonomik açıdan toplumun kenarına itilmiş ailelere mensup 100.000'i aşkın kız ve erkek çocuğun anne ve babalarını, sorumlu yurttaşlık konusunda hafta sonu kurslarına katılmaya ikna etmiştir.

18. Yukarıda değinilen siyasi manzara, özel olarak kız çocuklarının eğitimi ve genel olarak da kadınların özgürleşmesi önünde başka bir engel oluşturmaktadır. PKK, gerçekleştirdiği saldırılarda sık sık, okul ve sağlık ocakları gibi merkezi Devlet kurumlarını hedef almış, böylece bölgedeki pek çok çocuğun okula erişimi imkânsız hale gelmiştir. Genel olarak, eğitim bir çekişme konusu haline gelmiştir. Okullarda eğitim dili olarak Türkçe kullanıldığından, bazı yerel liderler kız çocuklarının okula gönderilmemesini, bu kızların asimile olacağı ve Kürt dili ve kimliğini kaybedeceğini ileri sürerek gerekçelendirmektedirler. Ne ilginçtir ki aynı sav, temel kurumlarda eğitim almaları takdir ediliyor gibi görünen –okula gitme oranlarının çok daha yüksek oluşunun da gözler önüne serildiği üzere– erkek çocuklarına ilişkin olarak öne sürülmemektedir.

³⁷ UNICEF/Türk Hükümeti, 2003, "İllere göre yaşam kalitesi göstergeleri".

³⁸ Ertürk ve Dayıoğlu, 2004, *Gender, Education and Child Labour in Turkey*, Cenevre, ILO.

³⁹ Ş. Büyükoztürk, 2005, "Haydi Kızlar Okula", Kız Çocuklarının Eğitimi Kampanyası: Niceliksel Değerlendirme Araştırması – Nihai Rapor.

III. Kadına Yönelik Şiddet

A. Çoklu Ataerkil Talepler

19. Namus, Türk toplumunda önem taşıyan bir değerdir; kadınlar ve kadın cinselliği üzerinde katı bir denetim kurulmasına hizmet etmektedir. Kadınlar açısından namus kurallarına uymak; “edepli” giyinmek ve davranmaktan, evlenene dek bekâretini korumaya, görücü usulü evlenmeyi kabule ve kendisinden yaşlı bir akrabanın izni bulunmaksızın ve/veya eşliğinde olmaksızın evden çıkmamaya dek çeşitlilik gösterebilmektedir. Bölgede namus kavramı, töre adıyla teamül hukukunun bir parçası olacak kadar önem taşımaktadır. Töreye göre aile, tüm üyelerinin namus kuralına riayet etmesini sağlamak zorundadır; zira ihlaller (veya ihlal edildiğine ilişkin söylentiler) tüm ailenin “lekesi” olarak algılanmaktadır. Bu lekelerin her ne pahasına olursa olsun, gerektiğinde cinayetle temizlenmesi gerekebilmektedir.

20. Namus, kolektif kimliğin ayrılmaz bir parçası olarak sunulduğundan, kolektif ilişkilere dayalı bağlar namus ideolojisini pekiştirmekte ve sağlamlaştırmaktadır. Kadınlar ve birincil dereceden akrabaları töre kurallarının düzenine hapsedilmiş durumdadır. Töre her şeyi sarıp sarmalamaktadır: Yalnızca kadınların değil, erkeklerin –bu düzenin bekçileri– ve kadınlarla erkekler arasındaki ilişkilerin ahlâk düzenini de kontrol altında bulundurmaktadır. Dolayısıyla namusa riayet, toplumsal bir mesele haline gelmektedir.

21. Aşiret bağlantıları törenin etki alanını genişletmekte ve kadınların şiddetten kaçmasını zorlaştırmaktadır. 1997 yılında Şanlıurfa İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü’nden koruma talebinde bulunmuş olan 18 yaşındaki bir kadının yaşadığı olaylar buna örnek oluşturmaktadır. Silahlarını kuşanmış aile üyeleri kadının ailesine geri verilmesini talep etmişler, ancak kadın Ankara’da bir sığınma evine gönderilmiştir. Şanlıurfalı bir Bakan, kadının yerini bulmaları için aileye (belki de iyi niyetle) yardım etmiştir. Ardından aile sığınma evine gelmiş ve kuzeniyle evlenmesi halinde kadına zarar vermeyeceklerine söz vermişlerdir. Kadın bunu kabul etmiş ve evlilik gerçekleşmiştir. Kadın Şanlıurfa’ya dönmelerinden altı ay sonra, babası tarafından öldürülmüştür.

22. Daha önceki raporlarda, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin çatışma ve kriz durumlarında daha belirgin hale geldiğini, zira bu hallerde erkek egemen söylemlerin kadınlara ilişkin çelişkili taleplerde bulunmakta ve çatışmanın, ataerkil kontrolün daha da yerleşik bir hal alması için bir bahane olarak kullanılmakta olduğunu dile getirmiştim. Bölgedeki kadınlar açısından da durumun böyle olduğu görülmektedir. Yaşanan genel gerilimin yanı sıra, kadınlar, gerilla ve intihar bombacıları olarak PKK saflarına alındıklarından ve böylelikle terörist eylemlerin şüphelileri olarak güvenlik güçleriyle araları açıldığından, bu gerilime doğrudan dahil olmuşlardır.

23. Etnik kimlik politikaları ile kız çocuklarının eğitimi arasındaki bağlantı ve kamu sektöründe ve üniversitelerde uygulanan başörtüsü yasağı konusunda siyasi İslâm ile laik Devlet arasında yaşanan ihtilaf da, sonuçlarına kadınların katlanmak zorunda kaldığı çatışan değerlere ilişkin diğer örnekleri oluşturmaktadır.

B. Şiddetin Farklı Tezahürleri

24. Türkiye'de toplumsal cinsiyete dayalı kapsamlı istatistikler bulunmamaktadır. Eldeki birkaç çalışma da, kadınlara yönelik şiddetin büyük bir kısmının aile içerisinde meydana geldiğini ve tüm sosyal seviyeleri ve eğitim seviyelerini kapsadığını göstermektedir. 1990-1996 yılları arasında 1.259 kadının katılımıyla gerçekleştirilen bir araştırma, bu kadınların yüzde 88,2'sinin şiddet ortamında yaşadığını ve yüzde 68'inin kocaları tarafından dövüldüğünü ortaya koymuştur.⁴⁰ 1995 yılında Ankara'da gecekondü mahallelerinde yaşayan kadınlar arasında yapılan bir araştırma ise, bu kadınların yüzde 97'sinin kocaları tarafından uygulanan şiddete maruz kaldığını göstermektedir.⁴¹ Bir yıl sonra orta ve üst gelirli aileler arasında yapılan bir başka çalışmada, kadınların yüzde 23'ü kocalarının kendilerine karşı şiddet uyguladığını dile getirmiştir; özel şiddet biçimlerine ilişkin sorular sorulduğunda ise bu rakam yüzde 71'e yükselmiştir.⁴²

25. Aile içi şiddet, bizzat kadınların da içerisinde olduğu toplum tarafından aile yaşamının olağan bir yönü olarak algılanmaya devam etmektedir. 2003 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması'nda katılımcı kadınlara, yemeği yakması, kocasıyla tartışması, lüzumsuz para harcaması, çocukların bakımını ihmal etmesi veya cinsel ilişkiyi reddetmesi hallerinde kocanın eşini dövmekte haklı olup olmayacağı sorulmuştur. Toplamda, kadınların yüzde 39,2'si bu sebeplerden en az birini kadının dövülmesi için haklı bir gerekçe olarak görmüştür. Bu değer, yüzde 50,6 ile Güneydoğu Anadolu'da ve yüzde 45,9 ile Doğu Anadolu'da çok daha yüksek olduğu gözlenmiştir.⁴³

26. Aile içi şiddet olaylarının pek azı resmi kayıtlara geçmektedir, çünkü bu konuların resmi mercilere bildirilmesi, bildirimde bulunan kadına yönelik namus cezasına yol açabilecek, kendi içerisinde utanç verici bir eylem olarak görülmektedir.

27. Sosyal kurallar zaman içerisinde değişmekte ise de, Güneydoğu/Doğu Bölgesinde erke ve görücü usulü evlilikler hâlâ çok sık gerçekleşmektedir. Aile bağlarını beslemek ve malların ve mülklerin aile içerisinde kalmasını sağlamak için baba tarafından kuzenler arasında görücü usulü evlilikler gerçekleştirilmesi hiç de ender görülen durumlar değildir. Daha ender görülen, ancak halen uygulanmakta olan diğer bir usul ise, iki aile arasında gelinlerin değiştirilmesi anlamına gelen berdeldir. Aileler bazen uzun zamandır sürmekte olan anlaşmazlıkları çözüme bağlamak için berdele başvurmaktadırlar. Bazı hallerde ise berdel, yüksek başlık parasını ödemek yerine kullanılan bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır.

28. Medeni Kanun, kanuni evlenme yaşını kadın ve erkekler için 17 olarak saptamıştır, ancak hakimın özel izniyle bir kız veya erkek çocuk 16 yaşında evlenebilmektedir. Dini evlilikler hukuken tanınmamaktadır. Uygulamada, başta bölgedeki kırsal alanlar ve kentlerdeki yoksul mahalleler olmak üzere bu kurallar devamlı ihlal edilmektedir. Bu konuda şikâyetle bulunulmadığı sürece, yetkililer bu tür olayları nadiren soruşturmaktadır. Ancak birkaç vali, yalnızca dini nikâha sahip çiftlere, kadınların

⁴⁰ Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, 1997, *Geleceğim Elimde*.

⁴¹ Uluslararası Af Örgütü, 2004, Türkiye: *Women Confronting Family Violence*.

⁴² A.g.e.

⁴³ Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, 2003, *Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması*, s. 33.

kanun hükümlerinden yararlanabilmeleri için resmi nikâh kıymaları yönünde teşvikte (ve üstü kapalı olarak baskıda) bulunmaktadır.

29. Görücü usulü evlilikler ile zorla yaptırılan evlilikler arasındaki sınır son derece değişken ve doğrudan şiddet içeren vakalar nadir olduğundan, zorla evlendirme olaylarını tespit etmek oldukça zordur. Kayıtlara göre, ailesi tarafından seçilen damatla evlenmeyi reddeden kadına boyun eğdirmek için daha çok, yoğun psikolojik baskı, örtülü tehditler ve gerektiğinde büsbütün sosyal tecrit kullanılmaktadır. Aileleri Türkiye’den başka ülkelere göç etmiş olan bazı kızların Türkiye’den erkeklerle evlenmeye zorlanmaları sonucunda, bu sorunun ulus aşırı boyutu gittikçe daha görünür bir hal almaktadır.

C. Namus Adına İşlenen Cinayetlerin Hususiyeti

30. Namus adına öldürülen kadınlar, son on yıl içerisinde Türkiye kamuoyunda yoğun tartışmalara konu olmaktadır. Her ne kadar bu cinayetler üzerine sistematik veriler bulunmuyorsa da sivil toplum kuruluşları her yıl, kadınların (ve bazen erkeklerin de) namussuz addedilen davranışlardan ötürü öldürüldüğü onlarca vakayı belgelemektedirler.

31. Dicle Üniversitesi’nden Profesör Aytekin Sır tarafından Güneydoğu Anadolu’da 336 erkek ve 94 kadının katılımıyla yapılan 2005 tarihli bir araştırma, katılımcıların yüzde 37,4’ünün, kadının zina yapması halinde öldürülmeyi hak ettiğine inandığını göstermiştir. Emniyet Genel Müdürlüğü yakın bir tarihte, 2000-2006 yılları arasında polisin görev yetkisi altındaki kent bölgelerinde işlenmiş olan 1.091 töre cinayetine ilişkin olarak takdir edilecek bir anket gerçekleştirmişti; buna göre, öldürülen toplam 1.190 kişiden 480’i kadın, 710’u ise erkektir. Bu cinayetlerin yaklaşık üçte biri namusla, diğer üçte biri aile içi anlaşmazlıkla, yüzde 10’u ise kan davasıyla ilişkilendirilmiştir; geri kalan olaylar ise tecavüz, görücü usulü evliliğe ilişkin uyumsuzluklar vs. ile bağlantılıdır. Bu araştırma ayrıca, söz konusu cinayetlerin çok büyük bir kısmının yüksek göç alan bölgelerde (Ankara, İstanbul, İzmir gibi) işlendiğini, ancak sanıkların ve kurbanların yüzde 50’sinin doğum yerinin Doğu illeri olduğunu ortaya koymuştur.

32. Namus cinayetlerini kadına yönelik diğer şiddet biçimlerinden ayıran şey, bu cinayetlerin tasarlanarak işlenme biçimidir. Uzak akrabaları da içerebilen bir aile meclisi cinayetin gerçekleştirilmesine karar vermekte ve bunun nasıl yapılacağını planlamaktadır. Cinayeti işlemek üzere genellikle genç bir delikanlı veya erkek çocuğu görevlendirilir, çünkü genç sanığın daha hafif bir ceza alacağı varsayılmaktadır. Bu cinayetler genellikle, çok ciddi bir ahlâksızlıkta bulunmuş olduğu düşünülen bir kadına yönelik olarak verilen ceza olarak yansıtılmaktadır. Ancak, bu cinayetlerin işlenme biçimi, bu eylemlerin esasen ataerkil imtiyazları güçlendirmek amacıyla kadınlara korku salma maksadı taşıdığını ortaya koymaktadır. Üstelik bu cinayetler genellikle bir kadının zina yaptığı varsayımına dayalı rivayet ve dedikodulardan kaynaklanmaktadır. “Utaç verici davranışın” ispatı da önem taşımamaktadır, zira önemli olan şey toplumun günaah anlayışı ve bu günaah ile ailenin sosyal konumuna meydan okunmuş olmasıdır.

33. Namus cinayetleriyle ilgili olarak kamuoyunun sesi, özellikle Ceza Kanunu reformu sürecinde duyulmaya başlamıştır; bu reform sonucunda töre cinayetlerine

ömür boyu hapis cezası getirilmiş ve ceza indirimi kaldırılmıştır (bkz. aşağıdaki 56. paragraf). Türkiye Büyük Millet Meclisi, 18 Mayıs 2005 tarihinde, namus cinayetleri ve kadınlara ve çocuklara yönelik şiddet konusunda bir Araştırma Komisyonu oluşturmuştur. Bu Komisyon kapsamlı bir çalışma yürütmüş ve tespitlerini Meclis'e sunmuştur.

IV. Bölgedeki Kadın İntiharları

A. Mevcut Verilerin Analizi

34. Türkiye'de intihar oranları nispeten düşüktür. Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) tahminine göre, dünyadaki genel intihar oranı 100.000'de 16 kişidir.⁴⁴ Devlet İstatistik Enstitüsü'nün 2003 tarihli verilerine göre, Türkiye'de genel intihar oranı 100.000'de yalnızca 3,83'tür. İntihar oranının en yüksek olduğu yer 6,98 ile Ege Bölgesi'dir; bu oran Güneydoğu Anadolu Bölgesi için 2,87; Doğu Anadolu Bölgesi içinse 3,73'tür. 2006'nın ilk beş ayında beş kadının ve iki erkeğin intihar etmesinin ardından (benim ziyaretimden beri kayıtlara geçmiş olan iki kadın intiharı daha mevcuttur) bazı gazeteciler tarafından "İntihar Kenti" olarak damgalanan Batman, 2000-2005 yılları arasında 105 intihara sahne olmuştur. Bu rakam, 2003 yılının genel ülke ortalamasından biraz daha düşük bir oran olan 100.000'de 3,5 dolaylarında bir yıllık intihar oranına denk düşmektedir.

35. Ancak, Batman'daki ve Güneydoğu/Doğu Bölgesindeki diğer çeşitli illerdeki intiharlarla ilgili olarak endişe yaratan şey, kurbanlara ilişkin olağandışı cinsiyet oranıdır. Tüm dünyada, erkekler kadınlara oranla intihara daha meyillidirler. Dünya çapında erkek/kadın intihar oranı kabaca 3,5 erkeğe 1 kadın şeklindedir. Her yıl yaklaşık olarak 100.000 erkekten 26'sı intihar etmektedir; oysa kadınlar söz konusu olduğunda bu oran 100.000'e 7 olarak görünmektedir. Türkiye açısından ise, erkek/kadın intihar oranı, diğer gelişmekte olan ülkelerle benzer biçimde, yaklaşık olarak 1,5'a 1 şeklindedir.⁴⁵

36. Ancak, Güneydoğu/Doğu Bölgesinde, Batman ve Van'ın da aralarında bulunduğu pek çok il açısından durum, dünya ve ülke çapındaki eğilimlerden apaçık farklıdır. Güneydoğu/Doğu Bölgesindeki erkek/kadın intihar oranı 0,97'ye 1 şeklindedir; yani, intihar eden kadın sayısı erkek sayısından fazladır.⁴⁶ Ayrıca, Türkiye'deki inti-

⁴⁴ Bkz. www.who.int/entity/mental_health/management/en/SUPRE_flyer1.pdf. Bu rakamlar, dünya ülkelerinin yaklaşık yarısından elde edilen verilere dayanılarak yapılmış kaba tahminlerden oluşmaktadır.

⁴⁵ Çin, kadınların erkeklerden daha yüksek intihar oranına sahip olduğu tek ülkedir. Eldeki veriler, dünya çapında kadınların erkeklerden daha sık intihara teşebbüs ettiğini göstermektedir.

⁴⁶ Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2003 rakamlarına bakınız. Ziyaret ettiğim üç il açısından resmi rakamlar şu şekildedir: 2001 ile Mayıs 2006 arasında Batman'da 82 intihar (38 erkek, 44 kadın) ve 439 intihar teşebbüsü (133 erkek, 306 kadın) kaydedilmiştir. Aynı dönem içerisinde Şanlıurfa'da 326 intihar vakası (211 erkek, 115 kadın) yaşanmıştır. Bunun yanı sıra, 581 intihar teşebbüsü kaydedilmiştir, ancak bu veriler cinsiyet bakımından ayrıştırılmış bir nitelik taşımamaktadır. Ayrıca, Hükümet bana, 2001 ve Mayıs 2006 tarihleri arasında Van'da 86 intihar vakası (51 erkek, 35 kadın) meydana geldiği bilgisini vermiştir. Bunun yanı sıra, 362 intihar teşebbüsü (147 erkek, 215 ka-

har kurbanlarının pek çoğunun 15 ila 29 yaşları arasındaki genç kadın ve erkekler olduğu göze çarpmaktadır. 2003 yılında intihar eden kadınların yüzde 62'si 30 yaşından küçüktür, yüzde 37'si ise 15-25 yaş arasındadır. İntihar kurbanları genellikle kırsal kökenli yoksul ailelerden gelmektedir.

B. Kadın İntiharlarının Altında Yatan Nedenler

37. Bu istatistiksel olağan dışılıklar neticesinde, kadın intiharlarının ardındaki nedenler konusunda yoğun tartışmalar yaşanmaktadır. Medya ve sivil toplum kuruluşları, bu intiharların birçoğunun aslında, ya ailenin kurbanı zorla intihar etmeye zorlanması ya da cinayete başarılı bir şekilde intihar süsü vermesi yoluyla işlenmiş namus cinayetleri olabileceği yönündeki endişelerini dile getirmektedirler. Bazı gözlemciler, yenilenen Ceza Kanunu'nda töre cinayetlerine ilişkin olarak getirilen ağırlaştırılmış cezaların pek çok aileyi, namus cinayetlerine intihar süsü vermeye itmiş olabileceğini düşünmektedirler.

1. Cezai Sorumluluk İçeren Vakalar

38. Bazı kayıtlı intihar vakalarının aslında intihar süsü verilmiş cinayet vakaları olduğunu düşünmek için makul nedenler mevcuttur. Başka olaylarda ise, aile üyelerinin, Türk Ceza Kanunu'nun 84. maddesi tarafından suç olarak nitelenmiş olan eylemi gerçekleştirerek intiharı teşvik ettikleri görülmektedir. Ziyaret ettiğim illerdeki pek çok kıdemli yargı ve kolluk kuvvetleri görevlileri de bu görüşü paylaşmaktadır ve bana, aslında cinayet niteliği taşıyor olabilecek bir dizi şüpheli kadın intihar vakası ile "kazara" ölüm vakası bildirmişlerdir. Bu vakaların bir kısmı kovuşturulmak üzere mahkemelere intikal ettirilmiştir ve bu vakalardan en az birinin mahkûmiyetle sonuçlandığı kaydedilmiştir.

39. Kahramanmaraşlı Elife Atlıhan, 15 yaşındayken kuzeni tarafından tecavüz edildikten sonra hamile kalmıştır. Bahsi geçen kuzen aile toplantısında bu suçlamayı reddedince, Elife'nin eline annesi tarafından bir ip tutuşturulmuş ve namusunu temizlemesi söylenmiştir. Elife'nin intihar etmesini sağlama emri verilmiş olan ağabeyi, kız kardeşine sandalyeyi doğru yüksekliğe yerleştirilmesi konusunda yardım etmiş ve ardından odayı terk etmiştir. 1 Mart 2003 tarihinde mahkeme ağabeyi ve anneyi cinayet suçundan mahkûm etmiş ve müebbet hapis cezasına çarptırmıştır. Tecavüzcü de mahkûm olmuştur.

40. O tarihte yürürlükte olan Ceza Kanunu'nun, haksız tahrike dayalı olarak ceza indirimi sağlayan 51. maddesi bu davada uygulanmamış, zira mahkeme, kurban teca-

dın) olmuştur. 2003 resmi istatistiklerine göre yalnızca bu yıl içerisinde Van'da 40 kadın intiharı gerçekleştiği düşünülecek olduğunda, yukarıda yer alan Van rakamları doğru görünmemektedir. Van'm kırsal kesimlerine ilişkin, doğrudan Van İl Jandarma Komutanlığı'ndan edindiğim intihar istatistiklerine göre, 2001 ve Mayıs 2006 tarihleri arasında 69 kadın intiharı ve 60 erkek intiharı meydana gelmiştir. Kadınların intihar oranının erkeklerden kesinlikle daha fazla olduğu başka iller de mevcuttur. Bunlardan en dikkat çekicisi, Ege Bölgesi'nde, 2003 yılında 104 kadın intiharına karşılık 42 erkek intiharına tanıklık etmiş olan Muğla ilidir. Bu illeri ziyaret etmemiş olduğum için, Güneydoğu/Doğu Bölgesindeki durumla herhangi bir paralellik kurmam mümkün değildir.

vüze uğramış ve hamile bırakılmış olduğundan, namus ve töre nedenlerine dayalı olarak ceza indirimi uygulanmasının Anayasa'nın eşitlik hükmü tarafından yasaklanmış olduğu yönündeki savcılık görüşünü dikkate alarak benimsemiştir. Bu dava, yargısal karar mercileri tarafından insan haklarına duyarlı bir yaklaşım benimsenmesi halinde, kanundan kaynaklanan eksikliklerin kapanabileceğini göstermekte ve hukukçular açısından insan hakları ve toplumsal cinsiyet duyarlılığı eğitiminin önemini vurgulamaktadır.

41. Zorla intihar niteliği taşıyabilecek olan diğer bir dava ise, Sevgül adında 17 yaşındaki evli bir kadımla ilgilidir. Bu dava Van 1. Ağır Ceza Mahkemesi tarafından karara bağlanmıştır. 1999 yılında ailesi, Sevgül'ü başlık parası karşılığında görücü usulüyle evlendirmeye karar vermiştir. Ancak Sevgül henüz kanuni evlilik yaşına ulaşmamış olduğundan, yalnızca dini nikâh yapılmıştır. Mayıs 2002'de Sevgül kendisini asmış halde bulunmuştur. Tanıklar, öldüğü gün Sevgül'ün kocasıyla çok şiddetli bir kavga etmiş olduğunu dile getirmişler ve adli tıp delilleri ölümünden kısa bir süre önce Sevgül'ün ciddi bir biçimde dövülmüş olduğunu ortaya koymuştur. Kocasını adam öldürme suçuyla yargılanmış, ancak adli tıp uzmanının Sevgül'ün ölümünün bir başkası tarafından gerçekleştirilmiş olduğunu kesin bir biçimde tespit edememesi sonucunda beraat etmiştir. Fakat mahkeme kocayı müessir fiile teşebbüs suçundan mahkûm etmiş ve eski Ceza Kanunu kapsamında bu suça verilen en yüksek ceza olan beş yıl hapis cezasına çarptırmıştır. Benim ziyaretim esnasında, bu karar hakkındaki temyiz incelemesi sürmekteydi.

42. Yetkililer, her bir intihar vakasının ayrıntılı bir şekilde incelendiği ve gereken hallerde adli tıp incelemelerinin de yapıldığı konusunda beni ikna ettiler. Ancak, cezai sorumluluk içeren vakaların tespit edilerek çözüme kavuşturulması için çok daha fazla şey yapılabilir ve yapılmalıdır. Ortada namus cinayetlerine ilişkin olarak böylesi riskler mevcutken, uzman adli tıp enstitüsü tarafından gerçekleştirilen tıbbi otopsi standart bir usule bağlanmalıdır. Ne var ki, Suni Eröz olayında gözler önüne serildiği üzere, her zaman böyle bir standartlaşmadan söz etmenin mümkün olmadığı görülmektedir. Suni'nin, 17 Ekim 2005 tarihinde Van kırsalında intihar ettiği ileri sürülmüştür. Mayıs 2006 başlarında, ismi bilinmeyen bir kişinin telefon açarak Suni'nin öldürüldüğünü iddia etmesinin ardından savcı bir soruşturma başlatmıştır. Tanıklara göre, Suni ölmeden önce, kocasının hastanede olduğu sırada başka biriyle ilişki yaşamakla suçlanmıştır. Kocasının ailesinden olan muhtarın olaya hile karıştırdığı ve otopsinin bir adli tıp uzmanı yerine bölgede görev yapan bir doktor tarafından gerçekleştirildiği öne sürülmektedir. Suni'nin ölümünden iki gün sonra, ilişki yaşadığı iddiasında bulunulan kişi de Bursa'da ölü bulunmuştur. Van İl Jandarma Komutanı, bu olayın yeniden ayrıntılı bir şekilde incelendiğini ve cezai sorumluluğun tespit edilemediğini dile getirmiştir.

43. Benim bilgim dahilindeki hiçbir vakada, intihar gibi görünen bir olayın ardından psikolojik otopsi adı verilen işlem gerçekleştirilmemiştir. Psikolojik otopsi yöntemi, bir kurbanın ölüm anındaki ruhsal durumunu tespit etmek için kullanılmaktadır. Bu intihar kararına üçüncü şahısların müdahalesi bulunup bulunmadığını ortaya çıkarılabilir. Psikolojik otopsiler, intihar eden kişiyle yakın temas halinde bulunan arkadaş-

larla, aile üeleriyle ve meslek sahipleriyle ayrıntılı görüşmeler yürüten psikolog veya psikiyatristler tarafından gerçekleştirilmektedir.

44. Yukarıda bahsi geçen vakaların pek çoğunun yeni Ceza Kanunu yürürlüğe girmeden çok daha önce meydana gelmiş olduğunu belirtmek gerekmektedir. Dolayısıyla, Ceza Kanunu'nun zorla intiharları teşvik ettiğini söylemek pek mümkün değildir. Daha ziyade, kamuoyunda ataerkilliğe ve kadına yönelik şiddete karşı çıkan ve gidecek güç kazanan söylemin, zorla intihar meselesini daha görünür kılmış olabilecek bir unsur yarattığı söylenebilir.

2. İntiharlar, Ataerkil Baskı ve Şiddet Arasındaki Bağlantılar

45. Kayda geçen kadın intiharları arasında zorla intihar ve cinayet vakalarının gerçekten de mevcut olduğuna inanmak için yeterli sebep bulunmakla birlikte, intihar vakalarının büyük bir kısmı muhtemelen doğrudan cezai sorumluluk içermemektedir. Ancak, pek çok olayda aile üeleri ve daha geniş anlamıyla toplumun çeşitli ölçülerde ahlâki sorumluluğu mevcuttur.

46. En başta, intihar etmiş olan kişilere bu yola neden başvurduklarını sormak mümkün olmadığından, intihar sebeplerinin hepsini idrak edebilmemiz olanaklı değildir. Genellikle kişisel, ailevi ve sosyokültürel faktörler bir araya gelmektedir. Kadına yönelik şiddet ve kadın intiharları arasındaki ilişkiler konusunda dünya çapında pek az araştırma yürütülmüştür.⁴⁷ Resmi istatistikler, fiziksel veya psikolojik şiddeti genellikle intihar sebeplerinden biri olarak saymaz. Türkiye'de, kadına yönelik daha önce gerçekleştirilmiş şiddet eylemlerinden kaynaklanan vakalar muhtemelen "aile içi geçimsizlik" (2003'te meydana gelen tüm kadın intiharlarının yüzde 28,9'u) ve "duygusal ilişki ve istediği kişiyle evlenememe" (yüzde 11,5) kategorilerinden biri altında kaydedilmektedir.

47. Ziyaretim esnasında, intihar kurbanlarının aileleriyle ve ayrıca intihar teşebbüsünde bulunmuş kadınlarla tanışma fırsatım oldu. Bir dizi sosyal hizmet görevlisiyle ve hususi vakalar üzerinde çalışmış kadın hakları grupları temsilcileriyle de görüşmelerde bulundum. Bu istişarelerin tümü, bölgedeki kadın intiharlarına katkıda bulunan temel faktörler olarak kadın üzerindeki katı ataerkil baskıya ve bununla paralel olarak seyreden insan hakları ihlallerine –özellikle de zorla evlendirme, erken evlilik, aile içi şiddet, ensest, tecavüz ve üreme haklarının reddi– işaret etmektedir. Yeterli Devlet koruması sağlanmadığı sürece intihar belki de kadınların aşırı şiddet ve baskıdan kaçmak için tek seçenekleri olacaktır.

48. Şanlıurfa'nın Siverek ilçesi yakınlarındaki bir köyde, 1999 yılında meydana

⁴⁷ İsveç'te yapılan bir araştırma, intihar fikrinin oluşumu süreci ve fiili intihar teşebbüslerinin şiddet gören kadınlar arasında daha yaygın olduğunu ortaya koymuştur (bkz. E. Lundgren ve diğerleri, 2001, *Captured Queen: Men's Violence against Women in "Equal" Sweden - A Prevalence Study*, s. 62). Genç kadınlar arasındaki intihar oranının, genç erkekler arasındaki intihar oranı kadar yüksek olduğu Hindistan'ın kırsal bölgelerinde, yüksek başlık parası yüzünden akrabalar tarafından uygulanan psikolojik şiddet ve tacizin, evli kadınlar arasındaki intiharların büyük bir kısmına sebep oluşturduğu bildirilmektedir. Bkz. P. Mayer ve T. Ziaian, 2002, "Are Women in Indian Society Protected from Suicide?", *Crisis*, 23 (3), s. 98-103.

gelen bir olay duruma örnek teşkil etmektedir. Üniversiteye hazırlanan bir genç kız, genç bir erkekle el ele görülmüştür. Halk arasında bu kızın evlilik öncesi cinsel ilişkiye girdiği yolunda dedikodular dolaşmaya başlamıştır. Aile meclisinin toplanarak kızı bu konuda sorguya çekmesinin ardından, genç kız uykusu hapı olarak intihara teşebbüs etmiştir. Bunun üzerine dedikodular daha da çoğalmış ve aile delikanlının ailesine berdel teklif etmeye karar vermiştir. Genç kız bu erkekle evlenmeyi reddedince, ağabeyine kızı öldürmesi emri verilmiştir. Ağabeyi bu emre karşı gelmiş ve kız kardeşini köyden birlikte kaçırmaya ikna etmiştir. Genç kız, bu durumun ailesi üzerinde yaratacağı sıkıntıyı düşünerek, bir el bombası ile hayatına son vermiştir.

49. Örnek niteliğindeki diğer bir olay ise, Şanlıurfa'nın, çoğunlukla kırsal alandan gelen göçmenlerin oturduğu yoksul bir mahallesinde yaşayan 32 yaşındaki Şükran'ın hikâyesidir. Şükran bana, 13 yıl önce kocasıyla dini nikâhla evlendiğini ve yedi çocukları olduğunu söylemiştir. 16 yaşındaki kızı “başına kötü bir şey gelmesini” engellemek için –yine dini nikâhla– evlendirilmiştir. Şükran bir gün tamamen tesadüf eseri, kocasının o gün ikinci bir evlilik yaptığını ve kendi evlerine yakın bir yerde ikinci eşi için bir ev kiralamış olduğunu öğrenmiştir. Her ne kadar Şükran ve çocukları kocadan ayrı yaşıyorlarsa da, kocasıyla ara sıra cinsel ilişkiye girdiğinden hamile kalmıştır. Kocasını Şükran'ı zina yapmakla suçlamıştır. Bu suçlama DNA testiyle çürütülmüş ve kocası iftira atma suçundan mahkûm olmuştur. Bunun karşılığında, kocasının akrabaları Şükran'a taciz ve şiddette bulunmuşlar ve nihayetinde Şükran fare zehri içerek intihara kalkışmıştır. Ancak kurtulmuş ve yaşama arzusunu yeniden kazanmıştır. Bugün için Şükran oldukça güçlü ve yaşama bağlı görünmekte ve çocuklarına iyi bir yaşam sunabilmek için var gücüyle çalışmaktadır.

50. Ataerkil baskı ile kadın intiharları arasındaki bağlantılar bir dizi akademik çalışma ile de gözler önüne serilmiştir. Örneğin, 2001 yılında Batman'da meydana gelen 31 intihar kurbanının aile üyeleriyle yürütülen bir araştırma,⁴⁸ kurbanların çoğunun yoğun bir biçimde ataerkil baskıya maruz kaldığını; yüzde 84'ünün yanlarında yaşça daha büyük bir akraba olmaksızın veya böyle bir akrabanın izni olmaksızın parka veya sinemaya gidemediği ya da herhangi bir sosyal toplantiya katılmadığını; yüzde 28'inin kendi başına alışverişe bile gidemediğini ortaya koymuştur. Bu baskının tam bir toplumsal tecride yol açtığı gözlenmektedir; kurbanların yalnızca yüzde 10'u hissettikleri çaresizlik hakkında bir başkasıyla konuşmuştur. Görüşülen ailelerin yüzde 66'sı kızların kocalarının aile, akraba veya çöpçatanlar tarafından seçilmesi taraftarıdır ve yüzde 90'ı kızlarının erkek arkadaşı olması fikrine karşı çıkmaktadır. Başka araştırmalar da, intihara eğilimli davranışlar ile zorla bekâret testi uygulaması veya çocuklukta cinsel tacize uğramış olmak gibi faktörler arasında bağlantılar bulunduğunu göstermektedir.⁴⁹

48 M. Bağlı ve A. Sev'er, 2003, “Female and Male Suicides in Batman, Turkey: Poverty, Social Change, Patriarchal Oppression and Gender Links”, *Women's Health and Urban Life: An International and Interdisciplinary Journal*, Sayı 2 (1), s. 60-84.

49 M. Eskin, H. Kaynak-Demir, S. Demir, 2005, “Same-sex Sexual Orientation, Childhood Sexual Abuse and Suicidal Behavior in University Students in Turkey”, *Archives of Sexual Behaviour*, 34 (2): 185-195; D. Cindoğlu, 2000, “Modern Türk Tıbbında Bekâret Kontrolleri ve Yapay Bekâ-

3. Medyanın Rolü

51. Görüştüğüm yetkililer, intiharların altında yatan sebeplere ilişkin sorulara genellikle medyayı suçlayarak yanıt vermişler, başta televizyon olmak üzere medyanın genç kızlara, kendi yaşamlarında sahip oldukları kısıtlı seçeneklerle çelişen bir fırsatlar dünyası sergilediğini dile getirmişlerdir. Bu iddiaların altında yatan mantık ikna edici olmaktan çok uzaktır: Fırsatların gizlenmesi değil, kadınların ve genç kızların önderindeki engellerin kaldırılması gerekmektedir.

52. İntiharların medyada geniş yer bulması da teşvik edici bir unsur olarak görülmektedir. Bu kaygının nispeten daha çok gerçekliği bulunmaktadır. İntihar araştırmaları, intiharın bulaşıcı niteliğini ya da “taklitçi” etkisini gözler önüne sermektedir. Medyada çıkan intihar haberlerini okumak ya da doğrudan intihar vakalarıyla karşı karşıya kalmak intihar riskini arttırmaktadır. Bu nedenle, gerçekçi, sorumlu habercilik hayati önem taşımaktadır. Medya çalışanları, ne yazık ki genellikle yapıldığı üzere intihar görüntüleri göstermek veya konuyu başka bir şekilde sansasyonel kılmak yerine risk altındaki kişilere yardımcı olabilecek kaynaklarla ilgili bilgiler sunmalıdır.⁵⁰

V. Soruna Karşılık Verilen Yanıtlar

A. Devletin Yanıtı

53. Türkiye’deki kadın hareketi, 1980’lerde, özel alanda uygulanan toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti toplumsal cinsiyet eşitliği önünde temel bir engel olarak tanımlamıştır. Yıllar içerisinde bazı alanlarda önemli ilerlemeler kaydedildiyse de, gerçek bir paradigma değişikliği, siyasal parti programlarını her nabza şerbet veren tarzda düzenleyen ve kadınların siyaset alanında son derece az bir sayıyla temsil ediliyor olmasından yararlanan muhafazakâr çoğunluk tarafından engellenmiştir.⁵¹

54. 1999 yılında yapılan Avrupa Birliği Konseyi Helsinki Zirvesi’nde Türkiye’nin Avrupa Birliği (AB) adaylığının resmen kabulü ile kadın hareketi de yeni bir ivme kazanmıştır. Bu bağlamda Türkiye demokrası, hukukun üstünlüğü ve insan haklarının geliştirilmesi için büyük reformlar gerçekleştirmeye başlamıştır. AB’ye katılım sürecinde kadın haklarına özel bir öncelik tanınmamakla birlikte, kadın hareketi AB makamlarının bu soruna daha çok eğilmesini sağlamak için duyarlılık geliştirmeyi başarmıştır. Toplumsal cinsiyet perspektifinden bakıldığında, Medeni Kanun (2002) ve Ceza Kanunu (2005) reformlarını da içeren yasal reformlarda önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. Bugün itibarıyla kadına yönelik şiddet temel bir kamu düzeni meselesi teşkil etmektedir ve benim ziyaretimden bu yana bu sorunla başa çıkmak yolunda yeni adımlar atılmıştır.

ret”; İlkaraçan P. (der.), *Müslüman Toplumlarında Kadın ve Cinsellik*, İstanbul, Kadının İnsan Hakları, s. 215-228.

50. Gazeteciler ve diğer meslek mensuplarına yönelik olarak çıkartılan Dünya Sağlık Örgütü (WHO) İntiharın Önlenmesi İlkeleri’ne www.who.int/mental_health/resources/suicide/en/index.html adresinden ulaşılabilir. Bu belgelerin Türkçesi WHO İntiharın Önlenmesi Programı’ndan temin edilebilir.

51. Milletvekillerinin yalnızca yüzde 4,4’ü kadındır ve Millet Meclisi bünyesinde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Komisyonu bulunmamaktadır.

1. Ceza Hukuku Mevzuatı

55. Türkiye Büyük Millet Meclisi, 26 Eylül 2004 tarihinde, çığır açıcı bir nitelik taşıyan Ceza Kanunu reformlarını kabul etmiş ve bu reformlar 1 Haziran 2005'te yürürlüğe girmiştir. Söz konusu reformlar, yasadaki en bariz ataerkil kavramları başarılı bir şekilde kaldırmıştır. Daha önce “adabı umumiye ve nizamı aile aleyhinde cürümler” olarak anlaşılan tecavüz ve cinsel taciz suçları, artık “cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar” olarak tanımlanmaktadır. Evlilik içi tecavüz suç sayılmış (mağdurun şikâyetine bağlı olarak) ve eşe ya da diğer aile üyelerine yönelik şiddet kullanılmama ilişkin cezalar artırılmıştır. Aileler tarafından genellikle genç kızın namuslu olup olmadığını “tespit etmek” için başvuru olan bekâret testi de kısmen suç kapsamına alınmıştır. Kadının bu uygulamaya rıza göstermediği durumlarda dahi bir hakim veya savcı kararıyla bekâret testi uygulanması kanuna uygun bir nitelik taşımaya devam etmektedir.

56. “Namus” cinayetlerine ilişkin cezai hükümler de artırılmıştır. Mahkemeler geçmişte, failerin, kurbanın “uygunsuz davranışlarından” ötürü meydana gelen hak-sız tahrik etkisiyle hareket ettiğine kanaat getirerek namus cinayetlerine ilişkin cezalarda indirime gitmekteydi. Yeni Ceza Kanunu'nun 82. maddesi töre adına işlenen cinayetlerin nitelikli adam öldürme olarak değerlendirilmesi ve fail(ler)in müebbet hapis cezası ile cezalandırılması gerektiğini belirtmektedir. Kadın grupları, bu hükmün yalnızca töre uyarınca işlenen cinayetlere atıf yaptığını, oysa namus cinayetlerinin geleneksel bir bağlam dışında da işlenebileceğini dile getirerek, 82. maddeyi eksik olduğu gerekçesiyle eleştirmektedirler. Bu nedenle, bazı kadın grupları namus kelimesinin yasaya dahil edilmesi gerektiğini savunmuşlardır. 82. maddenin mevcut halini destekleyenler ise, namus adına işlenen belirli bazı cinayetlerin (örneğin kızının tecavüzcüsünü öldüren baba) otomatik olarak nitelikli adam öldürme suçu teşkil eder nitelikte görülmemesi gerektiğini ileri sürmektedirler.

57. Yasanın, bu haliyle, kadınları her türlü “namus” cinayetinden yeterince koruyup korumayacağını yasal uygulamalar gösterecektir. Mahkemeler reformun ruhunu benimseyip, kadın cinselliğini kontrol altına almayı ya da kadınların kişisel özerkliklerine engeller getirmeyi amaçlayan tüm cinayetleri en yüksek cezalarla cezalandırmazlarsa, yasa koyucular 82. maddeyi yeniden ele almak ve bir kez daha değiştirmek zorunda kalabilirler.

58. Reformdan geçirilen Ceza Kanunu bir anlamda geri bir adıma işaret ediyor olabilir. Mevcut haliyle 104. madde, her ne kadar toplumsal cinsiyet yönünden tarafsız bir ifade taşıyorsa da, 15 ila 17 yaş arasındaki gençlerin kendi rızalarıyla girdikleri cinsel ilişkileri cezalandırır şekilde yorumlanabilir ve genç kızlar açısından uygun görülen cinsel davranış biçimlerini oluşturan arkaik namus kurallarını fiilen yeniden tasdik edebilir. Kanunun kabulünden kısa bir süre önce, Başbakan evli yetişkinler tarafından gerçekleştirilen zinanın suç sayılması yönünde bir teklif sunmuştur. Ülke içinden ve dışından gelen yoğun tepkiler üzerine bu sorunlu hüküm tasarıdan çıkartılmıştır.

2. Ceza Kanunu'nun Fıili Uygulamaları

59. Toplumsal cinsiyet perspektifinden bakıldığında ceza hukuku mevzuatı genel anlamıyla yeterli görünüyorsa da, bu mevzuatın uygulanmasında önemli sorunlar yaşanmaya devam etmektedir. Pek çok siyasetçi ve idareci, aile içi şiddeti ve zorla gerçekleştirilen evlilikleri, Devlet'in karışmaması gereken ailevi meseleler olarak algılamaktadır. Kolluk makamlarına aksettirilen az sayıdaki vakada yetkililer çoğu zaman, mağdurları korumak ve failleri kovuşturmak yerine, niteliği gereği eşitsiz güçlere sahip olan taraflar arasında uzlaşma sağlamaya çalışmaktadırlar. Özellikle bölgedeki değişken siyasi koşullar bağlamında düşünüldüğünde, bazı yetkililer, bölgedeki iktidar yapılarıyla ilişkilerini bozmamak adına, hukuku geleneksel çatışma çözme biçimlerine zımnen tabi kılma eğilimi sergilemektedirler.

60. Son yıllarda, kadınları tehlikeye atan ve faillerin dokunulmazlıklarını sürdürmesini sağlayan bu tür yaklaşımların yavaş yavaş değişmekte olduğuna ilişkin birtakım göstergeler belirmiştir. Ailesinin onu "erkeklerle gezdiği" için suçlamasının ve evlenmeye zorlamasının ardından 12 Haziran 2002 tarihinde erkek kardeşi tarafından boğazlanarak öldürülen Emine'yle ilgili olarak verilen yargı kararı bu olumlu örneklerden birini teşkil etmektedir. Aile nihai olarak Emine'nin bir şekilde ölmesi gerektiğine karar vermiştir. Mart 2004'te, yani yeni Ceza Kanunu'nun kabulünden önce, Şanlıurfa 1. Ağır Ceza Mahkemesi Başkanı Orhan Akartuna, Emine'nin erkek kardeşini adam öldürmek suçundan mahkûm etmiş ve müebbet hapis cezasına çarptırmıştır. Emine'nin babası, amcası ve altı erkek akraba daha, faile yardım ve suça ortaklık etmek suçlarından 16'şar yıl 8'er ay hapis cezasına çarptırılmışlardır.⁵²

61. Yerel yöneticilerin yaklaşımlarında daha çok değişiklik yaratılması için milletvekillerinin siyasi desteği son derece önem taşımaktadır. İçişleri Bakanı Ceza Kanunu'nda gerçekleştirilen reformun ardından bir genelge yayımlayarak, polislin kadına yönelik şiddetle ilişkili tüm şikâyetleri kayda geçirmesini ve izlemesini talep etmiştir. Ziyaretim sırasında görüştüğüm birçok emniyet müdürü, bu genelge uyarınca, ilk bakışta delillerin vakanın savcılığa sevkini için yeterli görünmese dahi, kadına yönelik şiddetle ilişkili tüm bildirimlere bu genelge uyarınca yanıt verdiklerini dile getirmişlerdir.

62. Başbakan, Temmuz 2006'da, Meclis Töre ve Namus Cinayetlerini Araştırma Komisyonu'nun tavsiyeleri doğrultusunda tüm kamu kurumlarına yönelik bir resmi genelge yayımlayarak, kadına yönelik şiddetle mücadelede alınması gereken tedbirleri sıralamıştır. Bu genelge, kadına yönelik şiddet konusunda bir Devlet politikası geliştirilmesi yönünde olumlu bir adım oluşturmaktadır. Başka şeylerin yanı sıra bir eylem planı (2006-2010), yardım hatları, toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda çalışmalar yürüte-

⁵² Bu konuda gazetelerde çıkan haberlerde de, Şanlıurfa Ağır Ceza Mahkemesi Başkanı Orhan Akartuna'nın verdiği kararın örnek karar niteliği taşıdığı vurgusu yer almaktadır. Bu karar, hem öldürme kararını alan aile üyelerine ağır cezalar verilmesi hem de indirim uygulanmamış olması bakımından namus cinayetlerinin olası faillerini caydırıcı niteliktedir. Haberlerde yer alan bilgilere göre, Emine'nin ağabeyi kız kardeşinin öldürülmesine karşı çıktığı için beraat etmiş, kuzeni Mahmut Kızılkurt Emine'yi öldürmek suçundan mahkûm edilmiştir. <http://www.milliyet.com.tr/2004/03/16/son/sontur20.html>, <http://arama.hurriyet.com.tr/arsivnews.aspx?id=210070> (erişim: 28 Eylül 2009) – ed.n.

cek bir meclis komisyonu ve kadına yönelik şiddet veri tabanı oluşturulmasını içeren önleyici ve koruyucu tedbirlerin alınmasını öngörmektedir. Ancak eylem planı, kadınların geleneksel üretken rolleri içerisinde algılanması ve önerilen eylemlerin yasalar ve bütçe açısından yaratacağı etkilerin muğlak oluşu gibi birtakım kusurlar taşımaktadır.

3. Kadınlarmın Korunması Yönünde Etkili Bir Sistem Eksikliği

63. Şiddetle karşı karşıya kalan kadınların korunması için etkili bir kurumsal çerçevenin eksik oluşu bu mücadelede temel bir tıkanıklık teşkil etmektedir. Sosyal hizmet görevlileri ve STK üyeleri koruyucu düzenlemeler sağlamak için kimi zaman kişisel tehlikelere atılmak zorunda kalmaktadırlar.

64. 1998 tarihli Ailenin Korunmasına Dair Kanun, kötü muameleye uğrayan eşlere veya faille bir arada yaşayan diğer aile üyelerine, koruma tedbiri talebiyle mahkemeye başvurma hakkı tanımaktadır. Bu başvuru savcı tarafından resen de (mağdurun talebi olmaksızın) gerçekleştirilebilmektedir. Mahkeme bu koruma tedbirine hükmederken, failin aile evini altı aya varan bir süre ile terk etmesini isteyebileceği gibi, başka koruma tedbirleri de getirebilir. Bir koruma tedbirine aykırı hareket etmek altı aya dek hapis cezası ile cezalandırılabilir.

65. Uygulamada, bu yasa yüksek beklentileri karşılayamamıştır ve nadiren kullanıldığı gözlenmektedir. Örneğin Batman'da, 2005 yılı içerisinde yalnızca 20 koruma tedbiri başvurusunda bulunulmuştur. Konuştuğum avukatlar, mahkemelerin bu emirleri genellikle çıkarmadığını dile getirmişlerdir. Koruma tedbiri şartlarının açıkça ihlali ise çoğu zaman yalnızca failerin uyarılması ile sonuçlanmaktadır. Bu nedenle avukatlar, kadın müvekkillerine genellikle, etkisiz kalacak bir koruma tedbiri çıkartmaya çalışmak ve fail ile çatışmayı daha da alevlendirmek yerine boşanma davası açmaları ve yeni bir ev bulmaları yönünde tavsiyede bulunmaktadırlar.

66. Daha da endişe uyandırıcı diğer bir konu ise, şiddetten kaçan kadınlara acil sığınak sağlayabilecek kadın sığınma evlerinin yetersizliğidir. Temmuz 2004'te kabul edilen Belediyeler Kanunu nüfusu 50.000'in üzerinde olan tüm belediyelerin şiddet mağduru kadınlar için bir sığınma evi kurmasını şart koşmaktadır. Genel olarak bu yasa pek uygulanmamaktadır.

67. 70 milyonu aşan bir nüfusa sahip olan Türkiye'de Hükümet'ten alınan bilgilere göre, şiddete uğrayan kadınlara hizmet veren yalnızca 28 kurum mevcuttur. Bu kurumların, toplamda 325 kişilik kapasiteye sahip olan 17 tanesi "kadın konukevi" olarak adlandırılmaktadır ve Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü'ne bağlıdır. Geriye kalan 11 sığınma evi ise çeşitli sivil kurumlar ve kamu kuruluşları tarafından işletilmektedir. Bunlardan ikisi –biri Mersin'de (25 yatak kapasiteli), diğeri ise İzmir'de (18 yatak kapasiteli)– Genel Müdürlük izniyle faaliyet vermektedir, diğer dokuzu ise (bunların yatak kapasiteleri bilinmemektedir) böyle bir izne sahip değildir. Konuya ilişkin yasa ve yönetmelikler, sığınma evlerinde bir müdür, bir psikolog, bir sosyal hizmet görevlisi, bir çocuk gelişim uzmanı, bir hemşire ve müstahdemler çalıştırılmasını öngörmektedir. Ne var ki, sığınma evlerinin personeli hakkında Hükümet'ten istediğim bilgiler elime ulaşmamıştır.

68. Ziyaret ettiğim üç ilde sığınma evi bulunmamaktadır. Yerel makamlar, bölge-

deki aşiret ve geniş aile bağları yüzünden, sığınma evinin yerine ve sığınma evinde yaşayan kişilerin kimliğine ilişkin bilgilerin gizli tutulamayacağı endişesi (kısmen haklı) taşımaktadırlar. Bu sahici ve ciddi endişe göz önüne alındığında, sığınma evlerinin yerel yönetimlere devredilmesi fikrinin dikkatlice yeniden değerlendirilmesi gerekmektedir. Sığınma evlerinin bütçesinin yerel yönetimler tarafından karşılanması gerekiyorsa da –yasa tarafından belirtildiği ve Hükümet tarafından savunulduğu üzere–, bu yerlerin gerekli uzmanlığa sahip kadın örgütleri tarafından işletilmesi şarttır. Kadınların sığınma evlerine yerleştirilmesi, son derece katı bir gizlilik içerisinde, merkezi bir Devlet kuruluşu tarafından düzenlenmelidir. Elbette, şiddet mağdurlarının ihtiyaçlarına acil ve etkili bir şekilde yanıt verme gereği göz önüne alındığında, aşırı bürokratik işlemlerden her ne pahasına olursa olsun kaçınılması gerekmektedir.

B. Sivil Toplum Girişimleri

69. Bölgede, tüm etnik kimlikleri ve dini inançları kucaklayan özerk bir kadın hareketinin gelişmeye başladığını görmek beni bilhassa cesaretlendirdi. Ziyaretim sırasında temsilcileriyle tanışma fırsatı bulduğum KA-MER kadın ağı, Van Kadın Derneği, Selis Kadın Danışmanlık Merkezi ve diğer yerel kadın grupları gibi gruplar, bölgedeki kadınların durumunu iyileştirmek ve yakın tehlike altında bulunan kadınlara koruma sağlamak için tüm engellere rağmen çalışmalar yürütmektedirler.

70. Bölgedeki kadın girişimlerinin ve örgütlerinin büyük bir kısmı, şiddeti ve şiddetin özel alanda normalleştirilmesini sorgulama amacıyla harekete geçmişlerdir. KA-MER çalışanları, bu çalışmaya nasıl başladıklarını şöyle anlatmaktadırlar: “[Şiddete ilişkin] bu sorular dikkatimizi evlere yöneltti. Şiddetin normalleştiği yer evlerdi. Kadına yönelik şiddet ... sürüp giderken her birimiz bu uygulamanın mağdurlarıydık ... [K] adınlar ile birlikte, kadınlar için çalışmak” gerekiyordu.”⁵³

71. Ziyaret ettiğim tüm illerde, kadın meseleleri hakkında araştırmalar yürüten ve bilinçlendirme seminerleri düzenleyen –hemen hepsi 2000 yılından sonra kurulmuş olan– bir dizi kadın örgütü bulunmaktadır. Bu STK’lar ayrıca, şiddet mağduru ya da boşanmak isteyen kadınlara hukuki danışmanlık, barınma ve fiili yardım hizmetleri de sunmaktadır. Kadın örgütleri, bölgedeki kadınlar arası dayanışma açısından önemli birer araç teşkil etmektedirler ve ülkenin diğer yerlerindeki kadın örgütleriyle bağlantı içerisindeyler. Örneğin, Van Kadın Derneği, Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi’nin tatbiki ile ilgili olarak Hükümet’in sunduğu 2005 yılı dönemsel raporuna karşılık olarak hazırlanan STK gölge raporuna katkıda bulunmuştur.

72. Bölgede yaşanan şiddetin yaygınlığına genç kızlar da tepki göstermekte ve karşı koymaktadırlar. Eylül 2005’te medyada çıkan haberlere göre, Batman ve Hakkâri’de cesur genç kız ve kadınlardan oluşan küçük bir grup, genç kız intiharlarının ardından sokaklara dökülerek “geleneksel değerlerin kurbanı olmak istemediklerini” haykırmışlardır. Bu protestolar yalnızca kamuoyu tartışmalarını alevlendirmekle kalmamış, farklı çevrelerden destek gelmesini de sağlamıştır. Örneğin, öncelikli olarak bölge meselelerine

53 Bkz. <http://www.kamer.org.tr/hakkında.htm>. 1997 yılında kurulan KA-MER bölgedeki tüm illerde birer şube açmayı planlıyor.

eğilen Demokratik Toplum Partisi (DTP), kadına yönelik şiddetin ortadan kaldırılması mücadelesini parti stratejisinin ayrılmaz bir parçası olarak sunan bir belge yayımlamıştır.

VI. Sonuçlar ve Tavsiyeler

73. Türkiye'de dinamik bir kadın hakları hareketi bulunmaktadır ve pek çok kadın, yaşamın tüm alanlarında yüksek bir performans sergilemektedir; ancak bu potansiyel formel siyaset alanından dışlanmış durumdadır. Kadınların gelişim göstergeleri, ülkenin emelleri, yasal ve anayasal hükümleri ve uluslararası alandaki taahhütleriyle taban tabana zıtlık göstermektedir. Özel alanda kadına yönelik şiddet sistematik ve yaygın bir biçimde yaşanmaktadır. Vaatlerin gerçeğe dönüştürülmesi için, kadınların ilerlemesi yönünde acilen –siyasi irade ve bağlılık eşliğinde– ulusal bir seferberlik oluşturulmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

74. Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da meydana gelen intiharlar, kadının ülkedeki statüsünü çevreleyen tüm parametrelerin, bölgenin sosyokültürel özelliklerinin ve genel anlamıyla az gelişmişliğinin ve tüm bunların neticesinde, bölgeyi bir kargaşa alanı haline getiren siyasi/etnik gerilimlerin içerisinde gömülü halde bulunan toplumsal cinsiyet temelli şiddetle yakından bağlantılıdır. Bölge kadınının durumu özellikle de, aşiretçilik, etnik politikalar, ataerkillik ve ulusal entegrasyon politikalarının karmaşık bağlarıyla sabitlenmiş durumdadır. Dolayısıyla, bölgedeki yüksek kadın intihar oranı birbirinden bağımsız, münferit olaylar olarak görülemez.

75. Eğitim, istihdam, bilgi edinme, sağlık hizmetleri ve adalet alanlarında bölgedeki kadınlara sağlanan sınırlı imkânlar ve kadınların bu alanlara sınırlı erişimi, kadınların vatandaşlık haklarına, potansiyel siyasi güçlerine, varlık koşullarını müzakere edebilme ve sorunlarına çözüm bulma imkânlarına yönelik temel kısıtlılıklar yaratmaktadır. Bölge kadınlarının sesi duyulmalı ve girişimleri desteklenmelidir. Bu kadınların haklarını ve korunmalarını güvence altına alan güvenilir niteliğe sahip hukuksal ve kurumsal bir çerçeve olmaksızın, kadınların bireysel ve toplu direnişleri ölümcül sonuçlar doğurabilir.

76. Daha belirgin bir biçimde ifade etmek gerekirse, kayıtlı intihar vakalarının bir kısmının ya kurbanın intihara zorlanmış olması ya da bir cinayete intihar süsü verilmiş olması nedeniyle aslında ağır şiddet teşkil ettiğini düşündüren makul gerekçeler mevcuttur. Kendisini, zorla evlendirme, erken evlilik, ensest, cinsel taciz ve namusla alakalı şiddeti de içeren çeşitli şiddet biçimleriyle ortaya koyan ataerkil baskı, genellikle, intiharların altında yatan bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

77. Kadın intiharları meselesini insan hakları perspektifinden bakarak inceledim ve yetki alanımla ilintili olduğu kadarıyla bu intiharların temelinde yatan nedenleri de mercek altına aldım. Bu intiharların önlenmesi, pek çok düzeyde müdahale gerektiren çok yönlü bir konudur. İntihar kararı vermek üzere olan kişilere yardım sunan kriz hatlarına ve diğer kurumlara ilişkin olarak daha fazla iyileşme sağlanabilir. Ülkenin kırsal bölgelerinde kolaylıkla erişilebilir durumda bulunan ateşli silahlar ve yüksek oranda zehir içeren tarım ilaçları gibi en öldürücü intihar araçlarına erişim de daha iyi denetim altına alınmalıdır. Hükümet, intiharları önlemeye dair özel bir strateji hazırlarken, Dünya Sağlık Örgütü (WHO) gibi uzman uluslararası teşkilatlardan teknik

yardım almak isteyebilir.

78. Kadına yönelik şiddetle, bu şiddetin sebepleriyle ve kadın intiharlarını da içeren sonuçlarıyla mücadele etmek için aşağıdaki tavsiyelerde bulunmak istiyorum.

79. Hükümet,

– Kadınların ilerlemesini desteklemeli ve onaylamalıdır:

- Tüm siyasi, ekonomik ve sosyal alanlarda toplumsal cinsiyet eşitsizliği ortadan kaldırmak için ulusal bir kampanya başlatmak, bütçeden yeterli pay ayırmak ve süreli hedefler geliştirmek;

- Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 28. maddesi tarafından öngörüldüğü üzere, bütün kız çocuklarının ilkokulu bitirmesini sağlamak, ortaöğretimde toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ortadan kaldırmak ve bu amaçla, eğitim için ayrılan harcama ve kaynak tahsisini artırmak ve bölgede kız çocuklarının eğitime öncelik vermek;

- Tüm okullardaki eğitim kalitesini ve sonuçlarını izlemek için, toplumsal cinsiyet eşitliğinin kilit göstergelerden biri olarak kullanıldığı bir gösterge sistemi oluşturmak;

- Devletin ve sivil toplum kuruluşlarının, kadınların ve genç kızların aile çevresi dışında bir araya gelmelerine ve güçlendirici faaliyetler içerisinde bulunmalarına imkân sağlayacak girişimlerine (örneğin; kadınlara yönelik sosyal merkezler) yeterli kaynaklarla destek sunmak;

- İnsan haklarıyla ve toplumsal cinsiyet eşitliği kurallarıyla uyumlu, erkek imgesinin hakimiyet kavramından ve şiddet yüklü güç ifadelerinden kopartılmasını da içeren toplumsal cinsiyet rollerini ve ilişkilerini, kamuoyuna yönelik kampanyalar aracılığıyla teşvik etmek;

– Yasal ve kurumsal çerçeveyi güçlendirmelidir:

- Anayasa'nın 10. maddesini, kökleri derinlerde yatan toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini gidermek için geçici pozitif tedbirler içerecek şekilde değiştirmek;

- Millet Meclisi bünyesinde, kadın haklarının geliştirilmesi için yasa teklifleri sunma ve Devletin kadın haklarını hayata geçirme yönünde üzerine düşen anayasal sorumluluğu yerine getirecek mekanizmalar oluşturma yetkisiyle donatılmış bir Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Komisyonu kurulmasını desteklemek. Bu Komisyon ayrıca, yasal reformların uygulanışını ve fiili etkilerini toplumsal cinsiyet perspektifiyle etkin bir şekilde izleme görevi de yüklenmelidir.

- Siyasi partileri, kotaları da içeren yöntemler aracılığıyla, başta Millet Meclisi'nde olmak üzere, siyaset içerisinde kadınların temsilini artırma yönünde teşvik etmek;

- Ceza Kanunu'nda, belirli koşullar altında kadının rızası bulunmaksızın bekâret testi yapılmasına imkân tanıyan 287. madde ve 15 ila 17 yaşları arasındaki gençlerin kendi rızalarıyla girdikleri cinsel ilişkileri cezalandırır şekilde yorumlanabilecek olan 104. madde⁵⁴ gibi halen mevcut olan ayrımcı hükümleri değiştirmek;

54 Madde 104'ün "Fail mağdurdan beş yaştan daha büyük ise, şikâyet koşulu aranmaksızın, cezası iki kat artırılır(2) (...) (Madde 104 ün (2) numaralı fıkrası, Anayasa Mahkemesi'nin 25.2.2006 tarih ve 26091 sayılı *Resmî Gazete*'de yayımlanan, 23.11.2005 gün ve E.2005/103 - K.2005/89 sayılı ile iptal edilmiştir.)" şeklindeki (2) sayılı fıkrası, Anayasa Mahkemesi'nin 25.2.2006 tarih ve 26091 sayılı *Resmî Gazete*'de yayımlanan, 23 Kasım 2005 gün ve E.2005/103 - K.2005/89 sayılı Kararı ile iptal edilmiştir – ed.n.

- Kadına Yönelik Şiddet konusundaki 2006/17 sayılı Başbakanlık Genelgesi'nin uygulanması için gerekli yasal, kurumsal ve bütçeye ilişkin şartların karşılanmasını sağlamak;

- Kadına yönelik şiddetin her türüne karşı sıfır hoşgörü politikası uygulanmalıdır:

- Kadın intiharlarının kökeninde yatan nedenleri ele alan bütüncül bir strateji benimsemek ve toplumsal cinsiyete dayalı şiddet ile diğer toplumsal cinsiyet ayrımcılığı biçimleri arasındaki bağlantılara özel önem atfetmek;

- Kadına yönelik her türlü şiddet eyleminin özenli bir şekilde kaydedilmesi, soruşturulması ve kovuşturulması için kolluk kuvvetlerine yetki vermek;

- Hakimleri, savcılar ve kolluk kuvvetlerini yeni Ceza Kanunu'nun toplumsal cinsiyete ilişkin tarafları konusunda eğitmek ve hukukçuların, kolluk kuvvetlerinin ve güvenlik güçlerinin eğitim müfredatlarına toplumsal cinsiyet perspektifi getirmek;

- Kadına yönelik tüm şiddet biçimlerini aleni ve net bir biçimde ifşa etmek ve bu şiddet türlerini haklı veya mazur göstermek için herhangi bir gelenek, adet veya dini kanaati ileri sürmemek;

- Zorla intihar ve intihar süsü verilmiş cinayet olaylarını teşhis etmeli, kovuşturmalı ve hükme bağlamalıdır:

- Kolluk kuvvetlerinin, kadın ve genç kız intiharlarını, kadınların ve genç kızların başına gelen kazaları ve diğer şiddet içeren ölüm olaylarını özenle soruşturmalarını sağlamak. Kadınlar ve genç kızlarla ilgili intihar, kaza ve diğer şiddet içeren ölüm olaylarının tümünde, özel adli tıp uzmanları tarafından tam tıbbi otopsi yapılması şarttır. Bir intiharın istek dışı gerçekleştirildiğine dair emareler bulunması halinde, psikolojik otopsi yapılmalıdır;

- Savcılar ve hakimler mümkün olan hallerde, Ceza Kanunu'nun 84. maddesini (intihara yönlendirme) uygulamaktan çekinmemelidir. Namus veya töre adına işlenmiş olup olmadığına bakılmaksızın, kadınların kontrol altına alınmasına veya bireysel özerkliklerinin engellenmesine hizmet eden tüm cinayetler için en ağır cezalar istenmeli ve verilmelidir;

- Şiddet görme tehlikesi altındaki kadınları korumalıdır:

- Avukatlar ve savcılar mümkün olan tüm hallerde Ailenin Korunmasına Dair Kanun'a başvurmalı ve tehlike altındaki kadınlar için koruma tedbiri istemelidir. Mahkemeler, çıkartılmış koruma tedbirlerini özenle uygulamalı ve ihlal durumlarında yaptırım uygulamaktan kaçınmamalıdır;

- Nüfusu 50.000'in üzerinde olan belediyelerin sığınma evi kurmasını öngören Belediyeler Kanunu'nu derhal uygulamak. Tüm belediye sığınma evlerinin kurulması ve bakımı için ortak finansman yaratmak amacıyla ulusal bütçeden uygun fonlar ayırmak. STK'lar tarafından işletilen sığınma evlerine maddi yardım ve destek sağlamak. Tehlike altındaki kadınları uygun sığınma evlerine yerleştirecek ve tüm sığınma evlerinin azami gizliliğe ve güvenliğe sahip olmalarını sağlayacak bir Ulusal Sığınma Evi Koordinasyon Kurulu kurmak;

- Ailelerinin yanına güvenli bir şekilde dönemeyen kadınların yeni bir yerde ve gerekirse yeni bir kimlikle bağımsız bir yaşam kurabilmelerine yardımcı olacak özel sosyal yardım, eğitim ve koruma programları hazırlamak;

– Kadına yönelik şiddet, sebepleri ve sonuçlarına ilişkin veri tabanını geliştirmelidir:

- Türkiye İstatistik Kurumu, diğer ilgili makamlarla işbirliği içerisinde hareket ederek, Türkiye’de yaygın olarak görülen kadına yönelik şiddet biçimlerine ilişkin olarak resmi makamlara bildirilmiş olaylar hakkında kapsamlı istatistikler hazırlamalı ve bunları *İstatistik Yıllığı*’na dahil etmelidir;

- Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, ilgili uluslararası teşkilatlarla işbirliği içerisinde hareket ederek, kadın nüfusunun temsili bir modeline dayanarak kadına yönelik şiddet konusunda bir ulusal anket gerçekleştirmelidir;

- Sağlık Bakanlığı, Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ile işbirliği içerisinde hareket ederek, Türkiye’deki kadın ve erkek intiharlarının temelinde yatan nedenlere ilişkin olarak, şiddet ile ayrımcılık arasındaki bağlantıları da içeren bir çalışma yürütmelidir;

- Hükümet, Uluslararası Hastalık Sınıflandırması’na (ICD-10) uygun bir biçimde, cinsiyet ve yaş ayrıştırması yapılmış ölüm verilerini derlemeli ve Dünya Sağlık Örgütü’ne bildirmelidir;

- Kadınlara yönelik olarak işlenen ve şüpheli intiharları ve namusla alakalı işlenen cinayetleri de içeren suçlarla ilgili mahkeme dosyalarının incelenmesi için bölgedeki barolarla birlikte çalışmalar yürütmek, toplum dışına itilmiş gruplara mensup olanlar başta olmak üzere kadınların durumu hakkında veri toplamak ve rapor hazırlamak ve bu sorunların çözümüne yönelik eylem planları geliştirmek;

- Güvenlik güçleri (polis ve jandarma), kadınlara yönelik olarak işlenen ve intiharları da içeren suçlara ilişkin kayıtlı vakaların belirli aralıklarla analizini yapmalı ve ortaya çıkan sonuçların yaygın bir şekilde dağıtımını sağlamalıdır;

– İntiharların önlenmesine dair ek tedbirler almalıdır:

- Ulusal niteliği olan intiharları önleme stratejisi hazırlamak için Dünya Sağlık Örgütü’nün İntihar Önleme Programı’nın sunduğu teknik destekten yararlanmak;

- Sağlık Bakanlığının Krize Müdahale Merkezlerinin kapasitesini artırmak ve intihar riski altında bulunan kişilerle yakın temas içerisinde bulunan öğretmenleri, sağlık personeli ve diğer meslek mensuplarını eğitmek;

- İntihar etmek için kullanılan ve ateşli silahlar ile yüksek oranda zehir içeren tıbbi ilaçlarını da içeren öldürücü araçların üzerindeki denetimi artırmak ve Uluslararası Ticarete Konu Olan Belirli Tehlikeli Kimyasal Maddeler ve Pestisitler için özellikle Ön Bildirim ve Onay Sürecine ilişkin Rotterdam Sözleşmesi’nin ve Kalıcı Organik Kirleticilere ilişkin Stokholm Sözleşmesi’nin onaylanmasını ve tam olarak uygulanmasını değerlendirmek;

- Kadın haklarının geliştirilmesi için çalışan yerel kadın gruplarıyla işbirliğinde bulunmak ve bu gruplara destek sunmak.

80. Sivil topluma ise şu tavsiyelerde bulunmak istiyorum:

- Medya, toplumsal cinsiyet kalıplarını ve kadınlara yönelik ayrımcı bir sosyal tutum kullanmaktan kaçınmalı ve kadına yönelik şiddet olaylarını haberleştirirken mağdurlara ve ailelerine karşı hassasiyetle yaklaşmalı ve saygı göstermeli; koruma altındaki kadınlarla ilgili haber yaparken gizliliğe riayet etmeli; intihar ve şiddet vakalarını haberleştirirken sansasyonel bir dil ve görsel malzeme içermeyen, gerçeğe dayalı ve sorumlu bir üslup kullanmalı; ve risk altındaki kişilere daima yardım hatları ve diğer

kaynaklar üzerine bilgi sunmalıdır;

- Medya ve diğer sivil aktörler, namus, gelenek ve adet kavramlarına ilişkin ataerkil anlayışları gün yüzüne çıkaracak kamusal tartışmaları teşvik etmeli ve eşitlik ve insan hakları değerleriyle uyumlu alternatif görüşleri vurgulamalıdır;

- Belli başlı insan hakları örgütleri, savunuculuk ve lobi faaliyetleri içerisinde, toplumsal cinsiyet eşitliğine ve kadınların şiddetten arınmış bir hayat yaşama hakkını da içeren insan haklarına öncelik vermelidir;

- Kadın örgütleri, barolar ve insan hakları örgütleri kadına yönelik şiddet olaylarında Ceza Kanunu'nun uygulanışını izleme konusunda işbirliği içerisinde hareket etmelidir;

- Meslek örgütleri, Dünya Sağlık Örgütü'nün İntiharları Önleme konusundaki Kılavuz İlkeleri'ni yaygınlaştırmalıdır.

81. Uluslararası topluluğa ise şu tavsiyelerde bulunmak istiyorum:

- İki ve çok taraflı fonlar aracılığıyla; yerel kadın gruplarının, araştırma enstitülerinin ve akademinin, başta kırsal alanda yaşayan ve sosyoekonomik açıdan toplum dışına itilmiş kadınlar olmak üzere tüm kadınların ilerlemesine katkıda bulunmayı amaçlayan araştırma, savunuculuk ve faaliyet projelerine ilişkin girişimlerine destek sunulmasına öncelik vermek;

- Birleşmiş Milletler ülke ekibine, kadın haklarının desteklenmesi ve korunması konusunu yürüttüğü tüm faaliyetlerle bütünleştirebilmesi için kapasitesinin artırılmasını sağlayacak kaynaklar sunmak.

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER KADINLARA KARŞI ŞİDDET, SEBEPLERİ VE SONUÇLARI ÖZEL RAPORTÖRÜ RADHİKA COOMARASWAMY TARAFINDAN HAZIRLANAN EV İÇİ ŞİDDETE⁵⁵ İLİŞKİN ÇERÇEVE MEVZUAT ÖRNEĞİ KONULU RAPOR^{56,57,58}

İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin, İnsan Hakları Komisyonu'nun Çalışma Programı ve Yöntemleri Meselesini de İçerecek Şekilde Teşvik Edilmesi ve Geliştirilmesi

İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Daha Etkili Bir Biçimde Kullanılmasını Sağlamak için Birleşmiş Milletler Sistemi İçerisinde Alternatif Yaklaşımlar, Yollar ve Araçlar

Kadınlara karşı şiddet, sebepleri ve sonuçları Özel Raportörü Radhika Coomaraswamy'nin İnsan Hakları Komisyonu kararı uyarınca sunulan 1995/85 sayılı raporu

Ev içi şiddete ilişkin çerçeve mevzuat örneği

Giriş

1. Bu çerçeve mevzuat örneği, ev içi şiddete ilişkin kapsamlı bir mevzuatın ayrılmaz parçasını oluşturan önemli unsurların taslağını çizmektedir. Bu örnek mevzuatın amacı, yasama organlarına ve yasama organlarının ev içi şiddete ilişkin kapsamlı mevzuat yaratması yönünde girişimde bulunan örgütlere taslak kılavuz hizmeti sunmaktır.

I. Amacın Açıklanması

2. Bu mevzuatın amacı:

- (a) Ev içi şiddeti yasaklayan uluslararası standartlara uymak;
- (b) Ev içi şiddetin kadınlara yöneltilmiş, aile içerisinde ve kişiler arası ilişkiler çerçevesinde meydana gelen toplumsal cinsiyete dayalı bir şiddet biçimi olduğunu kabul etmek;

⁵⁵ *Domestic violence* karşılığında kullanılmıştır – ed.n.

⁵⁶ Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Şiddet, Sebepleri ve Sonuçları Özel Raportörü Radhika Coomaraswamy Tarafından Hazırlanan Ev İçi Şiddete İlişkin Çerçeve Mevzuat Örneği Konulu Rapor'un (*Report of the Special Rapporteur on Violence against Women, its Causes and Consequences, Radhika Coomaraswamy, A Framework for Model Legislation on Domestic Violence*) orijinal metni için bkz. <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G96/104/75/PDF/G9610475.pdf> (erişim: 28 Eylül 2009).

⁵⁷ Bu metnin İngilizceden Türkçeye çevirisi Defne Orhun tarafından yapılmıştır.

⁵⁸ Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konsey, E/CN.4/1996/53/Add.2 sayılı, 2 Şubat 1996 tarihli rapor.

(c) Ev içi şiddetin bireye ve topluma karşı işlenen ve mazur veya hoş görülmeyecek ciddi bir suç teşkil ettiğini kabul etmek;

(d) Kişiler arası ve aile içi ilişkilerde kadınlara yönelik şiddeti yasaklayan, bu tür şiddet mağdurlarını koruyan ve daha fazla şiddet uygulanmasını önleyen özel yasalar getirmek;

(e) Kişiler arası ilişkiler çerçevesinde ve aile içerisinde, ev içi şiddetin ve kadınlara yönelik tacizin önüne geçmek ve bu tür şiddetin uygulandığı durumlarda kadınlara koruma sağlamak için çok çeşitli, esnek ve hızlı hukuk yolları (ev içi şiddete ilişkin özel yasalar kapsamındaki hukuk yolları, cezai ve diğer hukuk yolları da dahil olmak üzere) yaratmak;

(f) Ev içi şiddet mağdurlarına, fiziksel ve cinsel şiddetten psikolojik şiddete dek çeşitlilik gösteren her türlü durumda azami koruma sağlamak;

(g) Ev içi şiddet mağdurlarına yardım sunacak, sığınma evleri, psikolojik danışmanlık programları ve mesleki eğitim programlarını içeren, ancak bunlarla sınırlı olmayan servisler, programlar, hizmetler, protokoller ve ödevler tesis etmek;

(h) Kişiler arası özel ilişkiler çerçevesinde kadınlara yönelik şiddeti yasaklamak ve bu türden şiddet uygulanmasını caydırmak suretiyle ceza yasalarının işlerliğini sağlamak;

(i) Aşağıdaki hizmetleri içeren ancak bunlarla sınırlı olmayan, kapsamlı destek hizmetlerini yasayla saptamak ve sağlamak:

(i) Kötü muamele maruz kalanlar ve aileleri için acil hizmetler;

(ii) Kötü muamele maruz kalanlar ve ailelerinin özel ihtiyaçlarını karşılayacak destek programları;

(iii) Kötü muamelede bulunan kişi ve buna maruz kalan mağdur için eğitim, psikolojik danışmanlık ve tedavi programları;

(iv) Bu konuda kamu bilincini artıran ve kamuoyunu eğiten programlar da dahil olmak üzere, ev içi şiddetin önlenmesi ve ortadan kaldırılmasına yardımcı olacak programlar.

(j) Ev içi şiddet olaylarında mağdurlara yardım edilebilmesi, hukukun etkili bir biçimde uygulanması ve ileride meydana gelebilecek kötü muamele vakalarının önlenmesi amacıyla kolluk kuvvetlerinin yetkilerini genişletmek;

(k) Ev içi şiddet kavramını hafife almayan kılavuzlar hazırlamak ve koruma tedbir kararı çıkartılması yönünde kılavuzlar hazırlamak suretiyle ev içi şiddet olaylarında çocukların velayeti, ekonomik destek ve mağdurlara güvence sağlanması ile ilgili konularda hakimleri eğitmek;

(l) Polise, hakimlere ve ev içi şiddet mağdurlarına destek sunmak ve ev içi şiddet faillerini rehabilite etmek amacıyla psikolojik danışmanlarla çalışmak ve psikolojik danışmanlara bu yönde eğitim vermek;

(m) Toplumun, ev içi şiddet kavramı ve sebepleri ile ilgili olarak daha geniş bir anlayışa erişmesini sağlamak ve ev içi şiddeti kökünden kazımak için toplumsal katılımı teşvik etmek.

II. Tanımlar

3. Artan göç dalgası sonucu birbirinden farklı kültürel uygulamalar bulanıklaştığından, ev içi şiddet olaylarının başlangıçta resmi veya gayri resmi olarak tespit edildiği üzere belirli bir kültüre özgü olmaktan uzaklaştığını göz önünde tutarak, devletlerden ev içi şiddet eylemlerinin ve ev içi şiddetin meydana geldiği ilişkilerin mümkün olan en geniş tanımlarını kabul etmeleri istenmektedir. Bundan başka, bu en geniş tanımların uluslararası standartlarla uyumluluk gösterecek şekilde kabul edilmesi gerekmektedir.

4. Devletlerden; mevcut ceza ve medeni yasalarına/yasalara marjinal değişiklikler getirmek yerine cezai ve diğer hukuk yollarını bütünleştiren kapsamlı bir ev içi şiddet mevzuatını yürürlüğe koymaları istenmektedir.

A. Ev İçi Şiddet

5. Mevzuat, aile içerisinde kadınlara yönelik şiddetin ve kişiler arası ilişkiler çerçevesinde kadınlara yönelik şiddetin ev içi şiddeti teşkil ettiğini açık ve net bir biçimde dile getirmelidir.

6. Yasanın dili, aile ve yakın ilişkiler içerisinde uygulanan cinsiyete dayalı şiddetten kadın mağdurları korumak yönünde açık ve net olmalıdır. Ev içi şiddet, aile içerisindeki şiddetten ayrı tanımlanmalı ve yasal düzenleme de buna göre yapılmalıdır.

B. Düzenlenmesi gereken ilişkiler

7. Ev içi şiddete ilişkin mevzuat kapsamına girecek ilişkiler şunları içermelidir: evli kadınlar, birlikte yaşayan çiftler, eski eşler⁵⁹ veya partnerler, kız arkadaşlar (aynı evde yaşamayan kız arkadaşlar da dahil olmak üzere), kadın akrabalar (kız kardeşler, kız çocuklar ve anneler de dahil olmak üzere, ancak bunlarla sınırlı olmayacak şekilde) ve evde çalışan kadın hizmetliler.

8. Devletler, dini ve kültürel uygulamaların, tüm kadınlara bu korumanın sağlanması önünde bir engel oluşturmamasına izin vermemelidirler.

9. Devletler bu korumayı o ülkenin vatandaşı olmayan kadınların da hizmetine sunmalı ve vatandaşları olmayan erkeklerin de vatandaşı olan erkeklerle aynı standartlar uyarınca sorumlu tutulmasını sağlamalıdır.

10. Kadınların, kocaları veya birlikte yaşadıkları erkekler aleyhine dava açma imkânı hiçbir biçimde kısıtlanmamalıdır. İspata ilişkin hükümler ile ceza ve medeni usul yasaları bu ihtimalleri karşılayacak şekilde değiştirilmelidir.

C. Ev İçi Şiddet Eylemleri

11. Basit saldırı, ağır dayak, kaçırma, tehdit, gözdağı, zorlama, üzerine yürüme, küçük düşürücü sözlü taciz, zorla veya hukuka aykırı olarak haneye girme, kundaklama, mülkün tahribi, cinsel şiddet, evlilik içi tecavüz, drahoma ya da başlık parasına bağlı şiddet, kadın sünneti, fahişelik yaptırmak suretiyle istismara bağlı şiddet, evde çalışan kadın hizmetlilere karşı şiddet ve bu eylemleri gerçekleştirmeye teşebbüs de da-

59 Burada kastedilen kadın eşlerdir – ed.n.

hil, bir aile üyesi tarafından kadınlara uygulanan, cinsiyete dayalı tüm fiziksel, psikolojik ve cinsel kötü muamele eylemleri “ev içi şiddet” olarak tanımlanmalıdır.

III. Şikâyet Mekanizmaları

12. Yasa mağdurlara, ev içi şiddet tanıklarına, aile üyelerine ve mağdurun yakın arkadaşlarına, kamu kurumlarında ve özel sektörde çalışan sağlık görevlilerine ve ev içi şiddet görenlere yardım veren merkezlerde çalışanlara ev içi şiddet olaylarını polise şikâyet etmeleri ya da mahkemede bu olay hakkında dava açabilmeleri olanağını sağlamalıdır.

A. Polis Memurlarının Görevleri

13. Yasa, polis memurlarının ev içi şiddet iddiası içeren durumlarda yardım ve koruma taleplerinin tümüne yanıt vermesini sağlamalıdır.

14. Polis memurları, aile üyelerinden ve hane halkından birinin gerçekleştirdiği iddia edilen kötü muameleyle ilişkin çağrılara, yabancılar tarafından gerçekleştirildiği iddia edilen benzer muameleler ve ihlallere ilişkin çağrılara oranla daha düşük bir öncelik vermemelidir.

15. Aşağıdaki hallerde polis ev içi şiddetin gerçekleştiği mekâna gitmelidir:

(a) Olayı bildiren kişi şiddetin her an ortaya çıkabileceğini ya da o anda uygulanmakta olduğunu belirtirse;

(b) Olayı bildiren kişi ev içi şiddet hakkında bir tedbir kararının mevcut olduğunu ve ihlal edilmek üzere bulunduğunu belirtirse;

(c) Olayı bildiren kişi ev içi şiddetin daha önce meydana geldiğini belirtirse.

16. Olayı bildiren kişinin şiddetin mağduru değil de tanığı, mağdurun arkadaşı veya akrabası ya da bir sağlık görevlisi veya bir ev içi şiddet yardım merkezinde çalışan görevli olması halinde dahi polis derhal yanıt vermelidir.

17. Polis, kendisine şikâyetin iletilmesinin ardından şunları yapacaktır:

(a) Taraflarla ve çocuklar da dahil olmak üzere tanıklarla serbestçe konuşmalarına imkân sağlamak için ayrı odalarda görüşmek;

(b) Şikâyetle ilgili olarak ayrıntılı bir tutanak tutmak;

(c) Mağdura aşağıda çerçevesi çizilen haklarını bildirmek;

(d) Yasa tarafından öngörüldüğü şekilde bir ev içi şiddet raporu doldurmak ve dosyalamak;

(e) Gereken hallerde, mağdurun tedavi olmak üzere en yakın hastaneye ya da sağlık merkezine naklini ayarlamak ya da sağlamak;

(f) Gereken hallerde, mağdur ve mağdurun çocukları veya bakmakla yükümlü olduğu kişiler için güvenli bir yer ya da sığınma evi ayarlamak ya da sağlamak;

(g) Şiddeti bildiren kişilere koruma sağlamak;

(h) Failin evden uzaklaştırılmasını ayarlamak ve bunun mümkün olmadığı ve mağdur açısından devam eden bir tehlikenin mevcut olduğu hallerde faili tutuklamak.

B. Alternatif Şikâyet Mekanizmaları

18. Mağdur, tanık ya da olayı bildiren kişi aşağıdaki yargı yerlerine şikâyetini iletebilir:

- (a) Failin ikamet ettiği yer;
- (b) Mağdurun ikamet ettiği yer;
- (c) Şiddetin vuku bulunduğu yer;
- (d) Daha fazla kötü muameleye maruz kalmamak için ikametgâhını terk etmiş ise, mağdurun geçici olarak ikamet ettiği yer.

19. Mağdur ev içi şiddet eylemine maruz kaldığı iddiasıyla bir Devlet ya da özel sağlık görevlisine şikâyetinde bulunabilir; bu halde söz konusu görevli bu şikâyeti sağlık merkezinin yer aldığı bölgedeki yargı yerine iletacaktır.

20. Mağdurun kendisinden yardım talep ettiği bir akraba, arkadaş veya başka bir kişi ev içi şiddet eylemi ile ilgili iddiayı polise götürebilir; bu halde polis soruşturma yürütecektir.

C. Mağdur Hakları Bildirisi

21. Mağdur hakları bildirisinin amacı, haklarının ihlali sebebiyle şikâyetinde bulunduğu başlangıç safhasında mağduru başvurabileceği hukuk yollarıyla tanıştırmaktır. Bu bildiri ayrıca polisin ve yargı makamlarının mağdurla ilgili ödevlerinin de çerçevesini çizmektedir:

(a) Polis memuru kendisini ismen ve sicil numarasını bildirmek suretiyle tanıtmalı ve mağdurla, anlayabileceği bir dil kullanarak iletişim kurmalıdır. Yasa, ev içi şiddet mağdurunu, şayet kendisine yönelik olarak bir suç işlendiği iddia ediliyorsa, polis memurunun şüpheliyi ya derhal gözaltına almak ya evi terk etmeye ikna etmek ya da evden uzaklaştırmak zorunda olduğu yönünde bilgilendirmesini şart koşmaktadır;

(b) Polis memuru, yaralarıyla ilgilenilmesi için mağduru arabayla bir sağlık merkezine götürmeli ya da ulaşım aracı bulmakta ona yardım etmelidir;

(c) Eğer mağdur ikametgâhını terk etmek istiyorsa, polis memuru güvenli bir yer ya da sığınma evine ulaşım aracı bulmakta ona yardım etmelidir;

(d) Polis memuru, mağdurun ve onun bakmakla yükümlü olduğu kişilerin güvende olmalarını sağlamak için tüm makul tedbirleri almalıdır;

(e) Polis memuru, mağdura, anlayabildiği dilde kaleme alınmış ve başvurabileceği yasal yolları gösteren yazılı bir bildiri sunmalıdır. Bu bildiri de şu hususlar yer almalıdır:

(i) Yasa, mağdurun mahkemeden tek taraflı bir kısıtlama tedbirini kararı ve/veya mağdura, mağdurun bakmakla yükümlü olduğu kişilere, evindeki herhangi bir kişiye ya da yardım ve sığınma talep ettiği bir kişiye karşı daha fazla kötü muamelede bulunulmasını yasaklayan bir emir talebinde bulunabilmesine imkân sağlar;

(ii) Kısıtlama tedbirini ve/veya mahkeme emri mağdurun mallarını ya da ortak malları imhadan korumalıdır;

(iii) Kısıtlama tedbirini failin haneyi boşaltmasını emredebilir;

(iv) Gece, hafta sonu ya da resmi tatil günlerinde vuku bulan şiddet olaylarında, mağdur nöbetçi hakimi çağırarak suretiyle kısıtlama tedbirini kararı alabileceği acil yardım tedbirlerinden haberdar edilmelidir;

(v) Mağdur, tek taraflı bir kısıtlama tedbiri kararı ya da mahkeme emri çıkartmak için avukat tutmak zorunda değildir;

(vi) Mahkeme kalemleri, tek taraflı kısıtlama tedbiri kararı ya da mahkeme emri talebinde bulunmak isteyen kimselere formlar ve yasal olmayan yardımda bulunmadırlar. Bir mahkeme emri çıkartabilmesi için, mağdura, öngörülen bölgedeki/yargı yerindeki mahkemeye başvurması yönünde tavsiyede bulunulması gerekir;

(vii) Polis, tek taraflı kısıtlama tedbirini faile bildirir.

D. Ev İçi Şiddet Raporu

22. Tutanağın bir kısmını oluşturacak olan ev içi şiddet raporunu hazırlamak, ev içi şiddet ihbarına yanıt veren polis memurunun ödevidir. Bu rapor Adalet Bakanlığı ve (uygulanabilir hallerde) aile mahkemesi tarafından değerlendirilmelidir.

23. Ev içi şiddet raporu emniyet müdürü tarafından öngörülen bir forma kaydedilmelidir. Bu rapor aşağıdaki hususları içermelidir, ancak kapsamı bu hususlarla sınırlı değildir:

- (a) Tarafların ilişkisi;
- (b) Tarafların cinsiyeti;
- (c) Tarafların mesleki ve eğitim seviyelerine ilişkin bilgi;
- (d) Şikâyetin alındığı tarih ve zaman;
- (e) Polis memurunun şikâyetle ilgili soruşturmayı başlattığı zaman;
- (f) Çocukların dahil olup olmadığı ve ev içi şiddetin çocukların önünde yaşanıp yaşanmadığı;
- (g) Kötü muamelenin biçimi ve kapsamı;
- (h) Kullanılan silahların sayısı ve türü;
- (i) Polis memuru tarafından dosyaya ilişkin olarak harcanan zaman ve atılan adımlar;
- (j) Taraflara ilişkin olarak çıkartılan emrin yürürlük tarihi ve şartları;
- (k) İddia konusu edilen ev içi şiddet olayını doğuran tüm koşulların tam analizinin yapılabilmesi için gerekli diğer veriler.

24. Ev içi şiddet raporlarından toplanan tüm verilerin derlenerek her yıl Adalet Bakanlığına/Kadından Sorumlu Bakanlığa ve Parlamenteoya sunulması görevi emniyet müdürüne aittir.

25. Bu yıllık rapor aşağıdaki hususları içermelidir, ancak kapsamı bu hususlarla sınırlı değildir:

- (a) Toplam rapor sayısı;
- (b) Her bir cinsiyete mensup mağdurlar tarafından oluşturulan rapor sayısı;
- (c) Hakkında soruşturma yürütülen rapor sayısı;
- (d) Her bir rapora yanıt vermek için harcanan ortalama zaman süresi;
- (e) Gözaltı sayıları da dahil olmak üzere, dosyaların sonuca bağlanmasında kullanılan polis tedbirlerinin biçimi.

IV. Yargı Makamlarının Ödevleri

A. Tek Taraflı Geçici Kısıtlama Tedbiri

26. Tek taraflı bir tedbir kararı, failin mahkeme huzuruna çıkmamayı tercih ettiği ya da saklanıyor olması sebebiyle kendisine mahkemeden çağrı yapılmadığı durumlarda şiddet mağdurunun başvurusu üzerine çıkartılır. Tek taraflı tedbir kararı, daha fazla şiddette bulunulmamasını sağlamak ve/veya kötü muamelede bulunan kişinin/davalının, mağdurun/davacının ortak hane de dahil olmak üzere temel malları kullanmasını zorlaştırmasını engellemek amacıyla çıkartılan bir ihtiyati tedbir kararını da içerebilir.

27. Şiddet mağdurunun yanı sıra, daha başka kişilerin de kısıtlama tedbiri için başvuruda bulunabilmesi tavsiye edilmektedir. Mağdurun yargı sistemine erişiminin bulunmadığı durumlar olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Ayrıca, tanıkların ya da mağdura yardımda bulunan kişilerin de şiddet görme tehlikesi altında bulunabileceği de göz önünde bulundurulmalıdır.

28. Mağdurun hayatına, sağlığına ve mutluluğuna yönelmiş ciddi bir tehlikenin mevcut olduğu ve mağdurun mahkeme emri çıkartılana dek güvende olmasının pek de mümkün olmadığı hallerde, mağdur/davacı, bir akraba ya da sosyal yardım uzmanı, şiddetin vuku bulduğu 24 saat içerisinde faille karşı çıkartılacak tek taraflı geçici bir kısıtlama tedbiri gibi bir acil yardım tedbiri çıkartılması için yetkili bir hakime başvurabilir.

29. Tek taraflı geçici kısıtlama tedbiri:

- (i) Faili haneyi boşaltmaya zorlayabilir;
- (ii) Failin, bakmakla yükümlü olunan çocuklara erişimini düzenleyebilir;
- (iii) Failin mağdurla iş yerinde ya da mağdurun sıklıkla gittiği diğer yerlerde temasını yasaklayabilir;
- (iv) Faili mağdurun sağlıkla ilgili masraflarını ödemeye zorlayabilir;
- (v) Ortak malların tek taraflı bir muamele ile elden çıkarılmasını kısıtlayabilir;
- (vi) Failin kısıtlama tedbirine aykırı hareket etmesi halinde tutuklanabileceği ve aleyhinde suç isnadında bulunulabileceği yönünde mağduru ve faili bilgilendirebilir;
- (vii) Ev içi şiddet mevzuatı uyarınca bir kısıtlama tedbirine başvurup başvurmadığına bakılmaksızın, fail aleyhine bir suç duyurusu kaydı alması için savcıdan talepte bulunabileceği yönünde mağduru bilgilendirebilir;
- (viii) Ev içi şiddet mevzuatı uyarınca bir kısıtlama tedbirine başvurup başvurmadığına ve cezai kovuşturma talebinde bulunup bulunmadığına bakılmaksızın, bir hukuk davası açabileceği ve boşanma, ayrılık, maddi ve manevi tazminat talebinde bulunabileceği yönünde mağduru bilgilendirebilir;
- (xi) Tarafların her birinden, herhangi bir hukuk davasında, çocuk mahkemesinde süren bir yargılamada ve/veya taraflardan birinin dahil olduğu bir ceza yargılamasında bir koruma tedbiri için yapılan her işlemi mahkemeye bildirme yönünde devam eden görevini yerine getirmesini talep edebilir.

30. Acil yardım tedbiri, bir mahkeme emri çıkartılana dek, ancak tek taraflı geçici kısıtlama tedbirinin çıkartılmasından sonra 10 günü aşmayacak şekilde yürürlükte kalacak olan tek taraflı bir geçici kısıtlama tedbirini içerir.

31. Davacı şu hususlarda bilgilendirilmelidir:

(a) Ev içi şiddet mevzuatı uyarınca bir kısıtlama tedbirine başvurup başvurmadığına bakılmaksızın, şiddetten daha fazla korunmak için bir mahkeme emri ya da bu mahkeme emrinin yenilenmesi talebinde bulunabileceği ve/veya fail aleyhine bir suç duyurusu kaydı alması için savcıya başvurabileceği yönünde;

(b) Tek taraflı kısıtlama tedbiri talebinde bulunmasının, ayrılık, boşanma ya da zararların tazmini için dava açma hakkı gibi diğer hukuk yollarına erişimini hiçbir şekilde etkilemeyeceği yönünde;

(c) Failin, davacıyı 24 saat önceden haberdar etmek kaydıyla, geçici kısıtlama tedbirinin kaldırılması ya da değiştirilmesi talebinde bulunabileceği yönünde.

32. Tek taraflı kısıtlama tedbirine uymamak, mahkemeye saygısızlıkta bulunma suçuyla cezai kovuşturmayaya uğramakla, para ve hapis cezasıyla sonuçlanmalıdır.

B. Koruma Tedbirleri

33. Mağdur, akraba, sosyal yardım uzmanı ya da ev içi şiddet mağduruna yardımda bulunan kişi koruma tedbiri talebinde bulunabilir.

34. Tek taraflı kısıtlama tedbirlerinin ya da ayrı ayrı bu tür kısıtlama tedbirlerinin sona ermesi üzerine koruma tedbiri talebinde bulunulabilir.

35. Koruma tedbirleri; mağduru, akrabayı, sosyal yardım uzmanını ya da ev içi şiddet mağduruna yardımda bulunan kişiyi daha fazla şiddet görmekten ya da şiddet tehditlerinden korumak için işletilebilir.

36. Hakimlerden, şikâyetin ve koruma tedbiri talebinin iletilmesinden itibaren 10 gün içerisinde duruşma yapmaları istenmelidir.

37. Hakimler, mağdur hakları bildirisinde dile getirilen hükümleri desteklemelidirler.

38. Mahkeme emri aşağıda yer alan tedbirlerin herhangi birini ya da hepsini birden içerebilir:

(a) Failin/davalının, mağdura/davacıya, mağdurun bakmakla yükümlü olduğu kişilere, mağdura yardımcı olan diğer akrabalara ve kişilere daha fazla şiddet uygulamasını yasaklamak;

(b) Hanenin mülkiyeti hakkında hiçbir biçimde bir karar vermeksizin, faile hane-yi boşaltması yönünde talimatta bulunmak;

(c) Faile kirayı ya da ipotegi ödemeye devam etmesi ve davacıya ve ortak olarak bakmakla yükümlü buldukları kişilere nafaka ödemesi yönünde talimatta bulunmak;

(d) Faile arabanın ve/veya diğer önemli şahsi eşyaların kullanımını davacıya devretmesi yönünde talimatta bulunmak;

(e) Failin, bakmakla yükümlü olunan çocuklara erişimini düzenlemek;

(f) Failin mağdurla iş yerinde ya da mağdurun sıklıkla gittiği diğer yerlerde temasını yasaklamak;

(g) Failin kullandığı ya da sahip olduğu bir silahın davacıya karşı ciddi bir zarar tehdidi oluşturduğu tespit edilecek olduğunda, faili, ateşli silah ya da mahkeme tarafından belirtilen bu tür başka bir silah satın almaktan, kullanmaktan ya da sahip olmaktan men etmek;

(h) Faile davacının sağlıklı ilgili masraflarını, psikolojik danışmanlık masraflarını ya da sığınma evi masraflarını ödemesi yönünde talimatta bulunmak;

(i) Ortak malların tek taraflı bir muamele ile elden çıkarılmasını yasaklamak;

(j) Davacıyı ve faili, failin kısıtlama tedbirine aykırı hareket etmesi halinde tutuklanabileceği ve aleyhinde suç isnadında bulunulabileceği yönünde mağduru ve faili bilgilendirmek;

(k) Ev içi şiddet mevzuatı uyarınca bir kısıtlama tedbirine başvurup başvurmadığına bakılmaksızın, fail aleyhine bir suç duyurusu kaydı alması için savcıdan talepte bulunulabileceği yönünde davacıyı bilgilendirmek;

(l) Ev içi şiddet mevzuatı uyarınca bir kısıtlama tedbirine başvurup başvurmadığına bakılmaksızın, bir hukuk davası açabileceği ve boşanma, ayrılık, maddi ve manevi tazminat talebinde bulunulabileceği yönünde mağduru bilgilendirmek;

(m) Tarafların mahremiyetini korumak için kamuya kapalı duruşma yapmak.

39. Bu yargılamalarda ispat yükü, böyle bir ev içi şiddetin vuku bulmadığını kanıtlayacak olan sanığa düşmektedir.

40. Hakimler, çıkartılan tüm koruma/kısıtlama tedbirlerinin birer nüshasının, tedbir kararının çıkartılmasından itibaren 24 saat içerisinde, bu karar ile korunan davacının ve diğer kişilerin ikamet ettiği yerdeki polis merkezlerine dağıtılması yönünde talimatta bulunmalıdır.

41. Koruma tedbirlerine uygun hareket edilip edilmediği polis ve mahkemeler tarafından izlenecektir. Koruma tedbirine aykırı davranmak bir suçtur. Karara uymamak mahkemeye saygısızlıkta bulunma suçuyla cezai kovuşturmaya uğramakla, para ve hapis cezasıyla sonuçlanacaktır.

42. Davacı, tek taraflı kısıtlama tedbiri ya da koruma tedbiri çıkartılması için gerekli masrafları karşılayacak paraya sahip olmadığı yönünde yeminli beyanda bulunursa, söz konusu tedbirler masraflar ödenmeksizin çıkartılacaktır.

43. Koruma tedbiri talebinde kötü niyet ve mesnetsiz iddialar mahkemeyi, davalının masraf ve zararlarını davacının ödemesini emretmeye sevk edebilir.

V. Ceza Yargılamaları

44. Savcı, ev içi şiddet suçlarını kovuşturan memurlar için yazılı usuller geliştirecek, benimseyecek ve yürürlüğe koyacaktır.

45. Bir mahkeme ev içi şiddet içeren bir suçla ilgili iddiaları reddedecek olduğunda, dava dosyasında bu ret kararı için özel gerekçeler sunmak zorundadır.

46. Ev içi şiddetle ilgili ceza davalarında savcı, iddia konusu eylemin ev içi şiddet eylemlerinden biri olduğunu iddianamede belirtecektir.

47. Mağdurun ifadesi kovuşturma başlatılması için yeterli olmalıdır. Bir şikâyet yalnızca delillerin doğruluğu kanıtlanamadığı gerekçesine dayandırılarak reddedilemez.

48. Ev içi şiddet suçundan mahkûmiyet kararı verildiğinde, hükümde kararın bundan dolayı verildiği belirtilmelidir.

49. Ev içi şiddet suçu işlemekle suçlanan davalı, dava süresince nezaret edilmeksizin davacı ile temasta bulunmayacaktır.

50. Bir kısıtlama veya koruma tedbiri çıkartılmış olması, müteakip ceza yargılamalarında esaslı sayılan husus olarak ele alınabilir.

51. Suçun niteliğine bağlı olarak ve davalının ilk kez hafif bir ev içi şiddet suçundan dolayı suçlanmış ve suçunu kabul etmiş olması halinde, mağdurun rızası alınmak kaydıyla, bir koruma tedbirinin yanı sıra, mahkûmiyet kararı ertelenebilir ve davalının psikolojik danışmanlık hizmeti almasına karar verilebilir.

52. Davalıya ağır bir ev içi şiddet suçundan mahkûmiyet kararı verildiğinde, mahkeme bir hapis cezasına ve psikolojik danışmanlık hizmeti alınmasına hükmedebilir.

53. Mükerrer suçlar, ağırlaştırıcı bir sebep ihtiva eden saldırılar ve silah kullanılmasını içeren ev içi şiddet olaylarında en yüksek cezaların verilmesi tavsiye edilmektedir.

54. Ağırlaştırıcı bir sebep ihtiva eden saldırı olaylarında ceza yerine psikolojik danışmanlık hizmeti alınmasına hükmedilmesi tavsiye edilmemektedir.

55. Açık ifade edilmiş kılavuz ilkeler tesis edilmelidir.

VI. Hukuk Yargılamaları

56. Ayrılık, boşanma ya da tazminat talebiyle açılmış hukuk yargılamaları sürerken bir koruma tedbiri çıkartılabilir.

57. Bu hallerde, koruma tedbirleri hukuk yargılamaları yerine değil, onlara ilaveten çıkartılabilir.

58. Koruma tedbirleri ve kısıtlama tedbirleri, boşanma ya da ayrılık talebine eşlik etmeksizin, bağımsız olarak da çıkartılabilir.

59. Bir kısıtlama ya da koruma tedbirinin çıkartılmış olması, müteakip hukuk yargılamalarında esaslı sayılan husus olarak ele alınabilir.

VII. Hizmetlerin Sunulması

A. Acil Hizmetler

60. Devletler, aşağıda sayılanları içeren acil hizmetleri sunmalıdır:

- (i) Yetmiş iki saat kriz müdahale hizmeti;
- (ii) Hizmetlere sürekli erişim ve giriş;
- (iii) Mağdurun evinden bir sağlık merkezine, sığınma evine ya da güvenli bir yere acil ulaşımı;
- (iv) Acil tıbbi müdahale;
- (v) Acil hukuki danışmanlık ve sevk;
- (vi) Destek sağlanması ve güvence temin edilmesi için kriz danışmanlığı;
- (vii) Ev içi şiddet mağdurlarıyla ve aileleriyle tüm görüşmelerin gizlilik içerisinde yapılması.

B. Acil Olmayan Hizmetler

61. Devletler, aşağıda sayılanları içeren acil olmayan hizmetleri sunmalıdır:

- (a) Ev içi şiddet mağdurlarının uzun süreli rehabilitasyonuna psikolojik danışmanlık, meslek eğitimi ve sevk aracılığıyla destekte bulunmak amacıyla sunulacak hizmetler;

(b) Kötü muamelede bulunan kişilerin uzun süreli rehabilitasyonuna psikolojik danışmanlık aracılığıyla destekte bulunmak amacıyla sunulacak hizmetler;

(c) Sosyal yardım programlarından bağımsız bir biçimde yönetilen ev içi şiddet programları;

(d) Kamusal ve özel, Devlet tarafından sunulan hizmetler, yerel hizmetler ve programlarla işbirliği ve eşgüdüm içerisinde sunulacak hizmetler.

C. Polis Memurlarının Eğitim Görmesi

62. Emniyet müdürlüğü, polis memurlarını aşağıdaki hususlarda bilgilendirmek amacıyla eğitim ve öğretim programları hazırlamalı ve sunmalıdır:

(a) Ev içi şiddetin niteliği, kapsamı, sebepleri ve sonuçları;

(b) Ev içi şiddet mağdurlarına sunulan yasal haklar ve hukuk yolları;

(c) Mağdurlara ve kötü muamele uygulayan kişilere sunulan hizmetler ve olanaklar;

(d) Polis memurlarına gözetim alma ve koruma ve yardım sunma yönünde yüklenen yasal ödevler;

(e) Ev içi şiddet olaylarını ele alırken, polis memurlarının zarar görme ihtimalini en aza indiren ve mağduru ve bakmakla yükümlü olduğu kişilerin güvenliğini artıran teknikler.

63. Her polis adayı ev içi şiddet olaylarına müdahale etme üzere eğitim görmelidir.

64. Polis memurlarının daha karmaşık olayları ele almak için yoğun ve özel eğitim aldıkları özel birimler kurulmalıdır.

65. Eğitimciler, psikologlar ve mağdurlar polisi bu konuda daha duyarlı hale getirmek amacıyla seminer programlarına katılmalıdırlar.

D. Yargı Makamlarının Eğitim Görmesi

66. Ev içi şiddet olaylarının ele alınmasında yargı makamları için süregiden eğitim programları düzenlenmesi için hükümler çıkarılmalıdır. Bu eğitim aşağıdaki hususlarda kılavuz ilkeler içermelidir:

(i) Tek taraflı kısıtlama tedbirlerinin çıkartılması;

(ii) Koruma tedbirlerinin çıkartılması;

(iii) Mevcut hukuk yolları hakkında mağdurlara kılavuzluk edilmesi;

(iv) Kılavuz ilkeler belirlenmesi.

67. Bu eğitim, süresi önceden belirlenmiş bir başlangıç kursunu ve süresi önceden belirlenmiş bir yıllık değerlendirmeyi içermelidir.

68. Ayrıca, özel aile mahkemeleri kurulmalı ve yargı makamlarına daha karmaşık olayları ele almaları için yoğun ve özel eğitimler verilmelidir.

E. Psikolojik Danışmanların Eğitim Görmesi

69. Devletler; polise, hakimlere, ev içi şiddet mağdurlarına ve şiddet faillerine destek sağlamak için eğitimli psikolojik danışmanlar sunmalıdır.

70. Yasa, failer için ceza adaleti sistemine alternatif olarak değil fakat tamamlayıcı bir unsur olarak danışmanlık programları şart koşmalıdır.

71. Danışmanlık programları şu amaçlar doğrultusunda tasarlanmalıdır:

- (i) Failin uyguladığı şiddetten doğan sorumluluğunu kabul etmesine yardım etmek ve daha fazla şiddet uygulamamak yönünde taahhütte bulunmasını sağlamak;
- (ii) Faili şiddetin yasadışı niteliği konusunda eğitmek.

72. Danışmanlık ve faille yönelik programlar için gereken para şiddet mağdurlarına ayrılmış kaynaklardan sağlanmamalıdır.

73. Yasa, şiddet mağdurları için de danışmanlık hizmetleri öngörmeli, ancak şart koşmamalıdır. Şiddet mağdurları için danışmanlık programları şu nitelikleri taşımalıdır:

(a) Ücretsiz bir hizmet sunmalıdır;

(b) Mağdura, kendisini daha fazla şiddet görmekten korumak ve yaşamını normale döndürmek yönünde kısa ve uzun vadeli stratejiler yaratmak için yetki sağlamalı ve yardımcı olmalıdır.

MEDENİ VE SİYASİ HAKLARA İLİŞKİN ULUSLARARASI SÖZLEŞME⁶⁰

Madde 6

1. Her insanın doğuştan gelen yaşama hakkı vardır. Bu hak yasalarla korunacaktır. Hiç kimsenin yaşamı keyfi olarak elinden alınamaz.

(...)

5. Ölüm cezası onsekiz yaşın altındaki kimseler tarafından işlenen suçlar için verilemez ve hamile kadınların idam cezaları yerine getirilemez.

(...)

Madde 7

Hiç kimse işkenceye ya da zalimane, insanlık dışı ya da küçük düşürücü muamele ya da cezalandırmaya maruz bırakılamaz. Özellikle, hiç kimse kendi özgür rızası olmadan tıbbi ya da bilimsel deneylere tabi tutulamaz.

Madde 9

1. Herkesin kişi özgürlüğü ve güvenlik hakkı vardır. Hiç kimse keyfi olarak yakalanamaz veya tutuklanamaz. Hiç kimse kanunun tayin ettiği sebeplere ve usule uygun olmaksızın özgürlüğünden yoksun bırakılamaz.

(...)

⁶⁰ Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme (*International Covenant on Civil and Political Rights: ICCPR*) 21 Temmuz 2003 tarihli ve 25175 sayılı *Resmî Gazete*'de yayımlanmıştır. Türkiye'nin Sözleşme'ye ilişkin çekincesi ve beyanları bulunmaktadır.

EKONOMİK, SOSYAL VE KÜLTÜREL HAKLARA İLİŞKİN ULUSLARARASI SÖZLEŞME⁶¹

Madde 12

1. Bu Sözleşme'ye Taraf Devletler, herkesin, ulaşılabilir en yüksek fiziksel ve zihinsel sağlık standardına sahip olma hakkını kabul ederler.

(...)

61 Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme (*International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights: ICESCR*) 11 Ağustos 2003 tarihli ve 25196 sayılı *Resmî Gazete*'de yayımlanmıştır. Türkiye'nin Sözleşme'ye ilişkin çekincesi ve beyanları bulunmaktadır.

ÇOCUK HAKLARINA DAİR SÖZLEŞME^{62,63}

Madde 19

1. Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, çocuğun ana-babasının ya da onlardan yalnızca birinin, yasal vasi veya vasilerinin ya da bakımını üstlenen herhangi bir kişinin yanında iken bedensel veya zihinsel saldırı, şiddet veya suistimale, ihmal ya da ihmalkâr muameleye, ırza geçme dahil her türlü istismar ve kötü muameleye karşı korunması için; yasal, idari, toplumsal, eğitsel bütün önlemleri alırlar.

2. Bu tür koruyucu önlemler; burada tanımlanmış olan çocuklara kötü muamele olaylarının önlenmesi, belirlenmesi, bildirilmesi, yetkili makama havale edilmesi, soruşturulması, tedavisi ve izlenmesi için gerekli başkaca yöntemleri ve uygun olduğu takdirde adliyenin işe el koyması olduğu kadar durumun gereklerine göre çocuğa ve onun bakımını üstlenen kişilere, gereken desteği sağlamak amacı ile sosyal programların düzenlenmesi için etkin usulleri de içermelidir.

62 Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (*Convention on the Rights of the Child: CRC*) 27 Ocak 1995 tarihli ve 22184 sayılı *Resmî Gazete*'de yayımlanmıştır.

63 Türkiye Sözleşme'yi ihtirazi kayıt ile onaylamıştır, şöyle ki; "Türkiye Cumhuriyeti Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 17, 29 ve 30'uncu maddeleri hükümlerini T.C. Anayasası ve 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Anlaşması hükümlerine ve ruhuna uygun olarak yorumlama hakkını saklı tutmaktadır." – ed.n.

ENGELLİLERİN HAKLARINA İLİŞKİN SÖZLEŞME⁶⁴

GİRİŞ

İşbu Sözleşme'ye Taraf Olan Devletler

(...)

(q) Engelli kadınların ve kızların hem ev içinde hem de ev dışında şiddete uğramaya, yaralanmaya veya istismara, ihmale, ihmalkâr muameleye, kötü muameleye veya istismara karşı daha büyük bir risk altında oldukları gerçeğinin farkında olarak,

(...)

Aşağıdaki hükümler üzerinde anlaşmaya varmışlardır:

Madde 16

Sömürü, Şiddet veya İstismara Maruz Kalmama

1. Taraf Devletler engellilerin ev içinde ve dışında sömürüye uğramasının, şiddete ve istismara maruz kalmasının, bu tutumların cinsiyete dayalı hali dahil her biçiminden korumak için uygun yasal, idari, sosyal, eğitsel ve diğer tüm tedbirleri alır.

2. Taraf Devletler engellilere, ailelerine, onların bakımını sağlayanlara cinsiyetlerine ve yaşlarına uygun yardım ve desteği sağlayarak sömürü, şiddet ve istismar vakalarının nasıl önleneceğine, tespit edileceğine ve bildirileceğine dair bilgi ve eğitim vererek sömürünün, şiddetin ve istismarın her biçimini önleyici uygun tüm tedbirleri alır. Taraf Devletler koruma hizmetlerinin yaş, cinsiyet ve engellilik konularına duyarlı olmalarını sağlar.

3. Taraf Devletler sömürünün, şiddetin ve istismarın her biçimini önlemek için engellilere hizmet etmeye yönelik tüm tesislerin ve programların bağımsız merciler tarafından etkin bir şekilde denetlenmesini sağlar.

4. Taraf Devletler koruyucu hizmetlerin sunulması sırasında meydana gelenler de dahil olmak üzere sömürünün, şiddetin veya istismarın herhangi bir biçiminin mağduru olan engellilerin fiziksel, zihinsel ve psikolojik olarak tedavisi, rehabilitasyonu ve sosyal açıdan yeniden bütünleşmesini sağlayıcı uygun tüm tedbirleri alır. Söz konusu iyileşme ve yeniden bütünleşme, kişinin sağlığına, öz saygısına, onuruna, özerkliğine kavuşmasını sağlar ve yaş ve cinsiyetiyle bağlantılı özel ihtiyaçlarını dikkate alır.

5. Taraf Devletler engellilere karşı sömürü, şiddet ve istismar vakalarının tespiti, soruşturulması ve gerekli hallerde kovuşturulmasını sağlamak için kadın ve çocuk merkezli yasa ve politikalar dahil etkili yasa ve politikaları yürürlüğe koyar.

⁶⁴ Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme (*Convention on the Rights of Persons with Disabilities*) 14 Temmuz 2009 tarihli ve 27288 sayılı *Resmî Gazete*'de yayımlanmıştır.

ULUSLARARASI CEZA MAHKEMESİ ROMA STATÜSÜ^{65,66}

II. KISIM

Madde 6

Soykırım

Bu Statüye mahsus olarak, ‘soykırım’, bir ulusal, etnik, ırksal veya dinsel bir grup tamamen veya kısmen yok etmek amacıyla işlenen aşağıdaki eylemlerden herhangi birisi anlamına gelir:

(...)

d) Grup içinde doğumu önlemeye yönelik önlemler dayatmak;

(...)

Madde 7

İnsanlığa Karşı İşlenen Suçlar

1. Bu Statüye mahsus olarak, ‘insanlığa karşı işlenen suçlar’ herhangi bir sivil halka karşı yaygın veya sistematik saldırıların bir parçası olan bilinçli şekilde işlenmiş aşağıdaki eylemler anlamına gelir:

(...)

c) Köleleştirme;

(...)

g) Tecavüz, cinsel kölelik, fuhuşa zorlama, zorla hamile bırakma, zorla kısırlaştırma veya benzer ağırlıktaki diğer cinsel şiddet şekilleri;

h) Siyasal, ırksal, ulusal, etnik, kültürel, dinsel, paragraf 3’de tanımlandığı şekilde toplumsal cinsiyet temelinde veya evrensel olarak uluslararası hukukta müsaade edilmeyen diğer temellerde herhangi bir tanımlanabilir grup veya topluluğa karşı, bu paragrafla atıf yapılan herhangi bir eylemle veya Mahkeme’nin yetki alanındaki herhangi bir suçla bağlantılı olarak zulüm;

(...)

2. Paragraf 1’e mahsus olarak:

(...)

c) ‘Köleleştirme’, bir kimse üzerinde sahiplik hakkı ile ilişkilendirilebilecek herhangi bir güç veya her türlü gücün kullanılması anlamına gelir ve böyle bir gücün in-

⁶⁵ Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Statüsü’nün (*Rome Statute of the International Criminal Court*) orijinal metni için bkz. http://www.icc-cpi.int/NR/rdonlyres/EA9AEFF7-5752-4F84-BE94-0A655EB30E16/0/Rome_Statute_English.pdf (erişim: 28 Eylül 2009).

⁶⁶ Bu metnin İngilizceden Türkçeye çevirisi Proje Ekibi tarafından yapılmıştır.

san ticaretinde özellikle de kadın ve çocuk ticaretinde kullanılmasını kapsar;

(...)

f) ‘Zorla hamile bırakma’, herhangi bir nüfusun etnik bileşimini etkilemek veya diğer ağır uluslararası hukuk ihlallerini icra etmek amacıyla bir kadının hukuka aykırı olarak hapsedilerek zorla hamile bırakılması anlamına gelir. Bu tanım hiçbir şekilde hamilelikle ilgili ulusal yasaları etkileyecek şekilde yorumlanmayacaktır;

(...)

3. Bu Statüye mahsus olarak ‘toplumsal cinsiyet’ terimi, toplum bağlamında iki cinsiyeti, kadın ve erkeği kasteder şekilde anlaşılır. ‘Toplumsal cinsiyet’ terimi yukarıdaki tanımdan farklı herhangi bir anlama işaret etmez.

Madde 8

Savaş Suçları

(...)

2. Bu Statüye mahsus olarak ‘savaş suçları’ şu anlamlara gelir:

(...)

b) Yerleşik uluslararası hukuk çerçevesinde uluslararası silahlı çatışmalarda uygulanabilir olan hukukun, örf ve adetlerin diğer ağır ihlalleri, yani aşağıdaki eylemlerden herhangi biri:

(...)

xxii) Tecavüz, cinsel kölelik, fuhuşa zorlama, madde 7, 2 (f) paragrafında tanımlandığı üzere zorla hamile bırakma, zorla kısırlaştırma veya Cenevre Sözleşmeleri’nin de ağır ihlalini oluşturacak cinsel şiddet türlerinden herhangi birini gerçekleştirmek,

(...)

e) Yerleşik uluslararası hukuk çerçevesinde uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalarda uygulanabilir hukukun, örf ve adetlerin diğer ciddi ihlalleri, yani aşağıdaki eylemlerden herhangi biri:

(...)

vi) Tecavüz, cinsel kölelik, fuhuşa zorlama, madde 7, 2 (f) paragrafında tanımlandığı üzere zorla hamile bırakma, zorla kısırlaştırma ve dört Cenevre Sözleşmesi’nde ortak olan 3. maddenin ciddi bir ihlalini oluşturacak cinsel şiddet türlerinden herhangi birini gerçekleştirmek;

(...)

İNSAN HAKLARINI VE ANA HÜRRİYETLERİ KORUMAYA DAİR SÖZLEŞME (AVRUPA İNSAN HAKLARI SÖZLEŞMESİ)⁶⁷

Madde 2 – Yaşama Hakkı

1. Her ferдин yaşama hakkı kanunun himayesi altındadır. Kanunun ölüm cezası ile cezalandırıldığı bir suçtan dolayı hakkında mahkemece hükmedilen bu cezanın infazı dışında, hiç kimse kasten öldürülemez.

2. Öldürme, aşağıda derpiş edilen zaruret halleri dışında, bu maddenin ihlâli suretiyle yapılmış telâkki olunmaz:

- a) Her ferдин gayrimeşru cebir ve şiddete karşı korunmasını sağlamak için,
- b) Kanun hükümleri dâhilinde bir tevkifi yerine getirmek veya kanuna uygun olarak mevkuf bulunan bir şahsın kaçmasını önlemek için,
- c) Ayaklanma veya isyanı, kanuna uygun olarak bastırmak için.

Madde 3 – İşkence Yasağı

Hiç kimse işkenceye, gayriinsani yahut haysiyet kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulamaz.

Madde 5 – Hürriyet ve Güvenlik Hakkı

1. Her ferдин hürriyete ve güvenliğe hakkı vardır. Aşağıda mezkûr haller ve kanuni usuller dışında hiç kimse hürriyetinden mahrum edilemez:

a) Salahiyetli bir mahkeme tarafından mahkûmiyeti üzerine usulü dairesinde hapsedilmesi,

b) Bir mahkeme tarafından kanuna uygun olarak verilen bir karara riayetsizlikten dolayı yahut kanunun koyduğu bir mükellefiyetin yerine getirilmesini sağlamak üzere yakalanması veya tevkifi,

c) Bir suç işlediği şüphesi altında olan yahut suç işlemesine veya suçu işledikten sonra kaçmasına mâni olmak zarureti inancını doğuran mâkul sebeplerin mevcudiyeti dolayısıyla, yetkili adli makâm önüne çıkarılmak üzere yakalanması ve hapsi,

d) Bir küçüğün nezaret altında islahı veya yetkili merci önüne çıkarılması için verilmiş usulüne uygun bir tevkif kararı bulunması,

e) Bulaşıcı bir hastalık yayabilecek bir kimsenin, bir akıl hastası, bir alkoliğin,

67 İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Sözleşme (*Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms*) 19 Mart 1954 tarihli ve 8226 sayılı *Resmî Gazete*'de yayımlanmıştır. İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Sözleşmenin Oluşturduğu Denetim Mekanizmasının Yeniden Yapılanmasına İlişkin 11 No'lu Protokol 20 Haziran 1997 tarihli ve 23025 sayılı *Resmî Gazete*'de yayımlanmış ve bu Protokol ile Sözleşme'ye madde başlıkları eklenmiştir.

uyuşturucu maddelere müptelâ bir kimsenin yahut bir serserinin kanuna uygun mevkufiyeti,

f) Bir kimsenin memlekete usulüne uygun olmayarak [olmayarak] girmekten men'i, veya hakkında bir sınır dışı kılma veya geri verme muamelesine tevessül olunması sebebiyle yakalanmasına veya tevkifine karar verilmesi,

(...)

AVRUPA KONSEYİ BAKANLAR KOMİTESİ'NİN KADINLARIN ŞİDDETE KARŞI KORUNMASINA İLİŞKİN TAVSİYE KARARI^{68,69}

Bakanlar Komitesi'nin Üye Devletlere Kadınların Şiddete Karşı Korunmasına İlişkin Tavsiye Kararı Rec(2002)5⁷⁰

Bakanlar Komitesi tarafından 30 Nisan 2002 tarihinde Delegation Komitesi'nin 794. oturumunda kabul edilmiştir.

Bakanlar Komitesi, Avrupa Konseyi Statüsü'nün 15.b maddesi uyarınca, Kadınlara yönelik şiddetin erkeklerle kadınlar arasındaki güç dengesizliğinden kaynaklandığını ve kadın cinsine karşı hem toplumda hem aile içinde ciddi ayrımcılığa yol açtığını yeniden teyit ederek;

Kadınlara karşı şiddetin, kadınların insan haklarını ve temel özgürlüklerini ihlal ettiğini ve zedelediğini ya da bu hak ve özgürlüklerden yararlanmalarının ortadan kaldırıldığını teyit ederek;

Kadınlara karşı şiddetin kadınların bedensel, psikolojik ve/veya cinsel bütünlüklerini ihlal ettiğini belirterek;

Kadınların insan hakları ve temel özgürlükleri ile bağdaşmayan geleneksel ya da töreye dayalı uygulamaların mağduru olmaları da dahil, toplumsal cinsiyet temelinde olduğu kadar kökenleri itibarıyla de sık sık çoklu ayrımcılığa maruz kaldıklarını endişeyle belirterek;

Kadınlara karşı şiddetin, barış ve eşitliğin tesis edilmesine aykırı olduğunu ve Avrupa'da demokrasinin ve vatandaşların güvenliğinin önünde önemli bir engel oluşturduğunu göz önüne alarak;

Kadınlara karşı şiddetin, aile içinde –aile nasıl bir biçim alırsa alsın– ve toplumun her düzeyinde yaygınlığını endişeyle belirterek;

Bütün Avrupa toplumlarını etkileyen ve bütün üyeleri ilgilendiren bu olguyla mücadelenin aciliyetini dikkate alarak;

İkinci Avrupa Konseyi Zirvesi'nde (Strazburg, 1997) kabul edilen, Üye Devletlerin devlet ve hükümet başkanlarının, kadınlara karşı şiddetle ve kadınların cinsel sömü-

68 Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin Kadınların Şiddete Karşı Korunmasına İlişkin Tavsiye Kararı'nın (*Recommendation Rec(2002)5 of the Committee of Ministers to Member States on the Protection of Women against Violence*) orijinal metni için bkz. [http://www.coe.int/t/e/human_rights/equality/05_violence_against_women/003_rec\(2002\)05.asp](http://www.coe.int/t/e/human_rights/equality/05_violence_against_women/003_rec(2002)05.asp) (erişim: 28 Eylül 2009).

69 Bu metnin İngilizceden Türkçeye çevirisi Proje Ekibi tarafından yapılmıştır.

70 İsviçre, Delegation Komitesi İç Tüzüğü'nün 10.2 c maddesi uyarınca, bu Tavsiye Kararı'nın 54. paragrafına uyup uymama hakkını saklı tuttuğunu belirtmiştir.

rüsünün bütün biçimleriyle mücadelede kararlılıklarını teyit ettikleri Sonuç Bildirgesi'ni hatırlayarak;

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (1950) hükümlerini ve Sözleşme organlarının, diğerlerinin yanı sıra yaşam hakkı, işkence ve insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele ya da cezaya maruz bırakılmama hakkı, özgürlük ve güvenlik hakkı ve adil yargılanma hakkını koruyan içtihadını akılda tutarak;

Avrupa Sosyal Şartı (1961) ile Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı'nı (1996) ve özellikle bu Şart'ın istihdam alanında kadın-erkek eşitliğine ilişkin hükümlerinin yanı sıra kolektif şikâyet sistemi getiren Ek Protokolü'nü de göz önüne alarak;

Bakanlar Komitesi'nin Avrupa Konseyi'ne Üye Devletlere yönelik aşağıda sayılan tavsiye kararlarını hatırlayarak: çocukların kötü muameleye karşı korunmasına ilişkin R (79) 17 sayılı Tavsiye Kararı; aile içi şiddete ilişkin R (85) 4 sayılı Tavsiye Kararı; ceza yasaları ve yargılaması usulü çerçevesinde mağdurun konumuna ilişkin R (85) 11 sayılı Tavsiye Kararı; mağdurlara yardım ve mağdurlaştırmanın önlenmesine ilişkin R (87) 21 sayılı Tavsiye Kararı; aile içi şiddete ilişkin sosyal önlemler hakkında R (90) 2 sayılı Tavsiye Kararı; cinsel sömürü, pornografi, çocuk ve gençlerin fuhuşu ve ticaretine ilişkin R (91) 11 sayılı Tavsiye Kararı; çocuk istismarının tıbbi ve toplumsal yönlerine ilişkin R (93) 2 sayılı Tavsiye Kararı; cinsel sömürü amacıyla insan ticaretine karşı eyleme ilişkin R (2000) 11 sayılı Tavsiye Kararı ve çocukların cinsel sömürüye karşı korunmasına ilişkin R (2001) 16 sayılı Tavsiye Kararı.

Avrupa Konseyi'nin düzenlediği Kadın-Erkek Eşitliği konulu 3. Avrupa Bakanlar Konferansı'nda (Roma, 1993) kabul edilen Bildirge ve Kararları da hatırlatarak;

Birleşmiş Milletler Kadınlara Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılmasına Dair Bildirge (1993), Birleşmiş Milletler Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (1979), Sınırşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'ne Ek İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol (2000), IV. Dünya Kadınlar Konferansı'nda kabul edilen Eylem Platformu (Pekin, 1995), Pekin Bildirgesi'nin ve Eylem Platformu'nun uygulamaya konması için İlave Eylem ve Girişimlere İlişkin Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilen Karar'ı (23. olağanüstü oturum, New York, 5-9 Haziran 2000) akılda tutarak;

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'yi (1989) ve Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'ye Ek Çocuk Satışı, Çocuk Fahişeliği ve Çocuk Pornografisi ile İlgili İhtiyari Protokolü (2000) akılda tutarak;

Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 182 No'lu En Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Eylem Sözleşmesi'ni (1999) ve Çocuk Emeginin En Kötü Biçimlerine ilişkin R 190 sayılı Tavsiye Kararı'nı (1999) da hatırlayarak;

Uluslararası insancıl hukukunun temel ilkelerini ve özellikle Harb Zamanında Sivillerin Korunmasına Dair 4. Cenevre Sözleşmesi'ni (1949) ve bu Sözleşme'nin 1. ve 2. Ek Protokollerini hatırlatarak;

Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü'ne (Roma, 17 Temmuz 1998) toplumsal cinsiyetle bağlantılı suçlar ve cinsel şiddetin dahil edildiğini de hatırlatarak;

Üye Devlet hükümetlerine aşağıdaki tavsiyelerde bulunur:

I. Mevzuat ve politikalarını aşağıda sayılan amaçlarla gözden geçirmek:

1. Kadınların insan hakları ve temel özgürlüklerinin tanınmasını, kullanılmasını, bunlardan yararlanılmasını ve bu hakların korunmasını garanti altına almak;
2. Uygun hallerde, kadınların ekonomik ve sosyal haklarını özgür ve etkili bir şekilde kullanmalarını güvence altına alacak gerekli önlemleri almak;
3. Bütün önlemlerin ülke çapında eşgüdümünün sağlanmasını ve mağdurların ihtiyaçlarına odaklanmasını ve ilgili devlet kurumlarıyla sivil toplum kuruluşlarının özellikle bu Tavsiye Kararı'nda belirtilen gerekli önlemlerin belirlenmesi ve uygulanması konusunda bağlantılarının kurulmasını sağlamak;
4. Kadınlara karşı şiddetle mücadele eden sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarını her düzeyde teşvik etmek ve uygun lojistik ve maddi destek verilmesi dahil, bu kuruluşlarla aktif işbirliği kurmak.

II. Devletlerin şiddet fiillerini, bu fiiller ister kamu görevlileri ister özel şahıslar tarafından gerçekleştirilmiş olsun, engelleme, soruşturma ve cezalandırma konusunda gereken özeni göstermekle ve mağdurları korumakla yükümlü olduklarını kabul etmek;

III. Kadınlara karşı erkek şiddetinin, kadınlarla erkekler arasındaki eşitsiz güç ilişkilerine dayalı temel bir yapısal ve toplumsal sorun olduğunu kabul etmek ve bu nedenle erkeklerin, kadınlara karşı uygulanan şiddetle mücadeleyi hedefleyen eylemlere katılımını özendirmek;

IV. Kadınlara karşı şiddetle mücadele eden bütün kurumları (polis, sağlık hizmetleri ve sosyal hizmet meslekleri) şiddetin önlenmesi ve mağdurların korunmasını amaçlayan faaliyetler içeren orta ve uzun dönemli eşgüdümlü eylem planları hazırlamaya teşvik etmek;

V. Ulusal ve uluslararası düzeyde araştırma, veri toplama ve ağ oluşturulmasını teşvik etmek;

VI. Kadınlara karşı şiddet başta olmak üzere eşitlik konusuyla ilgili üniversite düzeyi dahil olmak üzere, yüksek öğrenim programları ve araştırma merkezleri kurulmasını desteklemek;

VII. Şiddete karşı eşgüdümlü eylemler tasarlamaya yönelik olarak bilimle uğraşanlar, alandaki sivil toplum kuruluşları, siyasi karar alma konumundakiler, yasama, sağlık, eğitim kurumları, sosyal kurumlar ve polis arasındaki etkileşimi geliştirmek;

VIII. Bu Tavsiye Kararı'nın ekinde tanımlanan önlemleri, ulusal koşullar ve tercihler ışığında en uygun biçimde kabul etmek ve uygulamak ve bu amaçla kadınlara karşı şiddetle mücadele için bir eylem planı oluşturmayı göz önünde bulundurmak;

IX. Avrupa Konseyi'ni bu Tavsiye Kararı'nın hükümlerinin ulusal düzeyde takibi hakkında bilgilendirmek.

Rec(2002)5 sayılı Tavsiye Kararı'na Ek

Tanım

1. Bu Tavsiye Kararı'nın amaçları doğrultusunda, "kadınlara karşı şiddet" terimi, ister kamusal ister özel hayatta gerçekleşsin kadınlara bedensel, cinsel ya da psikolo-

jik acı veya ıstırap veren ya da verebilecek olan, toplumsal cinsiyete dayanan bir eylem veya bu tür eylemlerle tehdit etme, zorlama veya keyfi olarak özgürlükten yoksun bırakma anlamına gelmektedir. Bu ifade aşağıda sayılanları kapsamakla birlikte, bunlarla sınırlı değildir:

a) Diğerlerinin yanı sıra bedensel ve ruhsal saldırganlık, duygusal ya da psikolojik istismar, tecavüz ve cinsel istismar, ensest, evli çiftler veya düzenli ya da ara sıra görüşen partnerler ve birlikte yaşayanlar arasında tecavüz, namus adına işlenen suçlar, kadın cinsel organının sakatlanması ve zorla evlilik gibi kadınlara zarar veren diğer genelleksel uygulamalar dahil, aile ya da ev içinde karşılaşılan şiddet;

b) Diğerlerinin yanı sıra ırza geçme, cinsel istismar, iş yerinde, kurumlarda veya başka alanlarda cinsel taciz ve yıldırma dahil, genel olarak toplumda, kurumlarda ya da başka alanlarda karşılaşılan şiddet, cinsel ve ekonomik sömürü amacıyla kadın ticareti ve seks turizmi;

c) Devlet ya da kamu görevlileri tarafından işlenen veya göz yumulan şiddet;

d) Silahlı çatışma ve özellikle rehlin alma, zorla yerinden etme, sistematik tecavüz, cinsel kölelik, zorla hamile bırakma ve cinsel ve ekonomik sömürü amacıyla insan ticareti durumlarında kadınların insan haklarının ihlali.

Kadınlara Karşı Şiddetle İlgili Genel Önlemler

2. Kadınların herhangi biri tarafından şiddetin herhangi bir biçimine maruz bırakılmama hakkını güvence altına almak, devletlerin sorumluluğunda ve çıkarınadır ve ulusal politikalarda önceliğe sahiptir. Bu sebepten, devletler bu yükümlülükten kaçınmak için örf ve adet, din ya da geleneği öne süremezler.

3. Üye Devletler şiddete karşı aşağıda sayılan unsurlara dayanarak ulusal politikalar oluşturmalı, geliştirmeli ve/veya gerektiğinde var olanları iyileştirmelidir:

a) Mağdurların azami güvenliği ve korunması;

b) Mağdur konumuna itilen kadınların yeniden mağdur olmalarını engelleyecek uygun destek ve yardım yapıları aracılığıyla güçlendirilmeleri;

c) Ceza hukukunun ve medeni hukukun, yargılama usulü dahil, uyarlanması;

d) Kamuoyunda bu konuda farkındalığın artırılması ve çocuk ve gençlerin eğitimi;

e) Kadınlara karşı şiddet olgusuyla karşılaşılan çeşitli meslek gruplarına özel eğitim verilmesinin sağlanması;

f) İlgili bütün alanlarda şiddetin önlenmesi.

4. Bu çerçevede, mümkün olan her durumda, ulusal düzeyde ve gerektiğinde bölgesel ve/veya yerel yetkililerle işbirliği içerisinde, sivil toplum kuruluşlarına, akademik ve diğer kurumlara danışarak, kadınlara karşı şiddetle mücadele için önlemler alınmasından ve yasal reformların ya da eylem alanında herhangi bir yeni müdahale biçiminin düzenli olarak izlenmesi ve değerlendirmesinden sorumlu bir resmi eşgüdüm kurumu ya da yapısı kurmak gerekecektir.

5. Özellikle aşağıdaki alanlarda ulusal ve uluslararası düzeyde araştırma yapılmalı, veri toplanmalı ve ağlar geliştirilmelidir:

a) Kadınlara karşı şiddetin ölçeğini daha iyi değerlendirebilmek için toplumsal cinsiyete göre ayrıştırılmış istatistikler, bütünleştirilmiş istatistikler ve ortak göstergeler

hazırlanması;

- b) Saldırıların mağdurlar üzerindeki orta ve uzun vadeli etkileri;
- c) Diğerlerinin yanı sıra aile içi şiddet de dahil şiddetin tanıklar üzerindeki etkileri;
- d) Kadınlara karşı şiddetin sağlık, toplumsal ve ekonomik maliyeti;
- e) Kadınlara karşı şiddetle mücadelede hukuki ve yargı sistemlerinin ne kadar etkin olduğunu değerlendirme;
- f) Kadınlara karşı şiddetin nedenleri yani erkekleri şiddet uygulamaya ve toplumu böyle bir şiddete göz yummaya iten nedenler;
- g) Şiddet konusunda karşılaştırma ölçütlerinin geliştirilmesi.

Bilgi, Kamu Farkındalığı, Eğitim ve Meslek İçi Eğitim

Üye Devletler,

6. Mevcut bütün medya organlarını (basın, radyo ve televizyon vb.) kullanarak, değişik şiddet türleri ve bunların mağdurlar açısından sonuçları ile ilgili bütünleştirilmiş istatistikler dahil uygun bilgileri derlemeli ve kamuoyuna sunmalıdır;

7. Toplumun sorunun farkına varması, mağdurlar ve genel olarak toplum üzerindeki yıkıcı etkisini anlaması ve böylelikle kadınlara karşı şiddet konusunu açıkça, önyargı veya peşin hükümlü fikirlere kapılmadan tartışabilmesi için bilgilendirme kampanyaları ve konferansları düzenleyerek veya destekleyerek kamuoyunu harekete geçirmelidir;

8. Ev içi şiddetin yanı sıra kadınları etkileyen bütün diğer şiddet türlerinin de ele alınmasına ilişkin unsurları, polis ve yargı mensupları ile tıp ve sosyal hizmet alanında çalışanların temel eğitim programlarına dahil etmelidir;

9. Bu grupların mesleki eğitim programlarına, kriz durumlarını teşhis edip yönetmeye yarayacak araçları anlatan ve mağdurların kabulü, dinlenmesi ve mağdurlara danışmanlık verilmesine yönelik tarzı iyileştiren bilgi ve eğitimler dahil edilmelidir;

10. Bu personelin özel eğitim programlarına katılımını teşvik etmeli ve bu amaçla personeli bir ödüllendirme planına dahil etmelidir;

11. Hakimlerin eğitimine kadınlara karşı şiddet konusuna ilişkin soruların dahil edilmesini teşvik etmelidir;

12. Örneğin terapistler gibi öz denetimli meslek çalışanlarının yetkili konumdaki kişilerce işlenebilecek cinsel istismara karşı stratejiler geliştirmelerini teşvik etmelidir;

13. Erkeklerin, eylemlerinden sorumlu olmaları gerektiğini vurgulayarak ve erkekleri şiddet mekanizmalarını tahlil edip çözmeye ve farklı bir davranış tarzı benimsemeye teşvik ederek, kadınlara yönelik erkek şiddeti konusunda farkındalık artırıcı kampanyalar düzenlemelidir;

14. İnsan hakları konulu eğitim programlarına toplumsal cinsiyet bakış açısını sokmalı ya da güçlendirmeli ve toplumsal cinsiyet eşitliğine ve karşılıklı saygıya özel önem veren cinsel eğitim programlarını güçlendirmelidir;

15. Kız ve erkek çocukların, sosyal ve kültürel örüntü, önyargı ve kalıplaşmış cinsiyet rollerinden kaçınan ve özgüvenlerinin geliştirilmesine yönelik eğitim içeren bir temel eğitim almalarını, okulda zorluk çeken gençlere özel dikkat hasrederek sağlamalıdır; eğitimle bağlantılı mesleklerin tüm üyelerini toplumsal cinsiyet eşitliği kavramını eğitimlerine dahil edecek şekilde eğitmelidir;

16. Okul müfredatına çocuk hakları, yardım telefon hatları, çocukların yardım isteyebilecekleri kurumlar ve güvenebilecekleri kişilerle ilgili özel bilgileri dahil etmelidir.

Medya

Üye Devletler,

17. Medyayı, insana ve insan onuruna saygı temelinde kurulmuş, kalıplaşmamış kadın ve erkek imajlarını öne çıkarmaya ve şiddetle cinselliği bağlantılandıran programlardan kaçınmaya teşvik etmeli; bu kıstaslar mümkün olduğunca yeni bilgi teknolojileri alanında da göz önüne alınmalıdır;

18. Medyayı, kamuoyunu kadınlara karşı şiddet konusunda uyarmak için bilgilendirme kampanyalarına katılmaya teşvik etmelidir;

19. Medya çalışanlarını bilgilendirmek ve şiddetle cinselliği bağlantılandıran programların olası sonuçları konusunda uyarmak için meslek içi eğitimi teşvik etmelidir;

20. Medya çalışanları için, kadınlara yönelik şiddet konusunu göz önüne alan ve mevcut ya da gelecekte kurulacak medya denetim kurumlarının görev tanımı arasında kadınlara karşı şiddet ve cinsiyetçilik konularının yer almasını teşvik eden davranış kuralları geliştirilmesini teşvik etmelidir.

Yerel, Bölgesel ve Kentsel Planlama

Üye Devletler,

21. Yerel ve bölgesel planlama ile kent planlamasında karar alma konumundaki kişileri, kamuya açık yerlerde şiddet içeren fiilleri önleme ve kadınların güvenliğini takviye etme ihtiyacını hesaba katmaya teşvik etmelidir;

22. Özellikle çevre aydınlatması, toplu taşıma ve taksi hizmetlerinin düzenlenmesi, otomobil park yerleri ile ikamete mahsus binaların tasarım ve planlamasıyla ilgili gerekli her türlü önlemi mümkün olduğunca almalıdır.

Mağdurların Korunması ve Yardım (Kabul, Tedavi ve Danışmanlık)

Üye Devletler,

23. Mağdurların, şikâyet etmiş olsunlar ya da olmasınlar, herhangi bir ayrımcılık yapılmaksızın çok-disiplinli, eşgüdümlü profesyonel kadroların sağladığı acil ve kapsamlı yardımdan yararlanmasını sağlamalıdır; bu yardıma tıbbi muayene, adli tıp muayenesi, tedavi ve travma sonrası psikolojik, sosyal destek ve hukuki yardım dahil olup bu yardım gizlilik esası temelinde, ücretsiz ve 24 saat ulaşılabilir olmalıdır;

24. Özellikle, ev içi şiddet mağdurlarına sunulan her türlü hizmet ve hukuki yolun, talep üzerine göçmen kadınlara da sunulmasını sağlamalıdır;

25. Adli tıp kanıtları ve bilgi toplama işlemlerinin standart protokol ve formlarla yapılmasını sağlayacak bütün önlemleri almalıdır;

26. Mağdurların ihtiyaçlarına göre hazırlanmış, mağdurları açık ve anlaşılabilir bir dille hakları, yararlandıkları hizmetler ve öngörebilecekleri ya da başvurabilecekleri eylemler konusunda bilgilendiren dokümantasyonu, mağdur şikâyetinde bulunsun ya da bulunmasın, psikolojik, tıbbi ve sosyal destek ve hukuki yardım almaya devam etsin ya da etmesin, sunmalıdır;

27. Bu tür eşgüdümlü eylemleri olanaklı kılacak şekilde polis, sağlık ve sosyal hizmet kurumları ve yargı sistemi arasında işbirliğini geliştirmeli, sivil toplum kuruluşları arasında işbirliği ağı kurulmasını teşvik etmeli ve desteklemelidir;

28. Şiddet mağdurları ve/veya şiddetle ya da şiddet tehdidiyle karşı karşıya kalan kişiler için anonim, ücretsiz telefon yardım hatları gibi acil durum servislerinin kurulmasını teşvik etmelidir; düzenli olarak telefon konuşmalarını izlemeli ve veri koruma-ya ilişkin standartlara saygı gösterme koşuluyla, sunulan yardım sırasında toplanan verileri değerlendirmelidir;

29. Polis ve kolluk kuvvetleri, mağdurları kabul edip tedavi ve danışmanlık sunarken, insana ve insan onuruna saygı temelinde uygun bir tavırla yaklaşmalarını, şikâyetleri gizlilik esasına göre ele almalarını, mağdurların polis memuruyla mağdur arasında bir güven ilişkisi oluşturacak şekilde tasarlanmış yerlerde özel eğitimli personel tarafından gecikme olmaksızın dinlenmelerini ve şiddet mağdurlarının olabildiğince ve isterlerse bir kadın görevli tarafından dinlenmelerini sağlamalıdır;

30. Bu amaçla, bütün sorumluluk düzeylerinde çalışan kadın polis görevlisi sayısını artırmak için önlem alınmalıdır;

31. Çocuklara her aşamada (ilk kabul, polis, savcılık, mahkemeler) uzman personel tarafından anlayışlı bir tutumla yaklaşılmasını, bakılmasını ve verilen yardımın çoğunun ihtiyaçlarına uygun olmasını sağlamalıdır;

32. Şiddet mağduru çocuklara gerekli psikolojik ve manevi desteği sağlamak için uygun yapılar oluşturularak ve çocukları ilk görüşmeden iyileşme anına kadar izleyecek eğitimli personel sağlayarak önlemler alınmalıdır; bu hizmetler ücretsiz sunulmalıdır;

33. Mağdurların (yeniden) mağdur konumuna düşmemeleri veya yardım hizmetini sunan polis, sağlık, sosyal hizmet ve yargı personeli tarafından toplumsal cinsiyete duyarlı muamele ile karşılaşmamaları için gerekli bütün önlemleri alınmalıdır.

Ceza Hukuku, Medeni Hukuk ve Yargılama Usulü

Ceza Hukuku

Üye Devletler,

34. Ceza hukukunda kişiye karşı şiddet kullanmanın ve özellikle fiziksel veya cinsel şiddet kullanımının, sadece ahlâk, onur veya terbiyenin ihlali olmayıp kişinin fiziksel, psikolojik ve/veya cinsel özgürlüğü ve bütünlüğünün ihlalini teşkil ettiğini belirten hükümler içermesini sağlamalıdır;

35. Ulusal mevzuatta, şiddet kullananlara karşı derhal ve etkili girişime olduğu kadar, şiddet mağduru kadınlara yapılan haksızlığı telafiye de olanak veren uygun önlem ve yaptırımlar sunmalıdır. Ulusal yasalar özellikle:

- Evli çiftler veya düzenli ya da ara sıra görüşen partnerler ve birlikte yaşayanlar arasında cinsel şiddet ve tecavüzü cezalandırmalıdır;

- Direnç belirtisi göstermeseler bile, kişilere karşı onayları olmadan herhangi bir cinsel fiilde bulunmayı cezalandırmalıdır;

- Kişinin onayını almadan, türü ve aracı ne olursa olsun, cinsel duhulü cezalandırılmalı;

- Hamile, korumasız, hasta, fiziksel veya zihinsel engelli veya bakıma muhtaç kişilerin durumunun her türlü istismarını cezalandırmalıdır;
- Failin konumunu istismar etmesini, özellikle çocuklar karşısında yetişkin konunun istismarını cezalandırmalıdır.

Medeni Hukuk

Üye Devletler,

36. Şiddet kullanıldığı kanıtlandığında, mağdurlara, olayın ciddiyeti ile orantılı olarak, maruz kaldıkları parasal, fiziksel, psikolojik, ahlâki ve sosyal zararı karşılayacak uygun tazminatın adli masraflar dahil verilmesini sağlamalıdır;

37. Mağdurlara tazminat verebilmek için finansman sistemleri oluşturmayı gündeme almalıdır.

Yargılama Usulü

Üye Devletler,

38. Bütün şiddet mağdurlarının ve duruma göre, onları savunan tüzel kişiliği haiz kamu kurumu veya özel örgütlerin mağdurla birlikte ya da mağdur adına dava açabilmesini sağlamalıdır;

39. Savcıların ceza davası açmasını sağlayacak hükümleri koymalıdır;

40. Savcılar, kamu adına dava açıp açmama kararı alırken, kadınlara ve çocuklara karşı kullanılan şiddeti ağırlaştırıcı veya belirleyici öge saymaya teşvik etmemelidir;

41. Davanın bütün aşamalarında mağdurların fiziksel ve psikolojik durumunun göz önüne alınmasını ve tıbbi ve psikolojik bakım görmelerini sağlayacak bütün önlemleri almalıdır;

42. Şiddet mağduru veya tanığı olan kişiler dinlenirken, tekrar tekrar ifade vermelerinden kaçınmak ve yargılama usulünün travma yaratıcı etkilerini azaltmak için özel koşullar oluşturulmasını gündeme almalıdır;

43. Usul kurallarının, şiddet mağduru ya da tanıklarının maruz kaldıkları travmayı göz önüne alarak ve bu travmanın tekrarlanmaması için, mesnetsiz ve/veya aşağılayıcı sorulara maruz kalmalarını engelleyecek şekilde düzenlenmesini sağlamalıdır;

44. Mağdurları gerektiğinde tehditlere ve olası intikam girişimlerine karşı etkili biçimde korumak için önlemler alınmasını sağlamalıdır;

45. Çocuk haklarının yargılama süresince korunması için özel önlemler almalıdır;

46. Çocuklara bütün duruşmalarda, mahkeme gerekçeli bir kararla karşı çıkmadığı takdirde ya yasal temsilcileri ya da tercih ettikleri bir yetişkin tarafından eşlik edilmesini sağlamalıdır;

47. Çocukların, yasal temsilcileri aracılığıyla veya tercih ettikleri ve bir kamu kurumu, özel örgüt veya yargı yetkilisinin onayladığı herhangi bir yetişkin aracılığıyla dava açabilmelerini ve gerekirse ücretsiz adli yardım alabilmelerini sağlamalıdır;

48. Cinsel saldırı ve suçlar için kabul edilecek bir süre sınırlamasının, ancak mağdur reşit olduktan sonra başlamasını sağlayacak hükümleri koymalıdır;

49. Gizlilik koşullarında edinilmiş bilgi ya da muayene sonucu, işleri gereği cinsel

şiddete maruz kalmış çocuk vakalarıyla karşılaşan kişilerle ilgili, istisnai bir durum olarak, mesleki gizlilik şartından feragat edilmesine olanak vermemelidir.

Şiddet Faileri İçin Müdahale Programları

Üye Devletler,

50. Şiddet faillerinin, eylemlerinin bilincine varmalarına ve sorumluluklarını anlamalarına yardımcı olarak, şiddet içermeyen bir davranış tarzını benimsemelerini teşvik edecek müdahale programları düzenlemelidir;

51. Faillere müdahale programlarına katılma fırsatını, mahkûmiyete bir alternatif olarak değil, şiddeti önlemek için ilave bir önlem olarak sunmalı; bu tür programlara katılmak gönüllülük esasına dayanmalıdır;

52. Mevcut kaynaklar izin verdiği ölçüde, şiddet kullanan erkekler için devletin onayından geçmiş merkezler ve sivil toplum kuruluşlarının öncülüğünde kurulmuş yardım ve destek merkezleri kurmayı düşünmelidir;

53. Erkeklerle yönelik müdahale programlarıyla kadınların korunmasına yönelik programların işbirliği ve eşgüdüm içinde yürütmesini sağlamalıdır.

Cinsel Şiddetle İlgili Ek Önlemler

Genetik Veri Bankası

Üye Devletler,

54. Ulusal düzeyde ve Avrupa düzeyinde, suçluları yakalamak ve yeniden suç işlemelerine engel olmak için etkili bir politika oluşturabilmek amacıyla ve bu alanda ulusal mevzuat ve Avrupa Konseyi tarafından konan standartları hesaba katarak teşhis edilmiş ya da edilmemiş cinsel şiddet faillerinin genetik profillerini kapsayan veri bankaları oluşturmayı gündeme almalıdır.

Aile İçi Şiddetle İlgili Ek Önlemler

Üye Devletler,

55. Her türlü aile içi şiddeti suç olarak sınıflandırmalıdır;

56. Aile içinde gerçekleşen kasten saldırı ve dayak için, bunu hangi aile bireyi işlemiş olursa olsun, uygulanacak cezaları gözden geçirmeli ve/veya artırmalıdır;

57. Zinanın aile içi şiddete bahane olarak öne sürülmesine meydan vermemelidir;

58. Aşağıda sayılanları olanaklı kılmak için önlemler almayı gündeme almalıdır:

a) Emniyet güçlerinin tehlikede olan bir kişinin evine girmesini, faili yakalamasını ve failin hakim önüne çıkarılmasını mümkün kılmak;

b) Yargının mağdurların korunmasını hedefleyen ihtiyati tedbir olarak, bir failin mağdurla bağlantı ve iletişim kurma veya ona yaklaşmasını, belirli alanlara girmesini ya da böyle alanlarda ikamet etmesini yasaklamasına olanak vermek;

c) Polis, tıp ve sosyal hizmet kurumlarının aynı prosedürü izlemesi için bir zorunlu işleyiş protokolü oluşturmak;

d) Polise bir rapor ulaşır ulaşmaz mağdurla bağlantıya girme inisiyatifini gösterecek ileriye yönelik ve etkili mağdur koruma hizmetleri geliştirmek;

e) Mağdurun yardıma ulaşabilmek ve faile karşı –belli süre sınırlamaları dahilinde ve faille istenmeyen herhangi bir bağlantı kurmak zorunda kalmadan– girişimde bulunabilmek için bütün hukuksal ve pratik önlemleri almasına olanak vermek amacıyla, emniyet makamları, mahkemeler, mağdur koruma servisleri vb. ilgili bütün kurumların uyumlu işbirliğini sağlamak;

f) Yetkililerin faili uymaya zorladıkları önlemlerin her türden ihlalini cezalandırmak.

59. Aile içi şiddet mağduru olan/olmuş göçmen kadınlara, ev sahibi ülkeyi terk etmek zorunda kalmadan, şiddet kullanan eşlerinden ayrılabilmeleri için gerektiğinde eşten ayrı oturma hakkı vermeyi gündeme almalıdır.

Cinsel Tacizle İlgili Ek Önlemler

Üye Devletler,

60. İş arkadaşlarının ve üstlerin davranışları dahil, iş yerinde kadınların onurunu etkileyen cinsel nitelikli her türlü davranışı veya cinsellik temelinde başka tutumları yasaklamak için adımlar atmalıdır: Nerede olursa olsun, failin otorite konumunu kullandığı cinsel nitelikli bütün davranışlar (komşuluk ilişkileri, öğrenci ve öğretmenler arası ilişkiler, telefonla taciz vs. dahil olacak şekilde) bunlara dahildir. Bu durumlar kişi onurunun ihlalini teşkil eder.

61. İşyerinde veya işle ilgili ya da nerede gerçekleşirse gerçekleşsin cinsel taciz konusunda duyarlılık yaratmak, bilgi vermek ve cinsel tacizi önlemeyi teşvik etmek ve kadın ve erkekleri bu tür davranışlardan korumak için gerekli önlemleri almalıdır.

Cinsel Sakat Bırakmaya İlişkin Ek Önlemler

Üye Devletler,

62. Kadın ya da kızların genital organlarının, onayları alınarak ya da alınmadan, sakat bırakılmasını cezalandırmalıdır; cinsel sakat bırakmadan klitorisin dikilmesi, kesilmesi, kısmen veya tamamen çıkarılması veya koparılması anlaşılır;

63. Bilerek ve isteyerek, kişinin onayı alınarak ya da alınmadan, herhangi bir cinsel sakat bırakmanın gerçekleştirilmesine katılan, yardımcı olan veya teşvik eden herkesin cezalandırılmasını sağlamalıdır; bu tür fiiller, kısmi olarak gerçekleştirilmiş de olsa, cezalandırılmalıdır;

64. İlgili nüfus katmanlarına, özellikle göçmen ve mültecilere yönelik, bu fiillerin mağdur açısından taşıdığı sağlık riskleri, failer açısından da cezai müeyyideleri konusunda bilgilendirme ve önleme kampanyaları düzenlemelidir;

65. Tıp mesleklerinde çalışanları, özellikle doğum öncesi ve sonrası muayeneleri yapmakla ve çocukların sağlığını denetlemekle yükümlü doktorları uymalıdır;

66. Kadınların cinsel olarak sakat bırakılmasını yasaklamak ve önlemek ve faille-ri kovuşturmakla ilgili ikili anlaşmaların imzalanması ya da güçlendirilmesini sağlamalıdır;

67. Toplumsal cinsiyete dayalı gerekçelerle tehdit altındaki bir grup olarak bu kadınlara özel koruma imkânı sunmayı gündeme almalıdır.

Çatışma Halleri ve Çatışma Sonrası Durumlarla İlgili Ek Önlemler

Üye Devletler,

68. Çatışma durumlarında kadın ve çocuklara karşı her türlü şiddet uygulanmasını, bu uygulama aşığılama, işkence, cinsel kölelik veya bu eylemlerden kaynaklanan ölüm biçimlerinden hangisini alırsa alsın cezalandırılmalıdır;

69. Irza geçme, cinsel kölelik, zorla gebe bırakma, zorla kısırlaştırma ya da karşılaştırılabilir ağırlıkta başka her türlü cinsel şiddeti insan haklarının kabul edilemez bir ihlali, insanlığa karşı işlenmiş suç olarak ve silahlı çatışma halinde işlenmişse, savaş suçu olarak cezalandırılmalıdır;

70. Soykırım, insanlığa karşı işlenmiş suç ve savaş suçlarını yargılayan ulusal ya da uluslararası ceza mahkemelerine ifade veren tanıkların korunmasını temin etmeli ve tanıklara en azından dava süresince hukuken ikamet imkânı sağlamalıdır;

71. Soykırım, insanlığa karşı işlenmiş suç ve savaş suçlarını yargılayan ulusal ya da uluslararası ceza mahkemelerine tanık olarak çağrılan herkesin sosyal ve adli yardım almasını sağlamalıdır;

72. Çatışmalarda şiddet mağduru olan kadınlara insani gerekçelerle ikamet statüsü ve/veya toplumsal cinsiyete dayalı zulüm gerekçesiyle mülteci statüsü veya başka ilave koruma sağlamayı mütalaa etmelidir;

73. Çatışma sırasında ve sonrasında şiddet mağdurlarına yardım ve danışmanlık sağlayan sivil toplum kuruluşlarına destek olmalı ve fon sağlamalıdır;

74. Çatışma sonrası durumlarda kadınlara özgü konuların, çatışmadan etkilenmiş bölgelerdeki yeniden inşa ve siyasal yenilenme sürecine dahil edilmesini teşvik etmelidir;

75. Ulusal ve uluslararası düzeyde, çatışmalardan etkilenen bölgelerdeki bütün müdahalelerin toplumsal cinsiyete duyarlılık eğitimi almış personelce gerçekleştirilmesini sağlamalıdır;

76. Çatışma mağdurlarına yardım sunma ve çatışma sonrasında yeniden inşa ve yöreye dönüş çabalarına katkıda bulunma konusunda cinsiyete duyarlı bir yaklaşım izleyen programları desteklemeli ve fon sağlamalıdır.

Kurumsal Ortamda Şiddetle İlgili Ek Önlemler

Üye Devletler,

77. Devlet ya da devlet görevlileri tarafından uygulanan ya da göz yumulan her türlü fiziksel, cinsel ve psikolojik şiddeti, görüldüğü her yerde ve özellikle ceza ya da tutukevleri, psikiyatrik kurumlar ve benzerlerinde cezalandırılmalıdır;

78. Devletin veya üçüncü kişilerin sorumluluğuna atfedilebilecek durumlarda, örneğin yatılı okullarda, huzurevlerinde ve başka kurumlarda uygulanan ya da göz yumulan her türlü fiziksel, cinsel ve psikolojik şiddeti cezalandırılmalıdır.

Üremeye İlişkin Serbest Tercih Hakkına Saygı Gösterilmemesiyle İlgili Ek Önlemler

Üye Devletler,

79. Zorla kısırlaştırma ya da kürtaj, zorla ya da baskı yoluyla kabul ettirilmiş doğum kontrolü ve doğum öncesi cinsiyet belirlemeyi yasaklamalı ve bu amaçla gereken her türlü önlemi almalıdır.

Namus Adına İşlenen Cinayetlerle İlgili Ek Önlemler

Üye Devletler,

80. “Namus adına işlenen cinayet” geleneğine dayalı olarak kadın ve çocuklara karşı şiddet uygulanmasının bütün biçimlerini cezalandırmalıdır;

81. “Namus adına işlenen cinayet”leri engellemek için, çeşitli halk kesimlerine ve başta hakimler ve adli personel olmak üzere, ilgili meslek gruplarına hitap eden bilgilendirme kampanyaları dahil, gerekli bütün önlemleri almalıdır;

82. “Namus adına işlenen cinayet”e kasten katılmış, yardımcı olmuş ya da teşvik etmiş herkesi cezalandırmalıdır;

83. Bu uygulamalarla mücadele eden sivil toplum kuruluşlarını ve diğer grupları desteklemelidir.

Erken Evliliklerle İlgili Ek Önlemler

Üye Devletler,

84. Kişilerin onayı alınmadan zorla gerçekleştirilen evlilikleri yasaklamalıdır;

85. Çocuk satışıyla bağlantılı faaliyetleri engellemek ve durdurmak için gerekli önlemleri almalıdır.

KADINLARA YÖNELİK ŞİDDETİN ÖNLENMESİ, CEZALANDIRILMASI VE ORTADAN KALDIRILMASINA DAİR AMERİKAN DEVLETLERİ SÖZLEŞMESİ^{71,72}

“Belém do Pará Sözleşmesi”

Önsöz

Bu Sözleşme’ye Taraf Devletler,

Amerika İnsan Hakları ve Ödevleri Bildirgesi ile İnsan Hakları Evrensel Beyanname’sinde insan haklarına mutlak saygının kutsallaştırılmış olduğunu ve diğer uluslararası ve bölgesel belgelerde de bunun teyit edilmiş olduğunu *kabul ederek;*

Kadınlara yönelik şiddetin kadınların insan haklarına ve temel özgürlüklerine ilişkin bir ihlal teşkil ettiğini ve bu hak ve özgürlüklere riayet edilmesini, bunların hayata geçirilmesini ve kullanılmasını zedelediğini veya yok ettiğini *teyit ederek;*

Kadınlara yönelik şiddetin insan onuruna karşı bir suç ve kadın ile erkek arasında tarihsel olarak var olan eşitsiz güç ilişkilerine dair bir tezahür teşkil ettiğinden *kaygı duyarak;*

Kadınlara yönelik şiddetin sınıf, ırk veya etnik grup, gelir, kültür, eğitim seviyesi, yaş veya din gözetmeksizin toplumun her kesimine yayıldığını ve toplumu en temelinden sarstığını teyit ederek ve Amerikan Devletleri Kadın Komisyonu’nun Delegeler Meclisi’nin Yirmi Beşinci Oturumu’nda kabul edilmiş olan Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Bildirgesi’ni *anumsatarak;*

Kadınlara yönelik şiddetin ortadan kaldırılmasının, kadınların bireysel ve sosyal gelişimi ve toplumun her kesiminden eksiksiz ve eşit bir şekilde katılımı için gerekli olduğuna *inanarak* ve

Amerikan Devletleri Teşkilatı çatısı altında, kadınlara yönelik her türlü şiddetin önlenmesi, cezalandırılması ve ortadan kaldırılması için bir sözleşme kabul edilmesinin, kadın haklarının korunması ve kadınlara yönelik şiddetin ortadan kaldırılması için pozitif bir katkı oluşturacağına *inanarak,*

Aşağıdaki hükümler üzerinde *mutabakata varmışlardır:*

71 Kadınlara Yönelik Şiddetin Önlenmesi, Cezalandırılması ve Ortadan Kaldırılmasına Dair Amerikan Devletleri Sözleşmesi’nin (*Inter-American Convention on the Prevention, Punishment and Eradication of Violence against Women*) orijinal metni için bkz. <http://www.oas.org/cim/english/convention/violence%20against%20women.htm> (erişim: 28 Eylül 2009).

72 Bu belgenin İngilizceden Türkçeye çevirisi Defne Orhun tarafından yapılmıştır.

I. Bölüm

Tanım ve Kapsam

Madde 1

Bu Sözleşme'nin amaçları doğrultusunda, kadınlara yönelik şiddet, kamusal veya özel alanda, kadınların ölümüne ya da fiziksel, cinsel veya psikolojik olarak zarar görmesine veya ıstırap çekmesine neden olan, cinsiyete dayalı her türlü eylem veya davranış olarak anlaşılacaktır.

Madde 2

Kadınlara karşı şiddet, aşağıda belirtilen durumlarda fiziksel, cinsel ve ruhsal şiddeti içerecek şekilde anlaşılacaktır:

a) Tecavüz, dayak ve cinsel istismarı kapsayan, ancak bunlarla sınırlı kalmayan bu şiddet olayları, fail kadınla aynı evi paylaşıyor olsun ya da olmasın, aile içinde ya da ev içi bir birimde veya kişiler arasındaki başka bir ilişki çerçevesinde gerçekleşen olaylardır;

b) Tecavüz, cinsel istismar, işkence, insan ticareti, fuhuşa zorlama, çocuk kaçırma, iş yerinde ve ayrıca eğitim kurumları, sağlık kuruluşları ve diğer yerlerde cinsel taciz gibi suçları kapsayan ancak bunlarla sınırlı kalmayan bu olaylar, topluluk içinde gerçekleşir ve herhangi bir kişi tarafından işlenir;

c) Bu gibi olaylar, nerede olduğuna bakılmaksızın, devletin ya da görevlilerinin işlediği ya da göz yumduğu olaylardır.

II. Bölüm

Koruma Kapsamındaki Haklar

Madde 3

Her kadının, kamusal veya özel alanda şiddetten uzak bir yaşam sürme hakkı vardır.

Madde 4

Her kadının, bölgesel ve uluslararası insan hakları belgelerinde somut olarak ifade edilmiş olan tüm insan hakları ve özgürlüklerinin tanınması, hayata geçirilmesi, kullanılması ve korunması hakkı vardır. Bu haklar, diğerlerinin yanı sıra, şunları kapsamaktadır:

- Yaşamına saygı gösterilmesi hakkı;
- Fiziksel, ruhsal ve manevi bütünlüğüne saygı gösterilmesi hakkı;
- Kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkı;
- İşkenceye uğramama hakkı;
- İnsan olarak doğuştan sahip olduğu onura saygı gösterilmesi ve ailesinin korunması hakkı;
- Kanunlar önünde ve kanunlar tarafından eşit olarak korunma hakkı;

g) Hakları ihlal eden eylemlere karşı koruma sağlanması için yetkili bir mahkeme-ye basit ve hızlı bir şekilde başvurma hakkı;

h) Serbestçe örgütlenme hakkı;

i) Yasalar çerçevesinde dinini ve inançlarını açıkça belirtme hakkı;

j) Ülkesindeki kamu hizmetlerine eşit bir şekilde erişim ve karar alma mekanizmaları da dahil olmak üzere devlet işlerinin yürütülmesine iştirak etme hakkı.

Madde 5

Her kadın, medeni, siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel haklarını özgür ve tam olarak kullanma hakkına sahiptir ve bölgesel ve uluslararası insan hakları belgelerinde somut olarak ifade edilen bu hakların tam korunması ilkesine istinat edebilir. Taraf Devletler, kadınlara yönelik şiddetin bu hakların kullanımını önlediğini ve yok ettiğini kabul etmektedir.

Madde 6

Her kadının sahip olduğu şiddetten uzak bir yaşam sürme hakkı, diğer şeylerin yanı sıra şunları kapsamaktadır:

a) Kadınların her türlü ayrımcılıktan uzak bir yaşam sürme hakkı ve

b) Kadınların, aşağılık ve ikincilik kavramlarına dayalı sosyal ve kültürel uygulamalardan ve kalıplaşmış davranış biçimlerinden arınmış bir şekilde değerlendirilme ve eğitim alma hakkı.

III. Bölüm

Devletlerin Sorumlulukları

Madde 7

Taraf Devletler, kadınlara karşı yapılan her türlü şiddeti kınar ve uygun tüm araçlarla ve gecikmeksizin bu tür şiddetin önlenmesi, cezalandırılması ve ortadan kaldırılması için politikalar izlemeyi kabul ve aşağıdakileri taahhüt eder:

a) Kadınlara karşı şiddet eylemlerinde ya da uygulamalarında yer almaktan kaçınmak ve makamlarının, memurlarının, personelinin, görevlilerinin ve kurumlarının da bu yükümlülüğe uygun bir şekilde hareket etmesini sağlamak;

b) Kadınlara karşı şiddetin önlenmesi, soruşturulması ve şiddet olaylarına karşı cezaların uygulanması için gereken özeni göstermek;

c) Kadınlara karşı şiddetin önlenmesi, cezalandırılması ve ortadan kaldırılması ve gerekli durumlarda uygun idari önlemleri almak için ihtiyaç duyulabilecek hükümleri ceza hukuku, medeni hukuk, idare hukuku ve diğer iç hukuk hükümlerine dahil etmek;

d) Failin, kadını taciz etmesini, sindirmesini ya da tehdit etmesini veya hayatını ya da bütünlüğünü zedeleyen ya da tehlikeye sokan veya malına zarar veren herhangi bir yola başvurusunu engelleyecek hukuksal önlemleri almak;

e) Mevcut kanunlarda ve yönetmeliklerde değişiklikler yapmak ya da bunları yürürlükten kaldırmak ve kadınlara karşı şiddetin varlığını koruması ve hoşgörülmesini

sağlayan hukuksal veya geleneksel uygulamaları değiştirmek amacıyla yasama ile ilgili önlemler de dahil olmak üzere tüm uygun önlemleri almak;

f) Şiddete maruz bırakılan kadınlar için, adil ve etkili hukuksal usuller tesis etmek; bunlar, diğerleri yanında, koruyucu önlemler, davanın zamanında görülmesi ve söz konusu hukuksal usullere etkili biçimde erişimdir.

g) Şiddete maruz bırakılan kadınların, tazmin, telafi veya diğer adilane ve etkili hukuk yollarından yararlanmalarını sağlamak için gerekli tüm hukuksal ve idari mekanizmaları oluşturmak ve

h) Bu Sözleşme'yi uygulayabilmek için gerekli olabilecek yasamaya ilişkin ya da diğer alanlar ile ilgili önlemleri almak.

Madde 8

Taraf Devletler, kademeli olarak, aşağıdaki amaçlara yönelik programları da içeren özel tedbirler almayı kabul etmektedirler:

a) Kadınların şiddetten uzak yaşama hakkı ile kadınların insan haklarına saygı gösterilmesi ve bu hakların korunması hakkının bilinmesini ve buna riayet edilmesini teşvik etmek;

b) Kadının veya erkeğin aşağı veya üstün konumda olduğu görüşüne veya kadın ile erkeğe biçilen ve kadınlara yönelik şiddeti meşru kılan ya da artıran kalıplaşmış rollere dayalı önyargılar, gelenekler ve diğer tüm uygulamalarla mücadele etmek için, eğitim sürecinin tüm aşamalarına uygun olabilecek resmi veya gayri resmi eğitim programlarının geliştirilmesini de içerecek şekilde, kadın ve erkeğin sosyal ve kültürel davranış biçimlerini değiştirmek;

c) Adliye, polis ve diğer kolluk kuvvetlerine mensup olan kişilerin yanı sıra kadınlara yönelik şiddetin önlenmesi, cezalandırılması ve ortadan kaldırılması için politikalar uygulanmasından sorumlu diğer personelin eğitilmesini teşvik etmek;

d) Şiddete maruz kalmış kadınlara yönelik olarak, kamu ve özel sektör kuruluşları aracılığıyla, sığınma evleri, gereken hallerde rahatsız aile üyeleri için danışma hizmetleri ve durumdan etkilenen çocukların bakımı ve vesayeti gibi özel hizmetler sunmak;

e) Halkın kadınlara yönelik şiddetle ilişkili sorunlara ve çözümlere dair bilinçlendirilmesi için tasarlanmış devlet veya özel sektör eğitimlerini teşvik etmek ve desteklemek;

f) Şiddete maruz kalmış kadınların, kamusal, özel ve sosyal yaşama eksiksiz bir biçimde katılabilmeleri için etkin olabilecek yeniden düzenleme ve eğitim programlarına erişimlerini sağlamak;

g) Kitle iletişim araçlarını, kadınlara yönelik şiddetin her türlü biçimini ortadan kaldırmak için katkıda bulunacak ve kadınların itibarına daha çok saygı gösterilmesini sağlayacak medya prensipleri geliştirmeleri için teşvik etmek;

h) Kadınlara yönelik şiddeti önlemek, cezalandırmak ve ortadan kaldırmak için alınan tedbirlerin etkililiğini değerlendirmek ve gerekli değişiklikleri düzenlemek ve hayata geçirmek için, kadınlara yönelik şiddetin sebepleri, sonuçları ve sıklığıyla ilgili araştırma yapılmasını, istatistik ve konuyla ilgili diğer bilgilerin toplanmasını sağlamak; ve

i) Şiddete maruz kalmış kadınların korunmasını amaçlayan programların hayata geçirilmesini ve fikir ve deneyim alışverişi için uluslararası işbirliğini teşvik etmek.

Madde 9

Taraf Devletler, işbu Bölüm'de yer alan tedbirlere ilişkin olarak, kadınların, diğer şeylerin yanı sıra ırkları, etnik kökenleri ve göçmen, mülteci ya da yerinden edilmiş kişi statüsü sebebiyle şiddete uğrama ihtimalini özel olarak dikkate alacaklardır. Hamile, engelli, küçük, yaşlı, sosyoekonomik açıdan dezavantajlı, silahlı çatışmadan etkilenmiş veya özgürlüğünden yoksun bırakılmış olup da şiddete maruz kalan kadınlara da aynı şekilde ilgi gösterilecektir.

IV. Bölüm

Amerikan Devletleri Koruma Mekanizması

Madde 10

Taraf Devletler, her kadının sahip olduğu şiddetten uzak bir yaşam sürme hakkını korumak için, Amerikan Devletleri Kadın Komisyonu'na sundukları ulusal raporlarda, kadınlara yönelik şiddeti önlemek ve cezalandırmak ve şiddete maruz kalmış kadınlara destek sunmak için aldıkları tedbirlerin yanı sıra, bu tedbirlerin uygulanması sırasında karşılaşılan güçlükler ve kadınlara yönelik şiddete katkıda bulunan unsurlara ilişkin bilgi verecektir.

Madde 11

Taraf Devletler bu Sözleşme'ye ve Amerikan Devletleri Kadın Komisyonu'na, Sözleşme'nin yorumlanması konusunda Amerikan Devletleri İnsan Hakları Mahkemesi'nden tavsiye niteliğinde görüş bildirmesini talep edebilirler.

Madde 12

Herhangi bir kişi veya kişi topluluğu veya Örgüt'e Üye Devletlerden biri ya da birden fazlası tarafından hukuken tanınmış olan herhangi bir sivil toplum kuruluşu, Amerikan Devletleri İnsan Hakları Komisyonu'na, bir Taraf Devletin bu Sözleşme'nin 7. maddesini ihlal ettiğine dair bir suçlama veya şikâyet içeren dilekçeler sunabilirler. Komisyon bu iddiaları, Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi'nde ve Amerikan Devletleri İnsan Hakları Komisyonu Tüzük ve Yönetmeliklerinde yer alan kural ve usullere uygun olarak inceleyecektir.

V. Bölüm

Genel Hükümler

Madde 13

Bu Sözleşme'nin hiçbir kısmı, Taraf Devletlerin, kadınların haklarına ilişkin olarak eşit veya daha fazla bir koruma ve güvence sunan ve kadınlara yönelik şiddeti önlemeye ve ortadan kaldırmaya yarayan teminatlar getiren iç hukuk kurallarını kısıtlar veya sınırlar bir şekilde anlaşılacaktır.

Madde 14

Bu Sözleşme’de yer alan hiçbir şey, bu alanda eşit veya daha fazla bir koruma sunduğu hallerde Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi’ni ya da diğer bir uluslararası sözleşmeyi kısıtlar veya sınırlar bir tarzda anlaşılmayacaktır.

Madde 15

Bu Sözleşme, Amerikan Devletleri Örgütü’ne üye olan tüm Devletlerin imzasına açıktır.

Madde 16

Bu Sözleşme onaya tabidir. Onay belgeleri, Amerikan Devletleri Teşkilatı Genel Sekreterliği’ne tevdi edilecektir.

Madde 17

Bu Sözleşme diğer devletler tarafından katılmaya da açıktır. Katılma belgeleri, Amerikan Devletleri Teşkilatı Genel Sekreterliği’ne tevdi edilecektir.

Madde 18

Herhangi bir Devlet, kabul, imza, onay veya katılma esnasında bu Sözleşme’ye çekince koyabilir, ancak bu çekinceler:

- a) Sözleşme’nin amacı ve hedefiyle bağdaşır nitelikte olmalı ve
- b) Genel bir nitelik taşımamalı ve belirli bir ya da birden fazla hükümle ilgili olmalıdır.

Madde 19

Herhangi bir Taraf Devlet, bu Sözleşme’de değişiklik öngören tekliflerini Amerikan Devletleri Kadın Komisyonu aracılığıyla Genel Kurul’a sunabilir. Değişiklikler, Sözleşme’ye Taraf Devletlerin üçte ikisi tarafından buna ilişkin onaylama belgelerinin tevdi edildiği tarihte değişiklikleri onaylayan devletler açısından yürürlüğe girecektir. Diğer Taraf Devletlere ilişkin olarak ise değişiklikler, buna ilişkin onaylama belgelerini tevdi ettikleri tarihte yürürlüğe girecektir.

Madde 20

Bir Taraf Devletin, bu Sözleşme’de ele alınan konuların farklı hukuk sistemlerine tabi olduğu iki ya da daha fazla sayıda bölge birimine sahip olması halinde, söz konusu Devlet, imza, onaylama veya katılma tarihinde, bu Sözleşme’nin bölge birimlerinden tümü veya yalnızca biri yahut birkaçı için geçerli olacağını beyan edebilir.

Bu tür bir beyan, Sözleşme’nin uygulanacağı bölge birimini veya birimlerini açıkça belirten müteakip beyanlarla istenildiği zaman değiştirilebilir. Söz konusu bu müteakip beyanlar Amerikan Devletleri Teşkilatı Genel Sekreterliği’ne iletilecek ve iletildiği tarihten otuz gün sonra yürürlüğe girecektir.

Madde 21

Bu Sözleşme, ikinci onaylama belgesinin tevdi edilmesini izleyen tarihi müteakip otuzuncu günde yürürlüğe girecektir. İkinci onaylama belgesinin tevdiinden sonra Sözleşme'yi onaylamış veya Sözleşme'ye katılmış olan Devletler içinse, söz konusu Devlet'in onaylama veya katılma belgesini tevdi ettiği tarihten otuz gün sonra yürürlüğe girecektir.

Madde 22

Genel Sekreter, bu Sözleşme'nin yürürlüğe girişini Amerikan Devletleri Teşkilatı'na üye tüm devletlere bildirecektir.

Madde 23

Amerikan Devletleri Örgütü Genel Sekreteri, Teşkilat'a Üye Devletlere Sözleşme'nin durumuna ilişkin olarak imzaların, onaylama ve katılma belgelerinin ve beyanların tevdi ve Taraf Devletler tarafından getirilmiş olabilecek ve gerektiğinde bununla ilgili bir rapor eşliğinde sunulabilecek her türlü çekinceyi de içeren yıllık bir rapor sunacaktır.

Madde 24

Bu Sözleşme belirsiz bir süre için yürürlükte kalacaktır, ancak Taraf Devletlerden herhangi biri bu mealde bir belgeyi Amerikan Devletleri Örgütü Genel Sekreterliği'ne tevdi etmek suretiyle sözleşmeyi feshedebilir. Sözleşme, bu fesih belgesinin tevdiinden bir yıl sonra fesih beyanında bulunan Devlet açısından yürürlükten kalkacak, ancak geri kalan Taraf Devletler açısından yürürlüğünü devam ettirecektir.

Madde 25

Bu Sözleşme'nin eşit derecede muteber İngilizce, Fransızca, Portekizce ve İspanyolca metinlerinden oluşan orijinal belgesi Amerikan Devletleri Örgütü Genel Sekreterliği'ne tevdi edilecek, Genel Sekreterlik ise bu belgenin tasdikli bir suretini, Birleşmiş Milletler Şartı'nın 102. maddesi hükümleri uyarınca kaydedilmesi ve yayımlanması için Birleşmiş Milletler Sekreterliği'ne gönderecektir.

Yukarıdaki hususları tasdiklen, ilgili hükümetler tarafından bu konuda usulüne uygun olarak yetkilendirilmiş olan, aşağıdaki imza sahibi murahhaslar, Kadınlara Yönelik Şiddetin Önlenmesi, Cezalandırılması ve Ortadan Kaldırılmasına Dair Amerikan Devletleri Sözleşmesi – “Belém do Pará Sözleşmesi” olarak adlandırılacak olan bu Sözleşme'yi imzalamışlardır.

Bin dokuz yüz doksan dört yılı Haziran ayının dokuzunda *Brezilya'nın Belém do Pará şehrinde imzalanmıştır.*

AFRİKA İNSAN VE HALKLARIN HAKLARI ŞARTI'NA EK AFRİKA KADIN HAKLARI PROTOKOLÜ^{73,74}

Madde 3

İnsan Onuruna Saygı Hakkı

1. Her kadın, insanın doğuştan sahip olduğu insan onuruna saygı hakkına ve insan haklarının ve yasal haklarının tanınması ve korunması hakkına sahip olacaktır;
2. Her kadın insan olarak saygı görme ve kişiliğini özgürce geliştirme hakkına sahip olacaktır;
3. Taraf Devletler, kadınların istismarını ve aşağılanmasını yasaklamak için uygun önlemleri alacak ve uygulayacaklardır;
4. Taraf Devletler, her kadının onuruna saygı gösterilmesi hakkının korunmasını ve kadınların başta cinsel ve sözlü şiddet olmak üzere her türlü şiddetten korunmasını sağlamak için uygun tedbirleri alacak ve uygulayacaklardır.

Madde 4

Kişinin Yaşam, Bütünlük ve Güvenlik Hakları

1. Her kadın, yaşamına ve kişi olarak bütünlük ve güvenliğine saygı gösterilmesi hakkına sahip olacaktır. Her türlü istismar, zalimane, insanlık dışı veya küçük düşürücü ceza ve muamele yasaklanacaktır.
2. Taraf Devletler aşağıdaki amaçlar doğrultusunda uygun ve etkili tedbirler alacaklardır:
 - a) Gerek özel gerek kamusal alanda gerçekleştirilmiş olan kadınlara yönelik her türlü şiddeti (istek dışı ve zorla cinsel ilişkiyi de içerecek şekilde) yasaklayan yasalar çıkarmak ve bu yasaları yürürlüğe koymak;
 - b) Kadınlara yönelik her türlü şiddetin önlenmesini, cezalandırılmasını ve yok edilmesini sağlamak için gerekli olabilecek diğer yasal, idari, sosyal ve ekonomik tedbirleri almak;
 - c) Kadınlara yönelik şiddetin nedenlerini ve sonuçlarını tespit etmek ve bu şiddetin önlenmesi ve ortadan kaldırılması için uygun tedbirleri almak;
 - d) Geleneksel ve kültürel inançlar, teamüller ve kalıplaşmış rollerde yer alan ve kadınlara yönelik şiddetin devamını ve hoş görülmesini meşrulaştıran ve şiddetlendiren unsurların yok edilmesi için müfredat ve sosyal haberleşme aracılığıyla barış eğitimi etkin bir biçimde teşvik etmek;
 - e) Kadınlara yönelik şiddet faillerini cezalandırmak ve mağdur kadınların rehabilitasyonu için programlar uygulamak;

73 Afrika İnsan ve Halkların Hakları Şartı'na Ek Afrika Kadın Hakları Protokolü'nün (*Protocol to the African Charter on Human and Peoples' Rights on the Rights of Women in Africa*) orijinal metni için bkz. [http://www.africa-union.org/root/au/Documents/Treaties/Text/Protocol on the Rights of Women.pdf](http://www.africa-union.org/root/au/Documents/Treaties/Text/Protocol%20on%20the%20Rights%20of%20Women.pdf) (erişim: 28 Eylül 2009).

74 Bu belgenin İngilizceden Türkçeye çevirisi Defne Orhun tarafından yapılmıştır.

f) Kadınlara yönelik şiddet mağdurlarının etkili bir biçimde bilgilendirilmesi, rehabilite edilmesi ve zararlarının tazmin edilmesi için mekanizmalar ve erişilebilir hizmetler yaratmak;

g) Kadın kaçakçılığını önlemek ve kınamak, bu kaçakçıları kovuşturmak ve tehlike altındaki kadınları korumak;

h) Bilgilendirilmiş onayı alınmaksızın kadınlar üzerinde tıbbi veya bilimsel deneyler yapılmasını yasaklamak;

i) Kadınlara yönelik şiddetin önlenmesi ve yok edilmesi amacını taşıyan eylemlerin uygulamaya konması ve izlenmesi için yeterli bütçe ayırmak ve diğer kaynaklar sağlamak;

j) Ölüm cezasının halen mevcut olduğu ülkelerde hamile veya emziren kadınların ölüm cezasının infaz edilmemesini sağlamak;

k) Kadın ve erkeklerin mülteci statüsüne erişim, statünün belirlenmesi usulleri anlamında eşit haklara sahip olmasını ve uluslararası mülteci hukuku kapsamında güvence altına alınmış olan, kendi kimliğine ve diğer belgelere sahip olmayı da içeren tam koruma ve faydaların kadın mültecilere de tanınmasını sağlamak.

Madde 5

Zararlı Uygulamaların Ortadan Kaldırılması

Taraf Devletler, kadının insan haklarını olumsuz yönde etkileyen ve tanınmış uluslararası standartlara aykırı düşen tüm zararlı uygulama biçimlerini yasaklayacak ve kınayacaklardır. Taraf Devletler bu tür uygulamaları ortadan kaldırmak için, aşağıdakileri de kapsayan, gerekli tüm yasal ve diğer tedbirleri alacaklardır:

(...)

b) Yaptırımlarla desteklenen yasal tedbirler aracılığıyla, bunları yok etmek için, her türlü kadın sünneti, skarifikasyon, kadın sünnetini tıbbileştirme ve alternatif tıbbileştirme uygulamalarını ve diğer tüm uygulamaları yasaklamak;

(...)

d) Zararlı uygulamalara veya diğer her türlü şiddet, istismar ve hoşgörüsüzlüğe maruz kalma tehlikesi altında bulunan kadınları korumak.

Madde 22

Yaşlı Kadınlara Özel Koruma

Taraf Devletler aşağıdaki yükümlülükleri üstlenmektedirler:

(...)

b) Yaşlı kadınlara, cinsel istismar da dahil olmak üzere şiddetten ve yaşa dayalı ayrımcılıktan uzak bir yaşam sürme ve itibar görme hakkı sağlamak.

Madde 23

Engelli Kadınlara Özel Koruma

Taraf Devletler aşağıdaki yükümlülükleri üstlenmektedirler:

(...)

b) Engelli kadınlara, cinsel istismar da dahil olmak üzere şiddetten ve engele dayalı ayrımcılıktan uzak bir yaşam sürme ve itibar görme hakkı sağlamak.